

Fotografiile Marii Uniri

0260 612 870

caietesilvane@yahoo.com

www.caietesilvane.ro

Sumar

Anchetă „Caiete Silvane” (II). România la Centenar. Ce ar (mai) fi de spus? Răspund: Carmen Ardelean, Dina Horvath, Florin Horvath, Menuț Maximinian, Nicolae Goja, Magda Ursache. A întrebat Daniel Săuca pp. 1-5

Vasile Gogea, Din istoria nescrisă a Siracuzei. Arhimede către tiran p. 5

Parodie de **Lucian Perța** p. 5

Viorel Mureșan, Un capitol de istorie literară pp. 6-7

Imelda Chintă, Cuvântul – germen al creației pp. 8-9

Lucian Perța 65 p. 9

Marcel Lucaciu, Biografii afective pp. 10-11

Alexandru Jurcan, Pornind de la Angel p. 11

Carmen Ardelean, România 100 – adevărat tratat de manipulare pp. 12-13

In memoriam George Mircea p. 13

Gheorghe Moga, Dincolo de dicționar p. 14

Florin Horvath, Cartea Neamului pp. 15-16

Imelda Chintă, Tip și arhetip narativ p. 18

Victor Cioban, Victor Gaga (1930-2003) pp. 19-27

Dănuț Pop, Fotografiile Marii Uniri și contribuția unui sălăjean la salvarea lor pp. 28-32

Poeme de **Silvia Bodea Sălăjan** p. 33

Versuri de **Dana Borcea** p. 34

Poeme de **Ion Urcan** p. 35

Marin Pop, Coriolan Șteer (1879-1924) – personalitate marcantă din generația Marii Uniri pp. 36-40

László László, „Am un vis” – într-o bună zi, românii și maghiarii se vor cunoaște mai bine și se vor respecta, cum se cuvine între vecini (X) pp. 41-43

Viorel Tăutan, Uniune... Unitate... Unire pp. 44-45

Uniunea Scriitorilor din România atrage atenția asupra degradării continue a limbii române și a nivelului de cultură din spațiul public p. 45

Simona Ardelean, Filmografiile Simonei. *Wadja* (2012) p. 46

Daniel Mureșan, Cronica discului. The Tangent – Proxy p. 47

Daniel Hoblea, Malaxorul de decembrie p. 48

Arca poeziei. **Guillaume Apollinaire**, traducere de **Gellu Naum**. O rubrică de **Viorel Mureșan** Coperta IV

Caiete Silvane

ISSN 1454-3028

on-line: ISSN 2247-7365

Adresa redacției: Zalău, Piața 1 Decembrie 1918, nr. 11, Sălaj, România; Tel./fax 0260/612870;

e-mail: caietesilvane@yahoo.com, office@caietesilvane.ro;

www.caietesilvane.ro; www.culturasalaj.ro

Revistă de cultură editată de Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, sub egida Uniunii Scriitorilor din România, a Consiliului Județean Sălaj, a Consiliului Local și Primăriei Municipiului Zalău

Serie nouă, Anul XIV, Nr. 12 (167), decembrie 2018.

Apare până în data de 20 a fiecărei luni. Preț: 4 lei

Redacția:

Daniel Săuca - redactor șef

Viorel Mureșan - redactor șef adjuncț

Daniel Hoblea - secretar de redacție

Marin Pop, **Carmen Ardelean** - redactori;

Viorel Tăutan, **Marcel Lucaciu**, **Imelda Chintă** - redactori asociați;

Györfi-Deák György, **Alice Valeria Micu**, **Gheorghe Moga**,

Simona Ardelean - colaboratori.

Responsabili de număr: **Daniel Săuca**, **Daniel Hoblea**

Corectură: **Oana-Maria Barariu-Săvuș**

Tehnoredactare: **Marius Soare**

Revista apare în urma unui protocol de colaborare încheiat între: Consiliul Județean Sălaj; Instituția Prefectului Sălaj; Primăria Zalău; Direcția Județeană pentru Cultură Sălaj; Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău; Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” Filiala Zalău; Biblioteca Județeană „Ioniță Scipione Bădescu” Sălaj; Inspectoratul Școlar Județean Sălaj; Arhivele Naționale Filiala Sălaj; Cenaclul literar „Silvania” și Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj.

Responsabilitatea pentru opiniile și calitatea materialelor publicate revine în întregime autorilor.

Nu primim la redacție decât materiale culese în format electronic, cu respectarea normelor ortografice în vigoare.

Revista „Caiete Silvane” este membră a Asociației Revistelor, Publicațiilor și Editurilor (ARPE)

Abonamentele la revistă se pot contracta prin oficiile poștale, factorii poștali, prin Mediadiff Product SRL și prin redacție (telefon 0260-612870).

Prețul unui abonament pe o lună este de 4 lei. Pentru orice nereguli privind difuzarea vă rugăm să ne contactați telefonic la redacție.

Tiparul realizat la Tipografia Color Print Zalău, Str. 22 Decembrie 1989, nr. 66, Sălaj, tel./fax 0260-661752

Anchetă „Caiete Silvane” (II)

România la Centenar. Ce ar (mai) fi de spus?

Chiar așa! Ce ar (mai) fi de spus despre Centenar? Despre România sfârșitului de an 2018, despre cetățenii ei, despre „starea” nației și a țării, despre modul în care am sărbătorit sau nu „marele praznic al românimii”, despre „starea” culturii, a oamenilor de cultură, a educației ... Ce ar (mai) fi de spus după ce s-au spus și scris destule. Am adresat doar întrebarea din titlu multor scriitori și nu numai, din Sălaj și din țară. Iată a doua „tură” de răspunsuri, mai mult sau mai puțin „polemice”, mai mult sau mai puțin „triste”. Oricum, s-a terminat și Centenarul... La mulți ani! (D.S.)

„Hai să înlocuim acel grătar cu o plăcuță pe care să scrie citeț și corect: «Aici se simte limba română!»”

Nu știu ce ar (mai) fi de spus, dar știu, ca iubitor de limbă română, CUM ar fi de spus. Am asistat, în ultimele trei decenii, la „creșterea și descreșterea limbii române”, la „extazul și agonia” acesteia. Am citit/ascultat neputincioasă replici/discursuri înșesate cu monstruoase mo(n)stre de măcelărire, de siluire a limbii. M-am gândit, de fiecare dată, ce o fi dus la acest declin fatal, parcă de neoprit, ba mai mult, în creștere exponențială. Și m-am gândit, mult mai mult, la o soluție, la o rezolvare, la un „plan personalizat de intervenție” pentru o resuscitare a limbii române. Mai precis, a vorbitorilor acesteia.

Soluția am întrevăzut-o urmărind, total întâmplător, o emisiune în cadrul căreia actrița Tania Popa revenea la școala primară din satul natal. Pe ușa fiecărei clase, era scris: „Aici se vorbește corect limba română!” M-am gândit cum ar fi, pentru început, să plasăm o plăcuță identică pe ușa fiecărei săli de clasă. Apoi, pe ușa fiecărui birou. Apoi, la intrarea în fiecare localitate, în fiecare județ (chiar și în cele cu plăcuțe bilingve, trilingve). Apoi, la intrarea în țară. Înainte de toate acestea, cred însă că ar trebui să înlocuim *grătarul* de la intrarea în sufletele noastre, cum frumos zicea Sorescu, chiar dacă se gândea la un cu totul alt grătar decât cel *specific românesc*. Hai să înlocuim acel grătar cu o plăcuță pe care să scrie citeț și corect: „Aici se simte limba română!”

Carmen ARDELEAN

„Așa pare și România mea astăzi: o Ană care împlântă fir de busuioc în grinda cerului, așteptându-și ficele și fiii plecați în cele patru zări”

Aveam, când eram copil în sat, o vecină – Ana – văduvă de război, care, într-o anumită zi a săptămânii înfigea, cu religiozitate, în grinda casei un fir de busuioc verde. Îi spusese ei celelalte bătrâne, mai bătrâne decât ea că, neștiind nimic despre soțul neîntors din războiul care se terminase demult (o fi murit? o fi fost luat prizonier?), asta era singura metodă prin care ar putea găsi răspunsul: dacă busuiocul se usca – era de rău, dacă rămânea verde măcar trei zile – era de bine!

Toți ai casei participau la acest ritual, fără să se îndoiască de veridicitatea lui, câtuși de puțin... Îl mai practicaseră și alții. Vecini fiind și prietenii nepoților ei, nu de puține ori mergeam, pe furiș, să verificăm dacă busuiocul se uscaseră ori ba...

O dată, o singură dată, prin nu știu ce miracol, firul de busuioc rămăsese, după câteva zile bune, verde. Am urlat din toți plămânii – e verde!

Urmase un pelerinaj de jumătate de zi, iar întâmplarea primi pecetea minunii: Nuțu era viu! Nu rămânea decât să aștepte întoarcerea lui... Îmi pare rău să spun că Nuțu nu s-a întors niciodată, niciodată, dar Ana l-a așteptat până a închis ochii, bucuroasă să-l știe viu.

Așa pare și România mea astăzi: o Ană care împlântă fir de busuioc în grinda cerului, așteptându-și ficele și fiii plecați în cele patru zări, bârfită că încă mai speră, ieșind zi de zi în drum să privească orizontul de unde ar putea apărea speranța.

Dinspre mormintele bravilor noștri strămoși care au făurit „România dodoloată” mai răzbat doar miresmele martiriului și ale jertfei, atunci când nu sunt uitate și ele. Și pe acestea le simțim, sincer și curat, doar uneori și numai câțiva. În cazul în care nu sunt blasfemiate și ele. Deoarece pare că n-a mai rămas nimic ne-hulit și ne-spurcat în aceste tulburate vremi.

Și totuși, voi continua să sper că România mea este vie, ba chiar că într-o zi se va întoarce. Și voi putea striga cu toată puterea: e vie! Asta și pentru că toți ai mei și ai Ei seamănă zi de zi busuioc în cuvinte și îl împrăstie în lume.

Dumnezeu să te binecuvânteze, trista mea Românie!

Dina HORVATH

Clopotul vestind...

...Și ne-a fost hărăzit să se-audă până hât departe dangătul grav al uriașului clopot din turnul Catedralei Neamului...

Cu ochii spre nesfârșitul albastru, noroadele au chemat cu glas mare: coboară lisuse din tronul Tău ceresc și caută de ingenunchează și la noi în suflet, pentru odihna martirilor de acum un veac. Le cuprinde, Doamne, icoana în ochiul bunătății Tale și zidește-I din nou în măreția tiparului unic al acestui praznic: jumătate om, lângă jumătate cer, făclii de jertfă luminând văz-duhul...

Osteniți sunt ochii bătrânei Europe privind cum pacea lumii curge, ca o miere binecuvântată, pe umerii Carpaților și toată zarea pare un fagure imens.

În mijlocul Taborului, alt dangăt de clopot vestește lumii, an de an, Schimbarea la față a Fiului Omului, în vreme ce la noi, abia după un veac de neîncetat zbu-cium, Clopotul Catedralei vestește renașterea Români-ei.

Acesta să fie, oare, sensul Centenarului?... Eu simt că uriașul clopot bate în poarta inimii fiecărui român, amintindu-ne că a sosit ceasul să învățăm *ridicare din genunchi!*

Asta da, poate semăna cu ideea de Centenar... Reașezarea neamului românesc în toată noblețea staturii sale, cea de început, aceea în care l-a lăsat Creatorul să veșnicească acest pământ, de El binecuvântat.

Atunci, Doamne, veșnicește-I pe români!

Florin HORVATH

Să nu uităm de ai noștri!

Să nu uităm nici măcar o clipă să fim români. Acesta ar fi mesajul nu doar din anul Centenarului, ci an de an. Punem sigla Centenarului inclusiv pe băuturi, ne batem în piept cu ce facem noi, însă am uitat de străbunii noștri, iar țărânul român dispăre odată cu apariția euro-fermierului. Spiritualitatea românească ar trebui să se oglindească în sufletul celor

ce îi iubesc, cu adevărat țara. Scriitorii ar trebui să fie repere în ceea ce privește patriotismul pe care să-l promoveze în pagini de literatură. A avea cultură este identic cu a fi educat, a-ți cunoaște rădăcinile, identitatea. Limba română să fie o continuă declarație de dragoste pentru vatra străbună, un testament nescris pentru păstrarea, valorificarea și sedimentarea dragostei pentru grai. Să promovăm mai excesiv valoarea în detrimentul veleitarismului ce ne-a luat-o înainte. Atât timp cât avem identitate culturală vom supraviețui di-verselor prefaceri ale lumii.

Mereu mi-a fost în minte îndemnul lui Andrei Mu-reșanu: „Deșteaptă-te, române!”, bistrițeanul care ne-a lăsat un adevărat tezaur liric patriotic. Aici, la umbra lui Andrei Mureșanu, fermecat de scrierile altor doi mari români George Coșbuc și Liviu Rebreanu, am crescut cu iubire față de pământul sfânt, apărat de înainta-șii noștri cu prețul vieții. Aici, scaldat de Someșul la a cărui apă vie s-au adăpat românii noștri, ascultând po-veștile bunicului meu despre Marea Unire am învățat să fiu român, să nu mă îndoiesc nici măcar o clipă de poporul meu, să cred într-un viitor în care să stăm din nou cu fruntea sus în fața intemperiilor.

Tradițiile se moștenesc din generație în generație ca un arc peste timp al identității țărânului român, care și-a croit destinul în matca țării mari. Să nu le distru-gem acum. Aici, unde rugăciunea s-a făcut întotdeauna auzită prin glasul Sfinților Martiri, credința și tradiția își dau mâna pentru a arăta ceea ce are mai frumos su-fletul nostru. Ce ar fi românul fără țara mare, fără ma-tricea culturală, fără cultura tradițională? Este o mare responsabilitate de a transmite mai departe urmașilor noștri țara întreagă, identitatea noastră, firul ce ne lea-gă de pământul natal, de acel „colț de lume” în care pă-rinții, bunii și străbunii ne-au modelat personalitatea, făcându-ne „oameni dintre oameni”.

Înaintașii noștri au plecat în opinci spre Alba Iulia și au unit țara. Sunt 100 de ani de când străbunicul meu a dus tricolorul în Cetatea Unirii. Astăzi, nu mai mergem în opinci spre Alba Iulia, și nici măcar pe jos, însă ar tre-bui să vibreze mândria de român în fiecare clipă. „Țăra-nul român” se schimbă odată cu lumea, se „integrează” și, mai ales, se dezintegrează imaginea lui. Să nu uităm de el, să spunem și noi „laudă țărânului român”, la fel ca Liviu Rebreanu în discursul de intrare în Academia Română. Și mai este ceva: să redobândim statutul de români adevărați, să nu ne clintim în fața stăpânilor lumii, să ne purtăm Crucea ca mai apoi să fim biruitori.

În anul Centenarului Marii Uniri să ne dăm mâna peste timp cu cei ce au făcut marele act al întâlnirii sub același tricolor al tuturor românilor.

Menuț MAXIMINIAN

Am putea să facem curățenie în fața casei...

Peste 70 de șefi de stat și de guvern au participat în Paris la cea de-a 100-a aniversare a Marelui Armistițiu al Pri-mului Război Mondial, în prezența unor lideri naționaliști precum Donald Trump sau Vladimir Putin. Președinte-le Franței, Emmanuel Macron, a numit naționalismul „o trădare a patriotismu-lui”. În aceeași zi (duminică, 11 noiem-brie 2018), Polonia a sărbătorit centenarul de la obți-

nerea suveranității, cu un marș de 200.000 de oameni (boicotat de opoziție). Oare noi cum e bine să sărbătorim 1 Decembrie 2018, la un secol după Marea Unire? Am dori să fim cu toții români uniți în tricolor!

Patriotismul este un sentiment mereu actual, chiar dacă adesea îl exprimăm școlărește. Sîntem inși de rînd, n-avem tăria să ridicăm o biserică, precum Vasile Lucaciu, „pentru sfînta unire a tuturor românilor”. Nu putem merge cu toții la Alba Iulia și să spunem, precum George Pop de Băsești, că ne-am văzut visul îndeplinit și putem muri liniștiți. Dar ne stă în putere să cumpărăm un steag tricolor, costă 45 de lei în librăriile din Baia Mare, și să-l punem în balconul apartamentului.

Sătenii umblau desculți, mîncău mămăligă cu moare pîrgălită, locuiau în căsuțe cu ferestre cît obrazul omului. Cine avea două clase (în limba maghiară) se considera suficient de învățat să fie plugar. Boul ținea locul calului, pentru a nu încuraja haiducia. Grofului din sat i se adresau „Măria ta!” Dar au dat cîte un bou pentru ridicarea bisericii de zid din sat, pe care enoriașii din zilele noastre abia reușesc s-o întrețină...

Secolul al XX-lea a fost tragic, cu două războaie mondiale, citim numele eroilor pe monumentul din centrul satului. Jertfa lor a schimbat lumea. A fost un secol al tiraniei, fiind sacrificată demnitatea umană. Al naționalismului de dreapta și de stînga, al lașității, în care popoarele i-au aplaudat pe tirani. Ținem minte perioada lozincilor – „Ceașescu – PCR!” – scandate de oamenii de rînd. În 1989, aceiași cetățeni au strigat: „Jos Ceașescu!”

Cum trebuie să fim acum, în democrație? Lucizi, adică să nu-i lăudăm pe unii și să-i demonizăm pe ceilalți, căci nimeni nu deține adevărul, sau mai bine spus adevărul politic este statistic, la vot. Să avem respect pentru lege și pentru democrația constituțională, să ne regăsim spiritul critic față de politicieni, fără să cădem în colectivism și fără să divizăm individul de colectiv. Încă se mai văd în noi urmele comunismului megalomanic, oamenii au case uriașe, cu garduri înalte de 3 m. Cultul personalității refuză să iasă de acolo, manifestîndu-se prin dispreț și agresiune împotriva semenilor.

Securitatea a fost înlocuită de serviciile de informații și continuă să spună că poporul are dușmani, inclusiv între politicieni, care trebuie eliminați din viața publică (prin umilire, pînă la sinucidere). Nu e creștinește și nu e „europenește” ce facem. Accentul trebuie pus pe omul demn, nu pe statul gardian. Proclamația din 1918 de la Alba Iulia dădea grai idealului de libertate individuală într-o guvernare consimțită de popor. Înalțăm tricolorul de 1 (întîi, nu unu) Decembrie 2018 și o recitim!

Lupta socială și politică acerbă este constanta acestor ani în care trăim și încercăm fără succes definitiv să stabilizăm democrația constituțională. După aderarea la Uniunea Europeană, au fost schimbate numele partidelor după cele ale familiilor europene, însă provocările s-au extins la nivelul comunitar și de acolo sîntem dirijați. Cu toată cedarea parțială a suveranității, să nu

uităm că sîntem români, vorba cîntecului patriotic, și să revenim cu sufletul la 1918. Oare cum ar fi bine să aniversăm Ziua Națională? Am putea să facem curățenie în fața casei și să ridicăm steagul pe fațadă. Un tricolor costă 45 de lei, dar patriotismul nu ne costă nimic, sau, mă rog, nu are preț...

Nicolae GOJA

1918-2018

„Vremea vremuiește și timpul trage nădejde”.

Proverb românesc

Eminenții intelectuali pro Unire, făuritori ai ei, nu numai că au fost trecuți prin închisori, lagăre, domiciliu obligatoriu, dar sunt uitați sau denigrați ca naționaliști obtuși, definiți ca detestându-i pe străini, când naționalistul îl iubește mai mult pe al său decît pe celălalt, sentiment deloc rejectabil.

Soldații români, eroii tăcuți ai Primului Război Mondial, „război imperialist” după Roller, pe oasele cărora s-a făcut Unirea Mare, au devenit iarăși „fantomă albe”, cum erau ironizați în manualul de istorie RPR, pentru că fuseseră surprinși de atacul nemțesc dezbrăcați. Îmi plăcea să cred că: „Pe aici nu se trece” au fost cuvintele generalului Eremia Grigorescu. S-a corectat: Nu, greșeală! Poate. Dar de trecut nu s-a trecut. Iar imperialiștii desculți i-au luat generalului Mackensen, supranumit Cap de Mort (pe căciulă), 3000 de germani prizonieri. Numai că Rollerii II, cum le zice Paul Goma, minimizează victoriile de pe „drumul oaselor”, Mărăști-Mărășești-Oituz, deși Crucea de pe Caraiman înștiințează că e vorba despre 880.000 de jefre. După învățătura Părintelui Iustin Pârveu, „jertfa fortifică neamul”. N. Titulescu a spus-o unde trebuia s-o spună: „România nu poate fi întreagă fără jertfă”.

În opinia Rollerilor II, românii s-ar fi jertfit inutil pentru un stat-națiune al cărui „moment” s-a dus și ne persuadează să fim „cu bravi și celebrii”. Leit-motivul lui Lucian Boia este: „Nu e chiar așa”. Dar cum? La 1918, „nu noi, ci aliații au ieșit câștigători”. În alte cuvinte, eroii au cam murit de pomană și-n plus românii au cam tras în toate direcțiile. De slăvit, ar trebui slăvit Ion Slavici progermanul, care critica în „Gazeta Bucureștilor” (de sub ocupație) încălcarea Alianței cu Curtea de la Viena, fapt pentru care Lucian Boia îi găsește „un plus de caracter”, deși, conform planului Stürmer, România trebuia împărțită între Germania, Austro-Ungaria și Bulgaria. Slavici a cam fost băgat la răcoare pentru asta, dar Iorga și Crainic l-au scos din arest. Cât despre germanofilul P.P. Carp, striga în ședința guvernului: „Mă voi ruga la Dumnezeu ca armata română să fie învinsă”. A promis să-și trimită fiii, trei, să lupte contra românilor. Semn de la Dumnezeu: unul a murit în Transilvania, dar în rândurile românești.

Într-o carte – preambul la Centenar, *În jurul Marii Uniri de la 1918. Națiuni, frontiere, minorități*, Ed. Hu-

manitas, 2017, Lucian Boia declară fără înconjur: „Calea europeană nu înseamnă revenirea la vechi frontiere, ci, ca țel final, dispariția frontierelor”. Și încă: „Miza, pentru noi toți, nu e trecutul, ci viitorul” (p. 123). Chiar pentru toți? Nu și pentru acad. Ioan-Aurel Pop: „România nu a fost și nu este perfectă. Putem să fim dezamăgiți de multe realități, instituții, oameni etc. din această țară a noastră, dar nu de edificiul nostru național, care ne dă tărie, energie, personalitate, onoare și demnitate”.

Europarlamentarul Tőkés László e în doliu de 1 Decembrie. Oare dacă am schimba data zilei naționale, pe care n-o „apreciază”, ar ridica tricolorul românesc din bernă? Și mai are ceva de reformat: îi transmite președintelui să nu serbeze, ca sas, Centenarul. Vede Iohannis că udmeriștii duri merg pas cu pas înapoi spre Trianon? Un copac moare sigur dacă tai din el mai mult de 30%. Dar o țară „toaletată” ca un copac, cu ea ce se întâmplă?

Noi, românii, cum celebrăm? Ridicăm centenarul’ cu grătaru’ ca Celentano care se vrea numit Centenaro, că-ți vine să strigi ca Vasile Gogea: „Opriți mârlnia, vreau să cobor!” Cât despre Sabin Gherman (Look Plus, 13 septembrie 2017), dumnealui zice, cu mâna-n buzunar: „Merităm un centenar decent, fără naționalisme și alte porcării” (subl. mea, Magda Ursache). Și asta pentru că domnul Gherman (din lipsă de solidaritate cu etnia, din ce altceva?), pus pe dezmembrări teritoriale, se arată supărat pe București, tot cu mâna-n buzunar: „Capitala ne ia, nu ne dă!” Alt teleast cu rating ne anunță la „Starea nației”, să-l audă tot natu’, că, gata, n-avem țară.

Udmeriștii, tot mai udmeriști, strigă că nu sunt lăsați să fie maghiari, că ar fi românizați forțat. Așa să fie de vreme ce au reapărut uniforme de husari, cei care schingiuiu țărani, cu prunci și bătrâni cu tot și le dădeau foc la sate? Întreb: vor ocupație hortystă, când se scoteau cu baioneta copii din pânțele mamelor? Și mă aștept la un comentariu de tipul: „Asta, adică eu, se ocupă de conflictele sângeroase româno-maghiare, reminiscență ceaușistă”. Am produs din memorie o frază dintr-un referat negativ scris de un improvizat editor, C. Ciolca, de la o și mai improvizată editură, la docu-romanul *Universitatea care ucide*. Și Ciolca (îmi asum cacofonia) continua: „Nu-i momentul acum, când maghiarii ne-au făcut revoluția”. După un *mensonge gros comme le siècle* (mulțumesc, Michel Castex!), a lovitușiei, iată o minciună la fel de mare. Țineți minte replica lui Eugène Ionesco și anume că nu românii, ci ungurii hortysti i-au deportat familia? „Un fleac”, i-a răspuns Elie Wiesel, nedoritor să vadă Memorialul Sighet.

Mulți sunt enervați de „gesticulația patriotică”, sintagma lui Andrei Pleșu, transmisă recent de la Beci. Numai noi, ni se tot repetă, avem poet național (germanii, nu, englezii, nu, rușii, nu?) și, ca la un semn rău, cuvântul național dispăre din titulatura muzeelor. Suntem certați că mai credem în mituri obosite de atâta întrebuințare, deși mitul reprezintă contraponderea la existența istorică potrivnică. Așa cum scrie Petru Ursache (*Camera Sambô*, Editura Universității „Al. I.

Cuza”, 1999, p. 97): „De altfel, în culturile tradiționale, predominantă este memoria mitică, nu cea istorică. Mitul fundamentează conștiința istorică, modelând în manieră proprie psihologia colectivă. În legătură cu această funcție directoare a mitului, Eliade avea să-și însușească încă din tinerețe unele idei din studiile lui Arnold Van Gennep și Petru Caraman. Ambii autori au demonstrat, la timpul lor, că memoria colectivă nu reține amănuntele, cronologia mărunta. Ea se oprește asupra faptelor esențiale, făcând compatibile existența istorică și realitatea mitică”.

N-aș fi crezut să trebuiască să afirm în anul Centenarului Reîntregirii că identitatea e nevoie firească și tot firească este *emoția națională*, altă sintagmă pentru patriotismul considerat revolut. Nu cumva trebuie să ne scuzăm iarăși patriotismul din cauza politrucilor ceaușiști și a aberației numită național – comunism? „O struțo-cămilă, scrie Th. Codreanu, pe care numai internaționaliștii radicali o puteau născoci”.

În aceeași carte – preambul la Centenar, Lucian Boia, aruncându-și privirea asupra României de la 1923 ca „stat național unitar”, se îndoiește de această realitate, dar concede: „Așa să fie! Totuși, ce mozaic extraordinar de minorități!” (lucr. cit, p. 87) Și cum plânge pe umărul Ungariei perdante! Că a pierdut Aradul și Oradea „cu netă majoritate maghiară”. Să înțeleg că numai în aceste cazuri ar conta unitatea etnică? Altfel, pledoaria profesorului de la UB pentru minorități și pentru stat federal e limpede. În Franța, ne luminează L. Boia, nu contează „etnia, limba maternă sau religia pentru recensământ sau statistici”. Și mai limpede, la pag. 60: „Problema limbii e și ea secundară”.

Ce dacă sentimentul național presupune conștiința identității de limbă, obiceiuri, cultură? Dacă nu putem nega importanța limbii materne vorbite, atunci o stricăm; de obiceiuri vechi-străvechi ne batem joc, cât despre cultură... Ce-ar râde Luca Pițu de o astfel de silabisire din titlul unei emisiuni: cul-tură! Și-mi scapă de ce, după Mircea Dinescu, ar fi „ortodoxiștii (sic!) subnutriți cultural”. Oare de aceea îi nutrește cu „Lacrimi și sfinți”, nume de local șic? Sau o fi vorba despre activității ate, care au luat postsocialist agheasmă-n gură?

Antiromânismul triumfă în varii forme. Cei cu sentiment național normal sunt constant torpilați. Eminescu știa ce-l așteaptă. Citez dintr-o scrisoare din 1882, către V. Micle: „Naturi ca ale noastre sunt menite să înfrângă relele sau să piară, nu să li se plece lor”. Cazul acad. Ioan-Aurel Pop. Cum să placă *Istoria, adevărul și miturile* istoricilor cărora adevărul li se prelinge printre degete? Păi ce face un istoric? Prezintă realități sau ficțiuni? Dă la spate documente sau le folosește? Și cum să le placă istoricul de la Cluj intelectualilor anemiati moral din nou, lesne adaptabili „cârmuirii” (cu vorba junimistului Missir), puși pe dez-națiune, care susțin că națiunea e pe moarte sau chiar defunctă, că ideea de țară independentă este eronată și erodată? Peneș Curcanul (alias Constantin Țurcanu) e nume de lanț de magazine unde se vinde „păstramă” de curcan. Câți dintre elevi mai știu de Alecsandri?

Îți vine să spui că, dacă domnul Boia n-ar fi existat, trebuia musai inventat, să aibă cine susține că statul e

o entitate complet nefuncțională. Și pentru că istoricul ardelean nu se „încadrează” în viziunea că viitorul e o cauză pierdută pentru România, de vreme ce ne-am afla într-o Europă post-națională (conducerea de la Bruxelles, da, e cea „adevărată”!), atunci apare cercetătorul „superior” Mădălin Hodor și-l acuză fără dovezi, în „22”, pe Președintele Academiei Române că ar figura pe nu știu ce listă de colaboratori Secu. M-am întrebat de multe ori dacă istoricii și istoricii literari vor folosi dosarele CNSAS, falsificate de gradații operativi. Acuma știu răspunsul. În ce-l privește pe presarul liber, ca rol fu mare, mititelul! Cum să nu fie pătat un om pentru care spiritul trecutului nu-i o bazaconie? A, să fi susținut Ioan-Aurel Pop la fel ca un europarlamentar român că „soluțiile naționale” aparțin trecutului, că „scopul nostru” este „o Europă federală, o Europă post-națională” (dar gândirea de acest fel nu e o post-gândire, spre a uza de cuvântul lui Giovanni Sartori?), atunci, cu siguranță, nu apărea pe lista lui Hodor.

În anul Centenarului Reîntregirii, primim, de ici de colo, ideea că românii n-au fost pregătiți pentru Unire, că le-a picat ca o plească după prăbușirea Imperiilor; de aceea – zic istorici de Școala Roller II – au pierdut repede România Mare în '40, că n-au fost pregătiți. Se mai afirmă că n-aveam stat puternic, centralizat. Dar nu-i o contrazicere? Acum ni se cere să nu-l avem (granițe moi, permeabile pentru puhoi de imigranți islamici), iar internaționalismul fost proletar câștigă teren versus dimensiunea națională. România e din ce în ce mai mică, mai mică decât a făcut-o Carol II, îmbrăcat ca de operetă bufă la 10 mai, dată pe care Neagu Djuvara o dorea zi națională. Nu eram în anul 1940, nici în

1944, când Emil Constantinescu (ministru de Externe Adrian Severin, președintele Senatului Petre Roman) a făcut, de-a dreptul iresponsabil, „sacrificiul istoric”, recunoscând raptul URSS ca legal. În 7 iulie '97, tratatul cu Ucraina a fost ratificat. Guvernul a cedat teritorii naționale, deși nu ne-a amenințat nimeni. Să sperăm că va fi anulat în 2021? Dar au adus guvernările postsocialiste altceva decât sărăcire, inechitate, datorie externă și, mai ales, lipsa solidarizării, vrajba de 30 de ani?

„Tu-i mama ei de ne-trebnicie românească!” sună replica lui C. Noica la „Neamul nevoii” eminesc. *Bucovina care ne doare* (cartea lui Ion Beldeanu) nu ne mai doare. În vara neagră a României, an 1940, URSS înhață Basarabia și Bucovina, în 26 iunie; în 30 august, Ungaria înhață Transilvania; Carol II pierde Cadrilaterul prin Tratatul de la Craiova, din 7 septembrie, iar Cioran arde tabloul lui Carol II. Noi al cui tablou ar trebui să ardem? Deocamdată, flacăra de la Statuia Monumentului Unirii, grupul statuar al provinciilor, dezvelit în 1927, demolat în 1947 de *homo sovieticus*, s-a stins. Edilii Iașului n-au bani pentru butelia cu gaz necesară. Iar în R. Moldova, mai nou, se pune semn egal între românism și terorism.

Va mai veni „ceasul plinirii vremii”, cum formula Pr. Iuliu Hossu, episcopul Gherlei, atunci, la 1 Decembrie 1918? În celebra năvelă *Șanțurile*, Mircea Eliade istorisește cum generație după generație de săteni caută „comoara”. O găsesc, o pierd și o caută iarăși. După multă vreme, o găsesc din nou. Pentru că vremea vremuieste și timpul trage nădejde.

Magda URSACHE

Din istoria nescrisă a Siracuzei

Arhimede către tiran

*Prea puternice –
i-a spus fizicianul tiranului –
eu aş putea ușor
să scufund
flota romanilor.*

*Dar, ia seama:
volumul de apă dislocuit
din mare
va inunda
Siracuză!*

Vasile GOGEA
(Cluj, 2008)

Parodie de Lucian Perța

Vasile Gogea

Poetul către editură

(după poemul *Arhimede către tiran*
din **Caiete Silvane**, decembrie 2018)

*Preastimată editură
– s-a adresat poetul editurii –
eu aş putea fără măsură
să scriu propoieziții
întru propășirea culturii*

*Dar în actualele condiții
volumele mele ar inunda
piața
și toată
literatura!*

Un capitol de istorie literară

Viorel MUREȘAN

Volumul lui Petru Poantă *Efectul „Echinox” sau despre echilibru*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2018, constituie, înainte de orice, o marcantă contribuție la dezbaterile, pe alocuri înverșunate, din jurul literaturii contemporane. Din păcate postumă, aceasta este a doua ediție a cărții, după cum aflăm dintr-o notă a Irinei Petraș, care se ocupă de îngrijirea și apariția ei: „Prima ediție a apărut la Editura Biblioteca Apostrof în 2003, la împlinirea a 35 de ani de existență a *Echinoxului*. O reedităm acum, la semi-centenarul grupării și revistei, adăugând doar câteva fotografii în *Anexă*” (p. 4). Chiar dacă e scrisă cu un deceniu și jumătate în urmă, această carte își păstrează încă întreaga actualitate, câtă vreme vorbește despre geneza unui fenomen literar în care se regăsesc peste 250 de scriitori contemporani, răsfirați pe întreg mapamondul, în trei limbi. Volumul de-acum al primului cronicar al revistei nici nu se vrea și nici n-ar putea fi o monografie exhaustivă a *Echinoxului*. Cu cuvintele autorului, e doar „o reverie eseistică și memorialistică”, care își selectează punctual, doar câteva obiective: „Scriu, așadar, despre nașterea revistei *Echinox*, despre primii redactori și, mai ales, despre uimirile, admirațiile și bucuriile mele legate de toate acestea” (*Precizări*, p. 5). În disputa, nici până azi clarificată, despre periodizarea literaturii contemporane, Laurențiu Ulici susține o „generație literară ’60-’70-’80”, formată din trei promoții. Seriile de la extreme i se par criticului mai explozive, iar cea mediană, din care face parte și *Echinoxul*, ar fi avut o evoluție echilibrată, trăsătură ce se regăsește și în titlul cărții lui Petru Poantă. Doar că, preluând ideea preopinentului său, care percepea echinoxismul ca o componentă a promoției ’70, criticul clujean îl propune, în același capitol de *Precizări*, drept nucleu al acesteia, dinspre care au radiat ecouri către celelalte mari centre universitare.

Fenomenul „*Echinox*” e un mic eseu care adună de toate, de la deslușiri de ordin teoretic sau conceptual, la pagini de istorie literară recentă, ori la proză de atmosferă, cu pronunțat iz autobiografic. Începutul studiului, nu lipsit de accente polemice, are un aer de „pro domo sua”. Autorul avivează câteva poziții critice mai vechi și nu tocmai favorabile fenomenului echinoxist, de la Mircea Cărtărescu și I.B. Lefter, la Caius Dobrescu. Această reacție îi dă însă prilejul de-a face și unele disocieri privind amprenta echinoxistă în contextul generației ’80. Se trece apoi la prezentarea detaliată a primului număr, din care câteva date

esențiale se cuvin reținute: „Primul număr al revistei apare în decembrie 1968. Nu mai știu din ce motive, pe frontispiciu lipsesc luna și anul. Are 20 de pagini și un tiraj de 4000 de exemplare. Este trilingvă (cu trei pagini în maghiară și una în germană.). Nu conține un manifest sau un program afișate ca atare. /.../ Frapează aici multiculturalismul (poate o premieră europeană) și diversitatea cosmopolită. Conținutul acesta al primului număr avea, de fapt, semnificația unui manifest” (p. 23). Ajuns aproape un mit, *Echinoxul* a generat și multă literatură de colportaj sau apocrifă. De-aceia, Petru Poantă simte nevoia să sublinieze, într-un paragraf, absența tripletei care ulterior se va afla la conducerea revistei (Ion Pop, Marian Papahagi, Ion Vartic) din prima casetă redacțională. O componentă subiectivă, aproape sentimentală, a discursului critic se ivește acolo unde se face descrierea constituirii cenaclului, iar mai apoi rolul și atmosfera acestuia în conturarea echinoxismului. De altfel, miezul eseului îl umplu pagini bune de bildungsroman, cu referință autobiografică, nu lipsite de un reliefat nerv epic.

Un lung periplu prin Clujul anilor ’70 ne aprinde nostalgia după aromele unor cafenele din centru, ne poartă pașii ezitanți pe sub ferestrele unor redacții: „Un lucru era clar: revistele aveau politica lor, de grup, cu redactori dezirabili politic și la care nu puteai publica decât accidental ori la comandă și cu mărunțișuri. *Echinox-ul* va fi calea regală de acces în aceste redute cariate pe dinăuntru” (p. 52). În prelungirea ideii de roman al devenirii pe latura spirituală, eseul se întindește cu două portrete, cvasiglaciare, ale profesorilor Ion Vlad și Mircea Zăciu, precum și cu un tulburător crochiu făcut Ioanei Em. Petrescu.

Proiectându-i, oarecum, între realitate și legendă pe echinoxistii primei serii, Petru Poantă își intitulează al treilea capitol, cel mai cuprinzător, cu o vocabulă în care poate că strecoară și o undă de ironie, *Eroii*. După rolul, asumat, de peisagist și, pe alocuri, decorator al Clujului din deceniul șapte al celui alt secol, în *Eroii*, criticul se metamorfozează în portretist. Această bogată fasciculă din carte este un „dicționar” subiectiv și sentimental al comorienților. O galerie de portrete în mișcare, prin care *Efectul „Echinox”* devine și o fabuloasă frescă a urbei intelectuale, culturale și multiculturale din anii ’70-’90. Primul portret din serie, așa cum se și cuvenea, este al lui Ion Pop. Din punctul de vedere al creației literare, criticul descrie sumar doar începuturile, primul volum de versuri și prima variantă a cărții despre avangardă. Esențială

rămâne contribuția acestuia, forța personalității sale, în consolidarea *Echinoxului*: „A fost norocul întâlnirii cu o «natură» catalizatoare, cu o cultură substanțială, cu un spirit deprovincializat și cu o exigență neînhibantă. Jean avea pînă și delicatețea rară de a ne flata orgoliile și de a ne admira creațiile” (p. 65). În acest prim portret, pentru că Ion Pop purta într-un fel și povara de-a răspunde în fața autorităților, Petru Poantă surprinde mult și din specificul, mai ales ideologic, al epocii. În cazul lui Marian Papahagi e avută în vedere linia savantă a personalității, care îl unicizează în context. Paginile care îi sunt consacrate palpită și de istoria zbuciumată a *Dicționarului* pe care-l coordona, împreună cu Mircea Zăciu și Aurel Sasu. Implicat într-un mod decisiv în istoria revistei și a mișcării, Papahagi a fost cel care i-a putut imprima direcția și, în mare măsură, destinul: „Plecarea lui Marian la Roma însemna o neașteptată și concretă deschidere a *Echinoxului* spre Occident, dar îndeosebi a acestuia spre noi” (p. 71). Odată hotărât acest făgaș, încep să se limpezească circumstanțele apariției și filiația noului periodic: „Lovinescianismul a devenit, astfel, modelul secret al grupării echinoxiste și probabil că tocmai de aceea cerchiștii au întâmpinat cu entuziasm apariția revistei. Nu ne-am revendicat public modelul, însă a fost mereu evident că publicația n-a derapat de la criteriile lui fundamentale: preeminența esteticului și a spiritului citadin, sincronismul, cosmopolitismul, relativismul valorilor” (p. 74). Mai intră în portretul lui Marian Papahagi o tușă esențială: *Dicționarul scriitorilor români* (vol. I-IV) e tot o idee echinoxistă generată de vocația enciclopedismului academic, care îl caracteriza. Portretul lui Ion Vartic e aproape în întregime citabil. Dar dincolo de marca sa de mare eseist, „Vartic a reprezentat dimensiunea demonic-ludică a echinoxismului” (p. 84).

În chipul din lumini și umbre al lui Eugen Uricaru triumfă vrednicia sa hotărâtoare, în faza de început a revistei. Adrian Popescu evoluează pe o axă întinsă de la anecdotă, la viziune și revelație. Substanța poeziei sale însă își găsește sursa într-o aplecare a firii, îndelung și în detaliu observată de critic: „Dar, mai presus de orice, Adrian avea încă de tînră disponibilitatea de a admira; o calitate rară, printre foarte puținele pe care omul nu a atribuit-o zeilor. Admirația era/ este pentru el nu doar un mod de încîntare, ci și de satisfacere a dorinței prin valorile produse de ceilalți. E întotdeauna în căutarea binelui și frumosului, religiozitatea sa fiind, în fond, de natură afectivă, sentimentală chiar, fără exigențe morale” (p. 100). Un medalion complex, sprijinit în bună măsură și pe explorarea meandrelor sufletești și biografice ale poetului, i se face lui Dinu Flămând. Aproape surprinzător e portretul lui Horia Bădescu, despre care s-a vorbit puțin în critică, dar și în contextele echinoxiste curente. Acest crochiu e chiar o revelație pentru cititor. Într-un mod cel puțin curios însă, paginile despre Ion

Mircea sunt amestecate cu cele rezervate imaginarii poetice echinoxiste, încât acest autor are parte de un portret difuz. Zestrea critică rămasă de la Olimpia Radu (1947-1973), fatalmente restrînsă, a fost adunată în volum târziu, când peste *Echinox* trecuseră deja primii 20 de ani: *Pagini de critică*, 1988. Dar și așa, risipite în periodice, articolele ei, în care Petru Poantă identifică „aptitudine teoretică” și „subtilitate analitică”, au avut forța de-a împrăștiia idei. Practicînd o critică arhetipală, tînăra echinoxistă cu destin tragic anticipează demonstrații spectaculoase, ce vor putea fi dezvoltate mai apoi în cărți – reper, unele avînd ca referință personajul sadovenian: „Nimeni n-a avut ca ea nici cultura, nici grația ideilor, dar nici dezinhibiția și lipsa prejudecăților” (p. 130). Ba chiar mai mult, criticul o așază pe fosta sa camaradă de idei în capul mesei, pentru o întreagă tipologie cu evoluție ascendentă: „În sfîrșit, a deschis seria unor personalități feminine care vor da strălucire *Echinoxului* în poezie, dar mai ales în critică și eseu” (id.).

La sfîrșitul galeriei sunt așezate cîteva medalioane mai estompate, de echinoxisti rătăciți sau, unii, fără voie, care, totuși, prin prezența lor, au nuanțat cadrul redacțional: I. Maxim Danciu, Vincențiu Iluțiu, Valentin Tașcu, Ilie Călian. Li se adaugă pictorii Mircea Băciu și Florin Creangă, care-au susținut grafic, cu strălucire, coloanele revistei. Și, desigur, ungurii și nemții: Rostàs Zoltàn, Peter Motzan și Franz Hodjak, care au putut întreține cu idei înnoitoare întreaga mișcare din jurul revistei. Chiar pe ultima pagină a capitolului, autorul strecoară o particularitate definitorie a echinoxismului, o observație fără de care acest fenomen n-ar putea fi decât în parte și rău înțeles: „Prozatorii propriu-zis echinoxisti sînt puțini și, după prima explozie (Eugen Uricaru, Marcel Constantin Runcanu și Ioan Radin) par mai curînd niște excepții, unii afirmîndu-se, de fapt, în afara revistei” (p. 138).

Ultimul capitol, *Efectul*, înclină balanța spre sociologia literară, încercînd clasificări pe generații, pe genuri și specii, ori pe statutul social al autorilor. În completare, vine și un nou „dicționar”, de data aceasta, al criticilor echinoxisti care au urmat promoției fondatoare. Neplecînd niciodată efectiv din preajma vetrei echinoxiste, Petru Poantă a putut înțelege mișcarea pe care a însoțit-o patru decenii și jumătate ca pe un pregnant capitol de istorie literară: „Echinoxul este asemenea unui micro-biosistem apărut într-o miraculoasă «nișă» climaterică invulnerabilă la intemperii de tot soiul din vecinătate. Și-a construit un mecanism propriu de reproducere, avînd o enigmatică și constantă fertilitate. Există și alte locuri fondatoare în cultura noastră, însă, în genere, ele s-au epuizat exploziv și mai întotdeauna prin generația inaugurală. Așa s-a întîmplat la *Convorbiri literare* și *Viața Românească*, la *Literatorul* și *Sburătorul*, la *Gîndirea* ori la *Revista Cercului literar*. *Echinoxul* are un destin natural, se regenerează ciclic și permanent” (p. 140).

Cuvântul - germene al creației

Imelda CHINȚA

A trecut ceva timp de când nu am mai citit o poezie care să creeze emoție estetică. Literatura română contemporană traversează o perioadă în care discursul liric este deconstruit, mizează pe șoc și nu pe tropi, un discurs-joc al limbajelor mai ancorate în cotidian, o rostire colocvială ce rezonază cu timpul prezent și cu care, adesea ne identificăm.

Încotro se grăbește cuvântul, volum semnat de Maria Pal, apărut la Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, este împotriva acestui nou val de poetică douămiistă, un discurs ce recuperează, la nivel ideatic, profunzimile ființei, cu tot cu frământările ei, fără a pierde funcția expresivă, care dă greutate lirismului. Maria Pal, membră a Uniunii Scriitorilor din România, este autoarea a peste douăzeci de volume. Debutul revuistic a fost înregistrat în 1968, iar în volum în 1999 cu *Nesomnul metaforei*. Intervalul mare între debutul în presa literară și volum, se datorează probabil unei nevoi interioare de decantare și limpezire a versului.

Prezentul volum realizat compact, constituie maturitatea deplină a poetului, o rostire gravă, esențializată, distilată atât conceptual, cât și ideatic, la nivelul trăirilor ființei. Volumul, *in nuce*, este o asumare viscerală a realității, simțită plenar, un decupaj metafizic și o formă de confesiune radicală. Prin ceea ce se distinge, poemul Mariei Pal este tocmai această revalorizare a sensibilității poetice, o sensibilitate manifestată într-un limbaj ce accentuează dimensiunea expresivă. Altminteri, versurile glisează în jurul acelorași motive poetice precum singurătatea ființei, vulnerabilitatea ei, captivitatea într-un cotidian, care e în dezacord cu propriile-i principii. Recunoscutibile sunt și marile teme precum creația, tăcerea, cuvântul abordate într-o poetică a serenității, a autenticității rostirii.

Actul creației necesită desprinderea de elementul diurn, închiderea ochiului exterior și plonjare în

spațiul nocturn, creator. Aceasta este convenția pe care o propune autoarea în deschiderea prezentului op: „sub mâna ta/ hârtia se îmbată cu cerneala/ ce își așteaptă noaptea” (*Vor poposi*). Cuvântul este corporalizat sub condeiul Mariei Pal, devine un atlet al cugetului, un vector ce coagulează stări ale ființei: „cu gesturi primenite/ trupul tău se mută în locul semințelor/ pios își așterne tapiseria/ peste ființa cuvintelor” (*Trupul tău își așterne tapiseria*). Creația se dezice de convențiile formale, dar nu și de cele prin care omul reflectă asupra propriei condiții existențiale. Poezia înseamnă o redare în timp real a trăirilor și devine un univers al privirii intrinseci. Latura angoasantă a devenirii este concurată de arabescul ingenios spre care orientează privirea, autoarea. Poemul, între manifestare și stare, este redat grav prin imaginea ființei captive: „seara descătușează uragane// nu te atinge/ doar încearcă penițele pe trupul tău// inima rămâne captivă/ precum scorpionul în chihlimbar” (*Doar încearcă*). Trăirea poetică e combustie, e viscerală, plenară, iar suferința deopotrivă abisală și telurică: „aici/ noaptea e atât de adâncă/ încât doar un zeu o mai poate părăsi” (*Atât de adâncă*); „febril cauți o limbă/ în care să înțelegi tăcerile neatrinse// până atunci/ le pictezi iar și iar aerul îmbătrânit de singurătăți/ mirosind a frică a stele îmbăiate în albia nopții” (*Preț de o suferință*).

Poeta se întoarce spre poemul-stare, poemul-imagine, poemul-expresie ale cărui desene estetice emană vibrații lirice. Un alt aspect inedit al volumului constă în vocea care se rostește în text, „*Je est un autre*” rimbaudian, voce dedublată, ce nu vrea să se plaseze într-o postură delicată. Cartea, în întregul ei, este un discurs realizat la persoana a II-a singular, trăirile autoarei fiind trăirile unui lector prezent în această *coregrafie rafinată* a poeticului. *Încotro se grăbește cuvântul* este un prelung poem organic, o organicitate a trăiri-

lor, un poem visceral, al scrisului născut din suferință: „se-aud orchestre în nori/ iar între lacrimile viorilor inima ta scrie poeme” (*Îți face semne*).

Universul liric este refăcut din cuvinte, iar poetul este un orfevrier ce urmează modelul mitic al *Marelui Anonim*, artizanul din Geneză. Un excepțional poem-rugăciune, o liturghie lirică în zece porunci este poemul *Cele zece porunci*: „alege frumosul din orice fără a te închina durerii/ rostește propriile rugăciuni dar nu întrerupe/ niciun zbor/ cinstește puritatea florilor mai presus de cuvinte/ nu te îndoi de nimic din Cântarea Cântărilor/ nu lăsa noaptea să te-nvețe cum se furișează/ prin vene/.../și mai presus de orice să nu te plângi niciodată/ când timpul ține lumina aprinsă”. Poemele Mariei Pal sunt irizări interioare rostite cu somptuozitate, cu gravitate, cu grație, într-o expunere vibrantă. Volumul, în întregul lui, reprezintă o cardiogramă a zbatelor, inima e vectorul în jurul căruia se coagulează discursul poetic și creează un poem-metaforă, ce se întoarce dezinhibat la estetica modernistă: „dar când spui/ că un poem suferă de tahicardie/ toți pun mâna pe inima lui” (*Contestații*); „privesc venele cum torc tristețe din inima ta” (*Rămâi un fel de epitaf*). Ființa e tăcere, iar dincolo de ea se află un suflet tulburat, incandescent, care

arde până la totala disoluție. Tăcerea este țesută în imagini soresciene de păianjenii timpului, cuvintele sunt germinații ale frământărilor, reflex controlat al pulsațiilor: „te vinzi întreg tăcerii”; „mersul în zigzag printre tăceri/ devine ultima sminteală/ a celui cutremurat de angoase”; „privighetorile te închid într-un zid de tăceri”; „în urma ta/ păianjenii vor țese nestingheriți tăcerea/ într-o imensă corolă de floare”. Autoarea surprinde dualitatea ființei, pe de o parte instinctuală, telurică, dionisiacă, pe de alta rațională, apolinică, astrală, într-un poem ce caută corespondențele dintre eu și cosmos: „ești doar copacul lipit de pământ/ ce duce prin sânge orice corabie/ ești doar o cărare ce miroase a soare/ când fluturându-și mâna trece în partea cealaltă” (*Ești doar o cărare*).

Poemul este „o ploaie cu lumină”, este „cerul cu răni”, izvorât din suferință: „plouă cu lumină/ peste strigătele fugind din urechea sângerândă/ a lui Van Gogh”.

Încotro se grăbește cuvântul este un intermezzo liric în încercarea de reechilibrare lăuntrică, de exhibare a tensiunilor într-un poem-sărbătoare. Poeta se simte tot mai mult „singură cu limbajul” și „cedează inițiativa cuvintelor” pentru a-i defini frământările.

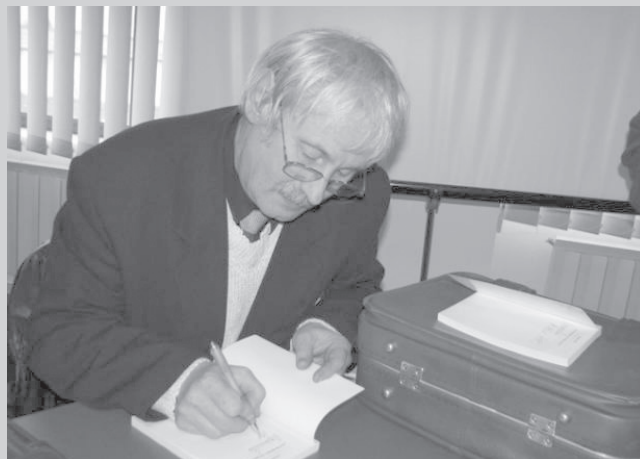
Lucian Perța – 65

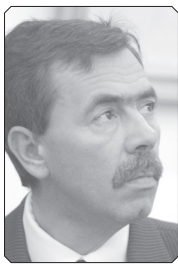
La Paris există un salon întreg cu paiatele lui Picasso. Într-o mănăstire de la noi, greu se poate îndepărta pelerinul de un perete de biserică, de jos până sus, desenat cu îngeri. Pare un câmp împrejmuind o școală, pe care se fugăresc fantomatici copii. Ce veselie, împrăștiată prin sita unui cer stropit cu nori, în ochiul care râde și câtă spaimă strânsă în celălalt ochi, plâns, al unui arlechin! Asta ne sugerează o colecție de rădăcini de copaci, chinuite să se strecoare printre stânci, pe văile înguste ale munților, strânse și fasonate cu zecile de ani, cu imaginație poetică, de prietenul nostru Lucian Perța. De parcă și-ar căuta printre ele propriul chip, într-o zi fugit de-acasă. În făptura lui se întâlnesc o dată pe an, la 23 noiembrie, pe pragul iernii, toți îngerii lui Rilke, cu clovnii lui Apollinaire. Atunci, cu mâinile lui albastre de ger, împinge spre noi, ca s-o putem vedea și locui, o carte mare, cât o casă județeană de sănătate: *Vizita de dimineață*.

Vizita de dimineață depășește orice închipuire, însumând parodii după 374 de poeți. Ca să nu mai vorbim de cele trei secole și jumătate de poezie parodiată, de la Dosoftei, până la Miruna Vlada. Fără a mai lua în calcul celelalte domenii în care scrie: poezie, teatru de buzunar, proză umoristică, literatură paremiologică, Lucian Perța rămâne „cel mai de seamă parodist al literaturii noastre actuale”, cum îl califică Gheorghe Grigurcu.

La mulți ani, iubite poet!

(Redacția *Caiete Silvine*)

Biografii afective

Marcel LUCACIU

Bătrânețea e o haină veche și prăfuită, purtată, cu greu, la răspântia vieții, de trupul trist și veștejit. Părinți sau bunici, unchi ori mătuși, bătrânii vin dintr-o lume de mult apusă ce mai trăiește doar în amintirile lor înfiorate de nostalgia tinereții. Îi privesc, uneori, cu o nemerită asprime, căci ni se par demodați, neglijenți, uituci și săcâitori. Alergând prin tumultul cotidian, de parcă viața ar fi un maraton neîntrerupt, existăm, rezistăm și ne împiedicăm de aceste umbre ale trecutului, umbre ce au fost, cândva, piscuri semețe. Încă nu înțelegem că mâine le vom lua locul, că mulți dintre vârstnici vor fi, din păcate, așa-zise pietre de moară pentru alte și alte tinere generații...

Iată chintesența romanului *Preludiu* (Editura Tempus, Ploiești, 2017); un roman impresionant prin acuratețea de bijutier, prin luciditatea dramatică a scriiturii Ilenei Vulpescu (n. 21 mai 1932, Bratovoiești, județul Dolj).

Absolventă a Facultății de Filologie din București (1958), prozatoarea Ileana Vulpescu a fost, mai întâi, lexicograf și a contribuit la realizarea unor dicționare importante precum *Dicționarul limbii române* și *Dicționarul explicativ al limbii române*. A debutat în revista *Familia* (1966) cu povestirea *Scrisoare către un necunoscut*, a tradus din literaturile franceză, engleză, germană și a publicat, de-a lungul anilor, mai multe romane (*Rămas-bun casei părintești*; *Sărută pământul acesta*; *De-amor, de-amar, de inimă albastră*; *Viață, viață, legată cu ață*; *Arta compromisului*; *Pe apa sâmbetei*; *Noi, doamna doctor, când o să murim?* ș.a.). Faima literară i se datorează, în mare parte, romanului *Arta conversației* (Editura Cartea Românească, București, 1980); roman tipărit în 50.000 de exemplare și, ulterior, reeditat (1992, 1993, 1994, 1998).

Noua carte de proză rememorează, efectiv și, mai ales, afectiv, biografia longevivei scriitoare. O biografie travestită sau transfigurată artistic prin intermediul protagonistei și chiar al unor personaje secundare feminine cărora le sunt transferate fragmente din personalitatea, temperamentul, ascunsă și copleșitoarea tristețe existențială ale celei care a fost, vreme de șaiszeci de ani, soția regretatului poet și traducător Romulus Vulpescu.

Narațiunea nu este neapărat una spectaculoasă,

dar e bogată din punct de vedere evenimential și încalcă, premeditat, ordinea cronologică. Fluxul memoriei ocolește întâmplările nesemnificative și se revarsă în funcție de importanța acordată, retrospectiv, evenimentelor ce au schimbat cursul vieții. Așa se explică arderea etapelor sau, altfel spus, saltul neașteptat de la o vârstă la alta, de la timpul trecut la prezentul etern: „Memoria uită ce-a învățat, uită mult, dar nu ce a trăit. Aici nu există de *mult* și de *curând*, ci *permanent* și *simultan*. Aici se întipărește pentru câte zile ai, frumosul – dacă ai avut parte – urâtul pentru care ai smulge bucăți din tine ca să-l uiți. De partea asta a memoriei te poate despărți doar Alzheimer-ul”.

Pentru vârstnica Lidia Busuioc, eroina cărții, pavilionul Spitalului Central se confundă cu noianul de amintiri întunecate. În tinerețe, aici își interna se mama depresivă și tot aici, după moartea mamei, fusese și ea internată de nepoții săi. Firul amintirilor se deapănă între pereții spitalului, anii alunecă nestingheriți în clepsidre, învâlmășindu-se odată cu resuscitarea celor patru iubiri: Dinu, arhitectul și scenograful inteligent, cultivat, dar orgolios și cole-ric; pasionalul inginer Vladimir Vizanti – marea iubire neîmplinită; delicatul profesor Jacques Fabert, de la Institutul francez; tânărul și amabilul general Gianni Loredano. În esență, iubirile Lidiei sunt eșecuri sentimentale, dar unice și ireversibile rămân acele momente de fericire, care ne îndeamnă să ne bucurăm de fiecare zi ca și cum ar fi ultima: „Trăiește clipa e un îndemn la bucurie, la uitarea de sine, la extaz. Altminteri toată viața trăim clipa ca și când am număra pietricele de râu. Câți norocoși au privilegiul de-a găsi un diamant în atâta grohotiș? Atâția oameni, atâtea ființe care trec prin viață fără nicio bucurie”.

Printre confesiunile învăluite de o tandră melancolie se strecoară izul proaspăt al copilăriei, cu șopronul și căsuța din vechiul sat oltenesc, cu amintirea primei păpuși, cu „raiul de flori și de verdeață” luminat, în răstimpuri, de imaginea tatălui mort prematur.

Atmosfera posomorâtă din spital este înviorată de scânteietoarele dialoguri între psihologul Sabin Florescu și fosta chimistă Lidia. Sunt dialoguri ce

abordează, fie într-o notă solemnă, fie într-o notă autoironică, teme precum credința în Dumnezeu („...e mai bine să crezi că Dumnezeu există și El să nu existe, decât să crezi că nu există și El să existe”), comunismul („supunerea fără condiții în fața uniformizării”), lumea contemporană („un haos programat și organizat de oameni”; „un preludiu al Apocalipsei?”), tânăra generație („așa cum se prezintă acum – niște capete în calculatoare, trăitori într-o lume virtuală decât într-una căreia să-i ignore și calitățile și defectele”) și, nu în ultimul rând, obsesiva bătrânețe („un companion posac, antipatic, greu de suportat, cu memoria ei cu tot”; „chin și durere, trupește și sufletește”; „sufletește e greu să-i explici tânărului sau maturului cum te simți când cei din jurul tău, cu puține excepții, se uită la tine ca la un deșeu pe care, din nefericire, nu-l poți arunca și pe care, cu noroc, îl poți depozita într-un cămin a cărui calitate depinde de preț”). Dincolo de generoasa diversitate a temelor puse în discuție, se poate remarca o inteligență pătrunzătoare, care nu face parada erudiției sale și analizează, la rece, fiecare aspect, oferind răspunsuri

ferme, dar pline de naturalețe, grație unei percepții exacte a realității.

Sub pecetea deșertăciunii condiției umane, o conștiință lucidă reunește, de-a lungul discursului confesiv, doruri aprige, trăiri complexe și contradictorii, visuri năruite de trecerea și petrecerea anilor cenușii, într-o lume ipocrită și robotizată. Peste toate acestea planează, tristă și sfâșietoare, întrebarea: „Tu ți-ai făcut viața sau viața te-a făcut pe tine?” Parafrazându-l pe Camil Petrescu, am putea spune despre acest volum: „Câtă luciditate, atâta tristețe și deci atâta viață”.

De o frumusețe amară, izvorâtă dintr-o firească diminuare a exuberanței de altădată, romanul *Preludiu* ne captivează prin ingeniosul joc al timpurilor narative, prin limpezimea confesiunii ardente, prin venerația față de cuvântul scris. Sceptică și dezabusată, cartea Ilenei Vulpescu are, până la urmă, o alură testamentară, constituindu-se nu atât într-un *modus vivendi*, legitim pentru orice generație, cât într-o cutremurătoare și inconfundabilă profesiune de credință.

Pornind de la Angel

Alexandru JURCAN

Eram la Paris și cinam la niște prieteni. Printre alți invitați și-a făcut apariția un profesor de filosofie, domnul Antoine. Da, am auzit bine: el preda deținuților de la imensa închisoare din Fleury-Mérogis – cel mai mare centru penitenciar din Europa: șapte clădiri, dintre care una destinată femeilor și tinerilor. Antoine mi-a făcut cadou cartea *Fleury-Mérogis*, scrisă de fostul său elev Angel Perez (Editura Pensée Universelle, Paris, 1983). Angel a fost deținut, apoi eliberat. Căsătorit, două fete și o carte. A trăit ani buni între cei 3500 de deținuți, a văzut sinucideri, a înțeles că șefii tremurau pentru cariera lor, lăsând reintegrarea și educația pe plan secund.

Jonathan Asser, născut în 1964, a fost la închisoare, apoi s-a gândit să scrie despre acei ani. A luat cursuri de scriere, de conturare a personajelor. Regizorul David Mackenzie, fascinat de scenariul lui Asser, a realizat filmul *Starred Up*, care a rulat în Franța cu titlul *Les poings contre les murs*. Joacă Jack O'Connell, Rupert Friend, Ben Mendelsohn.

Eric e transferat într-o închisoare pentru adulți, unde își întâlnește tatăl, pe care-l consideră un dușman. Regizorul face credibil dialogul celor doi, lucrând excelent cu toți actorii, vizibil inspirat de filmul *Un profet* de Audiard, pe care l-a digerat în mod inteligent, după care și-a creat un suspans filtrat prin propria-i experiență artistică.

Actorul O'Connell, deja celebru la 25 de ani, e mai mult decât convingător în rolul lui Eric. În dese interviuri, el declară că este mândru de filmografia sa, doar că și-ar dori să-i amelioreze diversitatea. La 15 ani a părăsit școala, unde a descoperit, totuși, cursul gratuit de artă dramatică. Până acum a jucat roluri de tineri furioși și violenți. Angelina Jolie l-a distribuit în filmul său *Unbroken*. Connell afirmă că nu joacă pentru celebritate, ci ca să-și ajute mama și sora să ducă o viață fără griji.

Revenind la filmul lui Mackenzie, concluzionăm că este sfâșietor, intens, proporționat, fără violențe gratuite, ci plasate sub semnul unei mize ingenioase.

România 100 – adevărat tratat de manipulare

Carmen ARDELEAN

Detonarea, Dan Stanca

Dan Stanca răspunde în romanul *Detonarea*, în avans și fără a fi fost solicitat, la întrebarea pe care Daniel Săuca o lansa în mediul virtual, în urmă cu aproape două luni. Despre „România la 100 de ani. Ce ar (mai) fi de spus?” scrie, așadar, prozatorul care, de la debutul din 1992, a publicat peste 25 de romane. O manieră inedită și cât se poate de duală de a semnaliza și semnaliza un moment și un traiect istorice, un parcurs printr-un recurs, biografii singulare care fixează, pe coordonate simbolice, biografia poporului român din ultimul secol de existență.

Organizat în patru capitole, cu titluri simple – *Străbunicul*, *Bunicul*, *Tatăl*, *Fiica* – ce trădează deopotrivă narațiunea cronologică, personajul central și instanța narativă al cărei destin se raportează la momentul istoric 1 Decembrie 2018, romanul se deschide și se încheie cu un *Prolog* și un *Epilog* ce confirmă stilul eterogen, alternarea naratorilor și a perspectivelor narrative, dinamica spațiilor și a tipologiilor umane, incongruența idealurilor, diversitatea modalităților de raportare la istorie și/sau la literatură sau, în extenso, la textul scris.

Dan Stanca reușește, în mod clar, să evite, după cum mărturisea pe coperta 4 a cărții, „tentația unei fresce minuțioase și chiar plictisitoare” și să plaseze, după principiul *punct ochit – punct lovit*, „în prim-plan esențele”, într-o „contopire a rugăciunii cu telegrama”. Cele zece decenii ce au urmat unui moment istoric memorabil, care ar fi trebuit să determine schimbări majore, pozitive, sunt rapid radiografiate. Regimuri politice, generații și direcții literare se succed fără a lăsa impresia unui roman istoric sau a unei monografii a României de după 1918. Singurele repere temporale sunt evenimentele marcante, naționale sau internaționale, majoritatea cu iz istorico-politic, iar spațiul este, în mare parte, cel citadin. Nu avem nimic mai clar conturat decât imaginea paradoxurilor care au declanșat agonii interioare, drame acute ale inadaptațiilor la „profilul” omului modern, declinul și degenerarea unei nații, prin fiecare dintre membrii săi.

Cei patru protagoniști transgresează rar, aproape insesizabil și intenționat inconsistent capitolul care le e destinat. Tehnica e una inteligentă, alimentând supoziția cititorului privind continua degradare a relațiilor intrafamiliale și deprimanta destrămare a

familiei, exacerbată în deceniile contemporane nouă și vizibilă chiar de la primele pagini ale romanului. Ereditatea pare și ea împotriva familiei care se află în centrul romanului, căci tarele par singurele care se transmit, negreșit, tuturor membrilor. Având, cu toții, figuri literare sau istorice emblematice în preajmă, cei patru martori ai secolului de „unitate” ajung să plătească faptul că „trăiesc organic vraja unui discurs viclean”. În fond, romanul mizează pe puterea cuvântului. E o distanță imensă între ceea ce pare să clădească un cuvânt – un destin fast – și ceea ce clădește el, de fapt: un declin imperceptibil, dar sigur. În mod fatal, tot ce pare „de bun augur” se dovedește a fi dramatic pentru fiecare dintre personajele centrale.

Un *Prolog* intrigant și într-un contrast căutat cu restul romanului propune o primă biografie expusă, intrigant prin dezinvoltura asumării unei existențe sub semnul eșecului, la cei 21 de ani, de singurul personaj feminin din linia celor patru, tânăra Andreia Bianu Meinhof. Nepoata teroristei vest-germane Ulrike Meinhof re trăiește, prin evocare, episoade degradante din scurta-i viață, învinuind-o pe Helga, nemțoaica fără veleități de mamă, ajunsă în București după evenimentele din 1989, de eșecurile personale. În contextul unor episoade puternic erotizate, cititorul ajunge să ignore enunțul care deschide romanul, ce pare o infantilă reacție a unei adolescente întârziate, dominate de prea mult dezgust, de prea multă dezamăgire: „Măine pe vremea asta nu o să mai fiu...”. Acel mâine e însă 1 Decembrie 2018 și abia finalul va lumina adevăratul sens al mărturisirii inițiale. Manipulatorul va deveni manipulat, câștigătorul-perdant, iar sângele german potențat de cuvântul profetic.

Născut în Vlașca, în același an cu George Călinescu și la zece ani distanță de Nichifor Crainic, Marin Bolborocea e primul personaj consistent construit, străbunicul Andreei Bianu. Profesorul de literatură va opta, din respect pentru cunoscutul poet tradiționalist și deranjat de sonoritatea propriului nume, pentru o nouă identitate: Nichifor Bianu. Cele două personalități ale epocii vor declanșa, în dedicatul profesor de țară, sentimente și reacții contradictorii: divinizare și violență. Trei decenii sunt înghițite de treizeci de pagini ce surprind tensiuni exterioare și interioare, finalizate cu un atac violent, aproape inexplicabil. Anii lungi de închisoare n-au șubrezit numai sănătatea profesorului, ci și viitorul fiului Emilian și, mai important, verticalitatea, demnitatea acestuia.

Construite parcă în oglindă, biografia lui Emilian

și a tatălui său, Alexandru, par sinistre modalități de revoltă, de sabotare din interior a propriei familii. Ce se transmite, dincolo de generații, e „fantezia” creatoare, manifestată în presa comunistă sau în cea marca „Europa liberă”, vizibilă și în poveștile fantasmagorice pe care Andreea le construiește, pe măsura așteptărilor femeii ce o plătește pentru a-i seduce soțul. Oameni puternici, vocali și influenți, dirigează oamenii-marionetă, descendenți ai unei familii sănătoase, curate. Faima și spaima, orgoliul și disperarea, viața personală pusă în umbra vieții profesionale, fantomele trecutului și aspirațiile curajoase sunt constante ale vieților aproape contrapunctice, deși derulate într-un mediu total diferit. E, în fiecare caz în parte, un declic ce declanșează declinul. Teme-

rile resimțite permanent din cauza unui eveniment din viața familiei sau din cauza cursului istoriei se transformă încet în angoase în fața cărora toți se simt neputincioși, învinși.

În fond, fiecare personaj trăiește, în manieră personală, ca după o detonare. Fiecare personaj, la rândul-i, generează o detonare. Mereu, cei afectați sunt cei apropiați, oricâtă distanță fizică sau emoțională există între ei. Singura încercare de efuziune sentimentală, de apropiere tată-fică sfârșește și ea într-o detonare, înainte de a se materializa. Poate un mesaj subliminal, ca discursurile excelenților oratori din roman, despre detonările perpetue din sânul familiei pe care o numim, de 100 de ani încoace, România mare.

George Mircea (1979-2018)

Duminică, 25 noiembrie 2018, pictorul George Mircea a trecut pragul *Inițierii Supreme*, dându-și întâlnire, la doar 39 de ani, cu Arhetipul culorilor pe care le-a iubit atât de mult.

George Mircea, fiul criticului de artă Oliv Mircea, s-a născut în 1979 la Bistrița. Din anul 1998 e admis la Academia de Arte „Ioan Andreescu” din Cluj, secția Pictură. Între 1999 și 2002 își continuă studiile de pictură la Universitatea Națională de Arte – București, cu tema **Ce se vede. Ce nu se vede. Grădina și pictorul**. Din anul 2002 a fost masterand al aceleiași universități, cu tema **Moise. Mitografia personajului și a întemeierii**. Din anul 2004 a fost doctorand al aceleiași universități, cu tema **Ordine și Carnaval**. Din anul 2006 a fost asistent universitar al Catedrei de Pictură, Universitatea Națională de Arte – Bu-

curești, din 2007 fiind colaborator al Universității București, Facultatea de Istoria Artei. Din 2003 este membru al Uniunii Artiștilor Plastici din România, iar din 2004 – membru al Școlii Române din Roma. În 2009 i se acordă **Premiul pentru Cultură** al Municipiului Bistrița. A avut numeroase expoziții personale, din care amintim: **Grădina** la Nürnberg, Schwäbisch Hall, Ulm, Regensburg, Stuttgart, Germania; Palatul Culturii din Târgu Mureș, Expo – Măgura Bistrița (2002-2004); **Pasărea și trandafirul** – Galeria 28 din Timișoara și **Ciels et Jardins** la Collège Neerlandais, Paris, Franța (2004); **Altar** la Centrul Cultural „Palatele Brâncovenesti de la porțile Bucureștilor”, Mogoșoaia, Galeriile „Arcade” Bistrița, Centrul Internațional de Artă „George Apostu” Bacău, Instituto Romeno di Cultura e Ricerca Umanistica, Palazzo Correr, Venezia, Sala Gambacorti del Palazzo Comunale di Pisa, Palazzo Vitelli, dell'Università di Pisa, Italia (2004-2005); **Cielie Giardini** la Accademia di Romania – Roma, Galleria Interculturale Permanente di Roma, Galleria Rosa – Roma, Italia (2006); **Illuminazioni. OPERA DEI SETTE GIORNI PER L'OTAVO**, Santa Maria in Montesanto (Chiesa degli Artisti), Roma (2007); **APROAPE PUSTIA, I. ARS, I. ASEMENI** – Institutul Italian de Cultură „Vito Grasso” – București (2008); **Interval – Tatăl și Fiul** la Biserica Evanghelică de la Herina – Bistrița și la Muzeul de Artă – Cluj (2011). În acest an a participat la Tabăra de creație din Jibou – **Izvorul**, la Grădina Botanică, în cadrul Simpozionului Internațional de Arte Vizuale „Arta în Grădină”, eveniment organizat de Consiliul Județean Sălaj, Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj și Centrul de Cercetări Biologice Jibou.

Dumnezeu să-l odihnească în pace!

Redacția *Caiete Silvine*

Dincolo de dicționar

Gheorghe MOGA

Consultarea lucrării *Cuvinte înrudite* (Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1980) a academicianului Al. Graur edifică cititorul asupra puterii derivative a unor rădăcini în interiorul limbii latine; cuvinte aparținând unor câmpuri lexicale „îndepărtate” se regăsesc, prin originea comună, pe aceeași pagină. Între verbele cu o familie lexicală bogată se află și *pono*, *-ere*, *posui*, *positum* care a dat în românește *a pune*. Dintre derivatele prefixate ale acestuia s-au păstrat, de asemenea, în limba noastră; *appono* „a pune deoparte” > *a apune*, *expono* „a povesti, a raporta” > *a spune*, *repono* „a înmormânta” > *a răpune*. Alte zeci de derivate, intrate prin filieră franceză (*depoziție*, *dispoziție*, *expoziție*, *supoziție*), au statut de neologisme în limba română. Câteva, aparținând latinei târzii (*impostor*, *impostura*, *positivus*), s-au păstrat în franceză și italiană. În 1664, la un secol de la prima atestare a cuvântului în franceză, Molière își intitula una dintre cele mai cunoscute comedii de caracter *Tartuffe ou l'Imposteur*.

În *Dicționarul Academiei* neologismul *impostor* „cel care vrea să se impună atenției altora prin minciună și prefăcătorie” nu beneficiază de vreun citat, socotindu-se, probabil, că sinonimele cu care este echivalat (*înselător*, *amăgitor*, *mincinos*, *defăimător*, toate cuvinte vechi în limbă) sunt îndestulătoare pentru a se înțelege sensul noului termen. Pentru etimologie, dicționarul trimite la fr. *imposteur*, it. *impostore*, ambele continuatoare ale lat. *impostor*, *-oris* „cel care ia ochii (cuiva) înșelându-l”. Substantivul latinesc este un derivat (ca și *impostură*) al verbului *impono*, *-ere*, care avea, pe lângă sensurile de „a pune”, „a impune” și pe acela de „a păcăli pe cineva, a înșela”. Substantivul *impostor* apare în *Amintirile* lui Ion Ghica: „un nume atât de profanat de *impostorii* contemporani”. Termenul *impostor* este frecvent în textele cu nuanță de pamflet aparținând stilului publicistic, numindu-i astfel pe cei care își însușesc numele și calitățile altora. Subliniind, în decembrie 1984, rolul cenaclurilor din universități „întru propășirea literaturii noi”, cenacluri conduse de „profesori conștienți de misiunea lor”, Virgil Ierunca adăuga: „Paradoxul este că și N. Manolescu și Al. Călinescu, și Eugen Simion și Ion Pop ocupă în Universitatea noastră locuri minore, posturile de prestigiu fiind deținute de niște *impostori* culturali ce confundă catedra cu amvonul degradant al propagandei și al ignoranței” (*Semnul mirării*, Humanitas, 1995, p. 205). Astăzi, tot mai numeroase sunt vocile celor care demască pe cei care, printr-un discurs mincinos sau comportament abuziv, înșală încrederea și așteptările semenilor. Vorbitorii de rând, chiar dacă nu folosesc neologismul, au la înde-

mână o mulțime de sinonime cu mult mai expresive: *escroc*, *hoț*, *farsor*, *pungaș*, *șarlatan*, *șnapan*. În schimb, numărul substantivelor cu sens opus este redus (doar prin articularea unor adjective se poate ajunge la *cinstitul*, *onestul*).

Dar ceea ce nu consemnează dicționarele poate fi descoperit de cititorul atent în pagini de literatură.

În partea a doua a cărții G.I. Tohăneanu – *Optimus Magister* (Timișoara, Editura Universității de Vest, 2017), parte ce cuprinde „amintiri, reflecții, completări”, Ionel Funeriu povestește o întâmplare care aruncă o lumină asupra felului de a fi al Profesorului. Ajuns, după absolvirea facultății, într-o comună din marginea estică a județului Arad, tânărul profesor locuiește într-un bloc din gara Săvârșin. Aici primește, cu prilejul Crăciunului, vizita „onorantă” a Profesorului Tohăneanu. Serile, în fața unui pahar de vin, li se alătură doi ceferiști (un revizor de linie și un acar) și, într-o atmosferă sadoveniană, se deapănă povești. Cadrul acesta „idilic aproape” se curmă în momentul în care, într-o seară, își face apariția, neinvitat, șeful gării din Săvârșin. Acesta, dornic să-l cucerească pe oaspetele sosit pe „moșia lui”, debitează „tot soiul de vorbe pretențioase: la un moment dat, a rostit un dicton latin pe care l-a stălcit îngrozitor”. Reacția profesorului este una surprinzătoare: „S-a ridicat discret de la masă și... dus a fost. Nu s-a întors decât târziu în noapte, când s-a asigurat, el știe cum, că șeful de gară ne părăsise”. Profesorul, în ciuda rugămintelor „gazdei”, nu-și motivează atitudinea... După câteva luni, ajuns la Timișoara, Ionel Funeriu primește cadou cartea lui Geo Bogza, *Paznic de far* (1974) pe a cărei primă pagină Profesorul scrisese: „Lui Ionel, drept explicație a evadării mele săvârșinene: mottoul lui Geo Bogza”. Reproducem și noi textul cu pricina: *Niciun om din câți am cunoscut, oricât de neînsemnat ar fi fost, oricât de sărac, oricât de umil, fie că era cizmar, sau dulgher, sau acar de cale ferată, nu s-ar putea plânge că ar fi simțit între mine și el vreo distanță, oricât de mică, și că n-am stat de vorbă ca doi oameni, la fel de simpli, împărțind între noi pâinea și apa, sau pâinea și vinul, dacă era și vin. Dar impostorii, oricine ar fi fost să fie, oricât de sus puși, orice rol ar fi avut, mai ales în cultură, ei, da, au simțit distanța de netrecut, distanța de prăpastie fără fund, dintre falsa lor importanță și gheața privirilor mele*. Subliniind „cu o linie fermă” două cuvinte din acest motto (pe care cititorul, de bună seamă, le-a descoperit), Profesorul realizează o originală „antonimie contextuală” care nu-și va găsi locul în dicționar, ci va fi savurată doar de cel care o descoperă prin lectură.

Cartea Neamului

Florin HORVATH

CARTEA I Capitolul 1

Filtrată prin împreunarea de taină a genelor, lumina se dezvăluie magică, însuflețind chipul cu totul aparte a bătrânului, chip pe care l-a pozat în ascuns, cu telefonul, fără ca Moșul să prindă de veste. Exact în acele clipe, de undeva de peste munte, un clopot vestea sfârșitul vecerniei.

Atârnată în rama simplă, imaginea impune într-un fel aparte, venind parcă de către începutul de lume, căruia ochii bătrânului îi pecetluiau existența. Aflat într-o stare de veghe ciudată, Ioan are sentimentul că pătrunde dincolo de învelișul lucrurilor, dincolo de ceasurile de meditație în care se amăgise că poate statornici legături astrale la anumite soroace ale zodiacului.

Ceva îl provoacă sau mai degrabă îl incită, ca atunci la „Humboldt Universitat zu Berlin” înaintea testului de fizică, unde în fața lui s-a oprit un tânăr, cu pumnul drept, plin de dulciuri și cu obrazul năpădit de coșuri:

- Dă-mi voie să mă recomand, sunt fratele Lupului Cenușiu și am trecut cu bine toate probele de până acum!

Absolut întâmplător, cu foarte multă vreme în urmă, aflase de la Moșul său că la începuturile Daciei a existat acea Frăție a Lupului Alb. Dar între acel lucru și tânărul imberb, din fața sa înnobilat cu înrudirea Lupului Cenușiu, nu părea să existe nicio legătură.

Afară soarele arde învolburat și zâmbetul său sângeriu cade spre cadra îmbujorată a ferestrei, stârnindu-i dintr-odată conștiința Celui ce Este în raport cu biata sa realitate de geniu al matematicii și fizicii, dincolo de lista generoasă a disciplinelor, pe care le stăpânea, spre uimirea celor mai mulți dascăli. S-ar putea susține că s-a declanșat o adevărată „licitație” între înaltele instituții academice sau militare, o dispută care i-a lăsat un gust amar, încrâncenându-i refuzul de mai bine de un an de zile.

Ceva mai lucide pesemne, încă de pe băncile liceului, serviciile secrete din țară l-au ademenit primele cu mirajul puterii celui „aflat în umbră, dar deasupra celorlalți”. Nu s-a lăsat impresionat el nici atunci când Rabi Isaac Moses, decanul de vârstă de la catedra religiilor comparate, l-a îmbrățișat pe proful de la Matematici Speciale în costum negru și papion, pupându-l de trei ori pe obraji, după care și-a mân-

gâiat barba moale, lucind stins sub revărsarea perciunilor bogăți.

Atunci, parcă un pic, a încercat un fior de frică: „Mă înspăimântă ideea că peste tot ai parte doar de chipul – în travesti – al aceleiași apetențe pentru misterul conspirațiilor”, a gândit, dar nu a rostit precaut și la fel de consternat de „Insolenția Iudaerum”.

Un gol imens i-a cuprins mintea și atunci când un veritabil fan al vampirismului transnațional l-a întrebat dacă auzise de un anume sălbatic Vlad Țepeș, un ins ajuns nu se știe cum, conte într-o țară neînsemnată numită Transilvania. „Să știi nepoate că există doar o singură frică, frica de moarte!” i-a spus Moșul cândva și iată cât de mare dreptate avusese.

Omul din fața lui era mort de frică, o adevărată năluca în mișcare, golit de orice speranță de-a fi printre oameni. Privind iar spre chipul Moșului său, Ioan are impresia că pipăie aievea un fel de duh al camerei. Își trece privirea peste rafturile doldora de cărți sufocate unele sub altele, într-un cimitir al gândurilor nobile, sortite pieirii de zbuciumul unui cotidian din ce în ce mai primitiv...

Dintr-odată i se face un dor cumplit de vorba domoală a Moșului, de barba și pletele lui înnobilate de o bunătate izvorâtă parcă din pana lui Dumnezeu, în timp ce închipuia Cuvântul. Și nu neapărat pentru că el, Moșul, reprezintă simbolic trecutul. Știe demult că ideea de trecut nu capătă formă și mai ales nu capătă sens cu reală valoare decât pentru omul care derobează din taina sinelui pasiunea pentru viitor.

În instanța în care Destinul judecă, evenimentele care au fost, pot deveni martorii de prestigiu pentru ce va să fie. Azi, bătrâna Europă a ostenit să mai lupte cu alții, se mulțumește să lupte doar cu sine, în timp ce seminția noastră e vânată cu obstinație de dincolo și de dincoace de ocean.

Cu biletul de avion cumpărat din vreme, Ioan stă presărat între sutele de tablete și telefoane ce alcătuiesc lumea cea de dincolo de vedere, o lume virtuală, în care toți stau conectați cu ochii lipiți de ecranele multicolore, nebăgând în seamă nici aerogara elegantă, nici stewardesele, zâmbind enigmatic spre ideea despre ce admiratori ar fi putut să fie toți acești bărbați robiți cu totul unui cotidian deformat, bolnav, într-un ev la fel de bolnav, adăpostind minți deja amorțite, imune la soarele de afară, la iarba și copacii ce încă respiră cu speranța că au pentru cine.

Față de toată această agonizare, această imbecilizare consimțită, mai cu seamă de tinerii supti cu to-

tul din viața reală, Ioan simte nevoia unui leac pe potrivă, o întoarcere binecuvântată spre cele lumești și de demult, spre armonia începutului de lume. Atunci când moșul l-a smuls din ghearele blocului pentru câteva zile, seara l-a rugat să îi spună o poveste...

Surâzând hâtru, Moșul l-a săltat din pat, așa cu pijama pe el și l-a scos în cuprinderea înserării.

- Privește, cât de frumoasă e toamna... Vezi, are pleoape de înmiresmate gutui și gene lungi de coada șoricelului. Și soarele e gelos pe frumusețea ei și uite cum se culcă pe sânul zării, cum curge amirosind ca un fagure de miere. Ce altă poveste poate născoci omul mai plină de încântare? Ca o confirmare a celor spuse de Moșul, trecu pe deasupra o buhă mare de pădure, fâlfâind moale din aripi.

Altădată, Moșul l-a dus între cojoacele albe ale alaiului de săteni, înșiruiți frumos și încremeniți de-a lungul pereților mai vii și mai umiliți în rugăciune decât sfinții zugrăviți pe pereții bisericii. Atunci l-a zărit pe Cel Preaînalt, coborât simplu până la înălțimea ochilor săi de copil uimit și iute, tentat să stea de-o poveste, așa ca și cum ar sta cu Moșul, dacă cineva l-ar zugrăvi în latura altarului geluit proaspăt și amirosind a rășină lăcrimată tainic de înțelepciunea bradului.

Moșul zâmbește din când în când sub mustața albită de vremi, lăsându-l să înțeleagă că „știe el ce știe” și Ioan tace, așa cum a tăcut și atunci, încremenindu-și uimirea în ochii dilatați în fața zimbrului uriaș, fornăind odată cu înțeleaptă precauție, așa ca să se știe, cum că dumnealui e chezaș pentru tăria acestui pământ străvechi, pe care se cade să umbli cu grijă, sărutând cu ochii fiecare palmă de țărână.

- Cursa transatlantică pentru Londra, invită pasagerii la poarta 17... Vă dorim călătorie plăcută!

Trezit din visare, Ioan se urnește spre poarta 17, bucuros să înceapă această nesperată întoarcere, pe lungă timpului cărare...

Capitolul 2

Fără a-l vesti în vreun fel, somnul l-a cuprins, purtându-l harnic până pe tăpșanul unde pe vremuri, se înălța semeață cabana singuratică a Moșului. Focul duduie în sobe, un foc tămâiat cu mănunchiul de izmă creață parcă atunci culeasă, presărată pe cele două lavițe sau agățată cu fuior de lână până și pe scoarțele de pe pereți.

De-a dreapta și stânga icoanelor, smocuri de busuioac verde, iar dedesubt, candelă tremurându-și lumină tronau peste ștergurile bogate. „Dacă barza cât e de barză și nestatornică pasăre, tot are cuib pe crăcana de la cuibul ce înseamnă începutul la ulița mare, eu cum să n-am căsuță cu cerdac și mușcate zâmbind în ceasul dimineții?...” Ce multă dreptate avea.

Odată l-a surprins pe Moșul mergând agale cu ca-

pul plecat. Nu purta cușma, fiindcă fruntea îi asudase și pesemne spera ca dinspre vale să prindă mângâierea răcoroasă a unei adieri de vânt. Fără veste, ceva l-a țintuit locului, tot așa, cu capul plecat și pletele revărsate pe umeri, ascultând încordat de parcă o șoaptă de taină venea prin liniștea poienii, vestindu-i doar sieși despre ceva nevăzut.

Abia când ursul s-a ridicat semeț, scăpând un mormăit de bun-venit, Moșul l-a privit cu bunătate, mângâind parcă din ochi statura greoaie a ursului. Ioan nu știe nici acum de ce ursul s-a lăsat cuminte pe toate cele patru labe și după ce l-a privit pe Moșul încă o dată, s-a întors în negura hățîșului de frunze.

De bună seamă, ceva tot și-au spus, ceva doar de ei știut și degeaba a insistat Ioan să afle că Moșul l-a mângâiat pe ciuful blond, intrând în răcoarea casei ca și cum nimic nu ar fi fost. Drumul s-a scurs mai mult din frânturi de vis și Ioan n-a regretat nicio clipă că n-a stat cu nasul lipit de hubloul avionului, spre a urmări dansul molatic al pâclelor de nori.

Cu răni în ureche de atâta tăcere, s-a foit pe scaun, așteptând nerăbdător să se consume întreaga procedură de aterizare, urmată de mersul febril pe banda rulantă către sala în care avea să mai aștepte mai bine de două ore cursa de București, locul unde nu-l va întâmpina nimeni, precum a dorit, așa încât va putea nestingherit să plece grabnic spre munții după a căror măreție tânjise de mai bine de cinci ani.

Retras în spatele unei vitrine frigorifice moderne, cu veșnic amăgirea de gardă „cafeaua cea de toate orele”, privește detașat la mâinile tinerelor așezate la masa vecină. Patru fete, opt mâini și aproape patruzeci de inele... Se părea că doar una nu și-a pus în degetul mare de la mână dreaptă inel. Degetele apăsau tenace tastele telefoanelor și hora lor devenea halucinantă ca o sarabandă, în care concentric se adunau inele, de fapt gânduri-inele.

Atingeri de slove și punte între ele, inele în aer și-n trunchiuri inele... Ca niște cătușe-cercuri, strângeau libertatea vederii în celule cu gratii de suficiență, în harababura de semne ce mutilau străbuna limbă în câștigul unei aparente grabe, de o zădărnice întristătoare, așa cum zadarnică poate părea o gară fără tren sau un ceas cu limbile căzute...

Cu un sentiment de reală amărăciune, Ioan s-a imbarcat din nou, încercând să treacă de la sine și „acest pahar”, pe care cotidianul i l-a întins cu nonșalanță, sigur că într-o zi îl va „recupera” din starea de melancolic întârziat, aducându-l spre cârdul imens de victime răstignite pe trupul virtual al unei lumi de nicăieri și care totuși pare a fi de aici.

O asemenea accentuată amărăciune l-a mai cuprins și în alte dăți.

- Măi băiete, tu ești un răzvrătit împotriva a Ceva ce seamănă de fapt cu tot ce te înconjoară! Ai pesemne ceva cu Viața și nu reușești să-ți clarifici nici nemulțumirile dintre tine și Tine!

Contrariat, Ioan a renunțat la acest „judecător-amic”, încredințat că nu de aici trebuie să pornească reparația raportului dintre el și lume, nici limpezirea unor idei pe care lumea i se părea că le pune strâmb și se mulțumește să le lase așa „cum s-au potrivit”, în vâltoarea zilelor ce aleargă hăbăuce spre nicăieri.

Mare i-a fost mirarea când a fost chemat la telefonul Cancelarului Universității Californiei și la capătul firului a descoperit vocea binecuvântată a Moșului:

- Știu că te simți ca un copac cu rădăcinile înfipite în cer! Tu ai dreptate, dar pentru a înțelege asta, vino acasă. Aici se află locul nimerit pentru sufletul tău...

- Doamne, cât mă bucur să te aud! Cum, ... cum ai reușit să suni aici? Telefonul ăsta nu-l știu nici eu.

- Lasă! Hai tu acasă, restul vei înțelege cu timpul.

Gândul îl poartă spre mulțimea caselor abandonate, spre bătrânii supraviețuind peste vremea prognozelor de dispariție a satelor românești. Spre casele curate, cu geamuri parcă de jucărie, dar mereu înstelate, spre vetrele fermecate unde azi agonizează doar oalele răsturnate, întoarse mai totdeauna spre icoana mamelor lăsate la porți înlăcrimate...

Lumea ca lumea pare o joacă „de-a omul”, în care inși importanți înșiră covrigi calzi din cuvintele proaspăt dospite, unde omul cu celularul la brâu pornește metronomul aplicării unui nou proiect pentruuciderea ultimilor greieri licurind despre viață...

Avionul intră în trepidații dese și Ioan înțelege că domnul comandant i-a auzit gândurile vădit antieuropene, în stare să pervertească până și bunul mers al aparatelor de zbor. De aceea, pentru a nu căuta Bucureștiul în afara Europei, comandantul înclină aeronava spre apus, mereu spre apus, pentru ca sub mantia întunericului să nu i se ghicească revolta de sub gene!

*
* *

Parcă redeșteptat la sentimente mai bune, avionul adulmecă pista cu prietenie și rulează cu eleganță până la burduful pregătit să preia călătorii în siguranță. În fața lui Ioan, o dezinvoltă surată a Evei își țuguie buzele rumene în oglindă, aruncă încă o privire spre amândoi umerii rotunzi, spre țâțișoarele ca niște rodii și la urmă spre mijlocul mlădios, anume recomandând-o privirii drept o viespe destul de periculoasă. Ioan se amuză sesizând privirile bărbatilor ce trag la ea ca urșii la miere, ghicind că sub bluza generos decoltată miroase pielea a rai și colcăie amăgiri trecătoare.

Cândva, mai în primăvară, a încercat să evite un comentariu despre Vechiul și Noul Testament cu Rabii Isaac Moses, având deja o mică experiență dobândită în „excursul anterior” din jurul Talmudului. Rabii Isaac dorea musai să înțeleagă de ce o credință așa de bine structurată precum Catolicismul n-a izbutit să covârșească un Ortodoxism fixist și încremenit în dorința de a-și conserva ființa cea de la Hristos

moștenită și trecută prin „filtrul sentimental al unei seminții ciudate”, pe care el n-o înțelegea.

Ioan era convins că de principiu, a discuta cu un evreu despre Creștinism este la fel de zadarnic ca încercarea de a lămuri un ateu că Dumnezeu există. Cum să îi explice profesorului, pe care îl stima, că scrierile antiiudaice ale apologetilor creștini, de la scrisoarea lui Diognet la „Divinae Institutiones” de Lactanțiu, de la Popa Silvestru și Paul, episcopul de Constantinopol, care le consemnează în portofoliul credințelor drept „sectă perversă, periculoasă și criminală” până la scrierile „De Insolentia Iudeorum” sau „Epistola Sen liber Contra Iudaeos”, toate încă de la începuturile bătăliei din tărâmul credințelor, nu sunt cu nimic diferite de patima și osârdia catolicilor amendată pentru „proastă și perversă” insistență, mai cu seamă pe meleagurile Transilvaniei.

Cum să explice lui Isaac Moses că încă din străvechime împotriva Ochiului lui Iehova s-au ridicat drepti și neclintiți de la călugării kapnobatai până la călugării besi, toți acei chemați a apăra Legea Credinței acestui pământ! Că el, Ioan știa tot așa cum știa și Isaac Moses că minunații, înțelepții preoți zalmoxieni erau la fel de binecuvântați precum acei vindecători (esaina) călugări, la fel de albi și pe dinăuntru și pe dinafară separați în chip hotărât de farisei, de saducheii, ca și de Marele Sinedriu din Ierusalim. Ce nu știe Isaac Moses e faptul că locuitorii din Dacia timpurie i-au devansat cu mult pe cei de lângă Marea Moartă, îmbrățișând și mai apoi răspândind străbuna învățătură începând de pe la anul 3500 î.Hr.

Cu siguranță și pentru asta, pentru a-și lămuri și mai adânc anumite frământări, a venit Ioan în țară, simțind că toate se vor așeza în matca lor firească odată ce se va afla în preajma Moșului. De fapt, drumul i-a priit și din alte pricini. Prin situațiile „neprevăzute” ivite în cale, chipul societății actuale a căpătat contur din ce în ce mai precis, îndreptând multe din informațiile eronate pe care le adunase din ziare, sau din Media, în general.

Țara nu era nici pe departe pe cale de a pieri. Românii puteau fi considerați în continuare drept seminția care mănâncă cel mai bine, mai ecologic și mai ieftin dintre vecinele ei, ba chiar comparându-se cu țările ce emit pretenții de consistent avans de cultură și civilizație. Abia acum Ioan realizează că nu l-a întrebat pe Moșul de unde procura banii pe care îi trimitea cu regularitate, oferindu-i acolo, între străini, sentimentul că nu e singur.

De când s-a obișnuit cu ideea că părinții nu mai sunt, avea măcar o dată pe lună senzația că undeva, departe, mai are o rădăcină. Ceva ca o candelă așezată sub icoana lui – A FI – într-o bisericuță de lemn, unde din ramele icoanelor vecine îi zâmbesc senin părinții dintre sfinți, iar la altar, în veșminte albe, Moșul deapănă liturghia izbăvirii neamului...

Undeva, într-o autogară, a văzut pe burtiera televizorului scris: „România, țara violatorilor și paradi-

sul pedofililor!” De bună seamă și în occident existau posturi angajate politic sau economico-financiar, dar o asemenea idioțenie nu am mai întâlnit. Pentru Ioan era limpede că așa cum se poate compromite un om nu poate niciun dușman să o facă.

Aici lucrurile erau lunecate rău de sub controlul acelui element de noblețe, care nu lasă pe nimeni să-și blameze singur ființa națională. Prin urmare, aproape sigur era vorba de ceea ce bănuise încă de departe: marile corporații economico-financiare transfrontaliere constatarea că încă raiul poate fi găsit pe pământ. Munți magnifici, aer curat, ape limpezi și nepoluate, pământ roditor și nesufocat chimic, păduri și bogății de tot felul, de la minunile Deltei la aurul din pântecul munților.

Prin urmare, n-au stat mult pe gânduri! O piață

uriașă și generoasă asezonată pe deasupra cu suflute de o rară blândețe și ospitalitate, trebuia transformată într-o colonie numai bună de muls ani buni de aici înainte. Și iată, s-a declanșat ca din senin, un fel de dezmaț ca o seară sumbră, în care ard de zor lumini fără de umbră și fără ca nimeni să le vadă!

Ai sentimentul că pământeni toți, cu mic cu mare, au uitat să se mai miște, ca într-o galerie cu ceasuri înțepenite, ba și peste visurile și speranțele risipite steagurile atârână când comic, când cernite! Autobuzul local se clatină rar, agățându-se cu încăpățănare de răsucirea serpentinelor, încredințat că n-a fost vreodată să nu poată ajunge la destinație.

(Fragment din volumul în pregătire „Cartea Neamului”)

Tip și arhetip narativ

Imelda CHINȚA

O nouă ședință de cenaclu a avut loc joi, 22 noiembrie, 2018, a cărui protagonist a fost scriitorul Florin Horvath, cu o lectură incitantă, provocatoare. Autorul a debutat în 1987 cu un volum intitulat *O lacrimă pentru Măria sa*, roman premiat, iar în 2011 îi este publicat tot un roman, *Ultimul festin*. Între acestea îi apar mai multe cărți de cercetare științifică, așa cum menționează în deschiderea ședinței, președintele cenaclului Marcel Lucaciu. Florin Horvath, scriitor acribios, revine la roman și își propune un proiect ambițios, materializat în *Cartea Neamului*, o saga romanescă, gândită în mai multe volume. Primul volum, *Nașterea Daciei*, se află în etapa de pregătire pentru tipar și este structurat în 81 de capitole, iar autorul a ales câteva fragmente spre exemplificare.

Daniel Hoblea subliniază pasiunea pentru simbolistică a prozatorului, recognoscibilă în cartea ce urmează să apară, dar și caracterul eseistic, mitologic al romanului, care se vrea o sinteză a discursurilor anterioare, într-o formă mai puțin obișnuită. Personajul, în jurul căruia se construiește narațiunea, este neverosimil pentru viața reală, dar e un personaj-substanță care va dirija întregul scenariu epic. E nevoie de o anumită inițiere pentru a decifra genul acesta de scriere istorică îmbinată cu epopeea unei deveniri, cu simbolistica, menționează în finalul intervenției Daniel Hoblea.

Scriitorul Ion Pițoiu-Dragomir remarcă densitatea informațiilor de ordin științific, aliajul între

actualitate și trecut, personajul fiind purtat atât în spațiul arhaic, cât și în postmodernitate, iar temele recurente în celelalte volume sunt reluate și continuate, la un alt nivel de receptare, în prezentul volum. Incipitul scrierii este de tip mozaic, are un caracter de punere în temă, intenția fiind de a capta cititorul. Realizarea unei asemenea cărți este cel puțin notabilă, iar proiectul îndrăzneț, concluzionează poetul.

Și criticul literar, Marcel Lucaciu, consideră gestul scrierii un act de curaj, deoarece proza surprinde prin începutul *ex abrupto*, în care se recunoaște stilul baroc, dar și prin formula aleasă, ce îmbină genuri distincte, eseul, istoria, mitologia, simbolistica. Romanul este o glisare a planurilor trecut-prezent, iar în corpul lui se conturează niște personaje care trăiesc prin opiniile pe care le au despre vechea Dacia. Măiestria lui Florin Horvath constă în îmbinarea ficțiunii cu realitatea, creând un tot unitar, o literatură savantă, ce se distinge prin maturitate artistică, printr-un stil format, fluent, printr-un limbaj domol, care își are originile în vechile cronici.

Poetul și publicistul Daniel Săuca apreciază proza lecturată, care încearcă să descrie istoria neamului într-o narațiune interesantă. Se pot identifica în *Nașterea Daciei* elemente de noutate și modernitate, coroborate cu elemente tradiționale, arhetipale, într-un excurs deopotrivă științific și beletristic.

Victor Gaga (1930-2003)

Victor CIOBAN

Printre artiștii sălăjeni de talie internațională se numără și Victor Gaga, personalitate de referință a sculpturii românești postbelice. În deplină concordanță cu spiritul epocii, Gaga a avut parte de o carieră prolifică, desfășurată pe parcursul unei jumătăți de secol (din 1954 până la moarte). S-a remarcat îndeosebi în plastica monumentală, prin executarea unor compoziții statuare în lemn sau în piatră, pe teme istorice și folclorice, care pot fi admirate în diferite locații din țară și străinătate (Austria, Germania, Marea Britanie, Elveția, Grecia, Olanda, Norvegia, Polonia, Italia, Canada, SUA și Japonia).

După cum subliniază și criticul clujean Negoită Lăptoiu în studiul său monografic (publicat la Timișoara, 2004), Gaga realizează o îmbinare originală între tradiție și modernitate¹, pe linia lui Paciurea, Brâncuși și Ladea. La fel ca predecesorii săi, respinge canoanele academismului clasic (greco-roman),

orientându-se spre artizanatul țărănesc și societățile „primitive” (Africa Neagră, America Latină, Insulele Pacificului), cărora le transferă sensurile și valorile de limbaj la scara mentalității postmoderne (în manieră Giacometti). Urmărind cu tenacitate și răbdare definirea propriului drum, artistul găsește, fără multe ezitări, resursele necesare adaptării izvoarelor istorice la nevoile politico-culturale ale societății în care trăiește și își desfășoară activitatea², având capacitatea de a minimaliza (sau chiar a ignora) substratul ideologic al temelor impuse de comanditari. Activ într-un spațiu istoric, într-o vreme când afirmarea excepției devenea incomodă și suspicioasă, sculptorul nu a trăit decât rareori satisfacția deplină de a se face ascultat și cunoscut pe măsura virtuților rodnice ale unei viguroase arderi și împliniri³.

În ciuda obstacolelor, colegii de breaslă, reporterii mass-media, specialiștii în critica și istoria artei de

dinainte și după '89 au publicat un număr uriaș de lucrări, tratate, eseuri, albume și reportaje pe marginea acestui plastician reprezentativ la nivel de generație și epocă, înregistrând freamătul constant și fertil al unei energii animate de căutarea permanentă a esenței (care devine, în opinia sculptorului, „un miraj absolut”), furnizoare de valori spirituale și a „demnității străbune, scrijelite în lemn și piatră”⁴. Expresia tipică a creativității și genialității gagiene o constituie monumentul de la Guruslău, situat la 15 km de Zalău, pe care sculptorul însuși îl eticheta drept „actul artistic esențial”⁵.

Construit în onoarea luptei din 3-5 august 1601, dintre Mihai Viteazul și Sigismund Báthory, monumentul posedă înfățișarea unui obelisc de beton armat și travertin, cu înălțimea de 26 m, la baza căruia se află panouri în relief, unde sunt redată scene de bătălie. Potrivit afirmațiilor sculptorului, munca a durat opt ani (între 1968-1976) și a cunoscut mai multe faze, variante, soluții. Procesul a fost generat de necesitatea de a găsi acele elemente arhitectonice, sculpturale, compoziționale, care, prin forța lor de sugestie, să surprindă complexitatea personalității voievodului muntean⁶, precursor al statului român modern (prin tentativa de la 1600, care a vizat unirea Transilvaniei, Moldovei și Țării Românești)⁷. Ca atare, se apelează la citate din portretistica epocii (Aegidius Sadeler), cu scopul de a spori veridicitatea reprezentării, care trebuia să ilustreze „adevărul istoric”.

Desigur, aspirațiile nu s-au concretizat decât parțial

(în redarea situației de război), fiindcă documentația sculptorului nu s-a realizat printr-o activitate de cercetare documentară, ci pe consultarea unor manuale și tratate de specialitate, elaborate după versiunea oficială. Ca atare, pasionații de istorie pot identifica numeroase anacronisme, referitoare la contextul evenimentului (în momentul în care s-a desfășurat bătălia, voievodul pierduse tot) și protagoniști (nu mai erau soldați munteni, ci mercenari austrieci)⁸. Însă, carențele în reconstituirea istorică nu au nimic de-a face cu aspectul estetic. Posibilele conotații protocroniste și chiar șovine nu-i împiedică pe privitori să admire volumele puternice (ușor aplatizate) ale combatanților și jocurile geometrice (linii

curbe și contracurbe) care relevă un atașament sincer, necondiționat față de subiectul evocat. Dimpotrivă: detaliile fizionomice și psihologice creează un pronunțat efect iluzionist, care distrage publicul de la studiul științific, prin apelul la trăirea afectivă. La fel ca în capodoperele marilor artiști internaționali, publicul ajunge să confunde trecutul propriu-zis cu re-

prezentarea acestuia. Nu mai sesizează distanța temporală, ci doar construcția narativă⁹. Ajunge să creadă în inscripția de pe soclu, ignorând cu desăvârșire faptul că strămoșii săi aveau alte repere și aspirații. Există atâta tensiune înscrisă în trupuri, gata de a se dezlănțui la un simplu semnal, încât e foarte dificil să se manifeste indiferență.

Victor Găga s-a născut la 13 februarie 1930 în comuna Periam, pe vremea aceea reședință de plasă în județul Timiș-Torontal¹⁰. Era ultimul copil al unei familii sălăjene, originare din Cizer, satul de la marginea culoarului depresionar Crasna-Barcău (de unde pot fi admirate culmile Meseșului și Plopișului), care se stabilise pe meleagurile bănățene din motive profesionale (inspecții la Garda Financiară). Tatăl său, Paul Găga, fusese unul dintre cei patru delegați comunalni care primise sarcina de a participa la Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia (18 noiembrie/ 1 decembrie 1918), când s-a hotărât, prin vot, unirea Transilvaniei cu România. Ca atare, primii ani ai vieții s-au desfășurat sub semnul naționalismului.

Sub influența familiei și a cadrului socio-politic (venise pe lume tocmai în anul înscăunării lui Carol al II-lea), viitorul artist a nutrit o simpatie profundă pentru cultura și istoria românească, pe care a receptat-o sub toate formele sale, de la tezaurul folcloric al comunităților rurale până la literatura și plastica de avangardă. Sentimentul patriotic a fost trăit cu atâta intensitate, încât la un moment dat s-a ajuns chiar la atitudini și comportamente xenofobe (anti-maghiare), care, deși nu au atins niciodată un stadiu violent (cum s-a întâmplat la mulți contemporani de-ai săi),

au jucat un rol decisiv în conturarea sistemului său de valori. În afara preocupărilor de identitate etnică, se remarcă o înclinație spre ideologia politică de stânga, cultivată de Partidul Social-Democrat (din care făcea parte și tatăl său).

La vârsta de 6 ani (1936), familia Gaga se mută în Moldova, la Roman, unde Victor Gaga urmează cursurile școlii primare din localitate, dovedind un talent deosebit pentru muzică (intră într-o formație de dans popular și învață să cânte la vioară¹¹) și desen (primind lecții de la mama sa). Însă, nu stă multă vreme acolo, din pricina decesului prematur al mamei, survenit în 1938 (ca urmare a tratamentului injectabil). Pentru a-și reface viața, tatăl artistului decide să plece la Oradea. Acolo Victor Gaga urmează cursurile celebrului Liceu „Emanuil Gojdu”, pe care nu reușește să-l termine, fiindcă izbucnește războiul. Asistă personal la instaurarea dominației horthyste, survenite în vara anului 1940, prin dictatul de la Viena și la atrocitățile comise de soldații maghiari, care masacrează o parte din populația civilă românească din împrejurimi, organizează deportări ale comunităților evreiești spre lagărele de concentrare și exterminare, vandălizăază și demolează monumentele civile etc. Frustrările acumulate în această perioadă lasă urme adânci în subconștient, care își vor găsi ulterior expresia pe plan artistic¹². Astfel, una din preocupările majore ale carierei artistului vizează reeditarea unor ansambluri statuare distruse de Horthy (printre care se numără și inscripția de la Guruslău, dărâmată în octombrie 1941).

Profitând de pe urma tensiunilor din 1942, tânărul fuge la Priea, în satul bunicilor, unde se ocupă cu

munci agricole și începe să realizeze primele modele sculpturale, cioplinind în lemn diferite imagini cu biserica de lemn din Cizer, despre care se spunea că a fost construită chiar de Neculai Ursu (poreclit Horea), liderul marii răscoale țărănești de la 1784¹³. Gaga iubește lemnul în plasticitatea lui vie; în carnea și culoarea lui. În el își încrustează confesiunile, simboluri izvorâte dintr-o imaginație fertilă, emoționantă, hrănită din reverii și îndemnuri¹⁴. Mereu preocupat de resursele expresive ale acestui material, va reuși de-a lungul timpului să obțină structuri inovative, dotate cu o surprinzătoare putere asociativă. Tot în acea perioadă, se cristalizează și primele elemente de teorie estetică, deduse în urma unei observări sistematice a existenței rurale, care-l determină pe viitorul artist să ajungă la concluzia lui Heraclit din Efes. La fel ca arhicunoscutul filosof grec, Victor Gaga crede că „totul se plămădește în jurul focului: hrana, căldura, acolo se deapănă și se limpezesc gândurile omului întors de la osteneala câmpului”¹⁵, iar durabilitatea ființei umane e determinată de „sentimentul apartenenței la o anume vatră”¹⁶. Afirmția lui Brâncuși, conform căreia fiecare artist trebuie să intre prin propria poartă în universalitate, devine crezul său fundamental.

După finalizarea războiului, Victor Gaga se deplasează la Cluj-Napoca, unde-și finalizează studiile de liceu și obține diploma de bacalaureat (1949). În timpul studiilor, trebuie să facă față presiunilor la care este supus tatăl său, care, deși este un simpatizant înflăcărat al ideilor de stânga, ajunge să fie dat afară din Partidul Social-Democrat, în urma epurărilor declanșate de fuziunea cu Partidul Muncitoresc Român (generate de opoziția unor lideri față de sovie-

tizare¹⁷⁾. Până la urmă, situația s-a calmat (la un moment dat, a apărut chiar o solicitare de reînscrisiere¹⁸⁾), iar tânărul a putut să se înscrie fără nicio problemă la cursurile Institutului de Arte Plastice „Ion Andreescu” din Cluj, unde este îndrumat de personalități notorii: Romulus Ladea (1901-1970), Szervátusz Jenő (1903-1983), Kós András (1914-2010) etc. Potrivit propriilor sale mărturisiri (2003), confirmate de cataloagele școlare, a avut note mari la toate materiile, iar în paralel cu activitățile școlare făcea sport de performanță (atletism), unde a înregistrat chiar rezultate notabile la nivel național¹⁹⁾.

Beneficiind de sprijinul colegiului profesoral, Victor Gaga debutează oficial la Expoziția Regională Cluj din 1954, cu o statuie de *Muncitor*. Deși este executată după tiparul realismului socialist (nici nu se putea altfel), compoziția relevă interesul tânărului sculptor pentru surprinderea particularităților psihologice, legate de statutul social. Urmează apoi *Lupta lui Ștefan cel Mare cu turcii la Podul Înalt*, un altorelief dedicat luptei de la Vaslui (1475), expusă în cadrul Expoziției Studențești de la București (1955), care deschide seria compozițiilor istorice; respectiv portretele profesorului Daniel Popescu (gips patinat) și prietenului său Papu (lemn), cu care participă la Expoziția Regională Timișoara din 1956, survenită imediat după finalizarea studiilor (cu nota maximă și calificativul magna cum laude). Gaga se stabilește în orașul de pe Bega în urma unei invitații primite de la Julius Podlipny, Gabriel Popa, Romul Nuțiu și Octavian Maxim, care fondează acolo un liceu de artă, cu scopul de a contribui la creșterea preocupărilor estetice în rândul local-

nicilor.

În 1957, personalitatea lui Victor Gaga dobândește un prestigiu internațional, numărându-se printre laureații Festivalului Internațional al Tineretului, desfășurat la Moscova, unde a expus *Portretul lui Adalbert Luca*, o compoziție statuară care evocă fizionomia unui coleg de facultate (un pictor), redată cu naturalețe și spontaneitate (e drept că această faimă se răsfrânge deocamdată numai asupra spațiului comunist, deoarece Occidentul a boicotat manifestarea respectivă). Tot din acel an provine și ciclul de scene dedicate răscoalei din 1907 (*Atunci la '907, Țăran cu traista, Țărancă purtând vreascuri, Pământ-mormânt*), turnate în piatră sau metal, eveniment de importanță majoră atât pentru propaganda de partid²⁰⁾, cât și pentru membrii familiei. Încă din copilărie, sculptorul a manifestat admirație și compasiune față de țăranii răsculați, care opun o rezistență eroică în fața armatei regale²¹⁾. Republican convins, Gaga transformă episodul într-un prilej de rememorare sacră. Protagonistii sunt redați hieratic, cu fizionomii împrumutate din iconografia bizantină²²⁾, pentru a amplifica tragismul și patetismul represiei sângeroase „burghezo-moșierești”, care zdruncină din temelii domnia lui Carol I.

În aceeași notă se înscriu și statuile *După muncă* (1959), *Lupeni 1929* (1959), *Constructorii vieții noi* (1960), *Lenin* (1960), *Sirena lui Roaită* (1961), *Ilie Pintilie* (1962), unde mesajul propagandistic servește drept pretext pentru căutarea sonorităților efectului cromatic și a expresivității volumelor. Sunt aduse în fața publicului forme robuste, cioplite în piatră, cu o avântare puternică pe verticală, echivalând cu măreția unui torent²³⁾.

Începând cu 1962, când expune o serie de panouri decorative în parcul de la Căpâlnaș, comuna Moldova Nouă, atitudinea lui Victor Gaga se schimbă. Exploatarea la maximum oportunitățile politice oferite de ultimii ani ai lui Gheorghiu-Dej și mai ales guvernarea Ceaușescu, care au încurajat creațiile de inspirație folclorică pentru a sublinia distanțarea față de Moscova²⁴, sculptorul renunță treptat la portretistică (excepție: *Eftimie Murgu*), orientându-se spre simboluri și alegorii. În locul compozițiilor celebrative apar imagini geometrificate, care pornesc de la legendă, mit sau baladă; iar piatra cedează prim-planul în fața lemnului.

Este atras în special de motivul zborului și al sacrificiului erotic, concretizat în povestea meșterului Manole [*Stâlpu casei* (1965), *Primul zbor* (1966), *Visul* (1968), *Zburător* (1969), *Identitate* (1970), *Mireasa* (1970), *Legenda lui Manole* (1974), *Ana lui Manole* etc.], care se bucură de o mare popularitate în epocă (dovadă litografia lui Jules Perahim, *Se construiește o casă*, din depozitul Muzeului de Artă „Ioan Sima” Zalău²⁵). Motivele care stau la baza acestei notorietăți sunt diverse, de la comportamentul misogin și fascinația populației pentru sacrificii umane până la simbolismul intelectual elaborat de filosofi și criticii literari ai secolelor XIX-XX. Aceștia din urmă refuză să ia în calcul o interpretare ad litteram (deși în perioada medievală, evocată de baladă, astfel de practici erau frecvente), preferând să caute aluzii culturale, legate de cosmogonie sau etnogeneză²⁶. Ca atare, presupusul arhitect al Mănăstirii Argeșului nu este prezentat

ca un sectar bogomilist, scandalizat de omnipotența sexualității²⁷, ci ca un simbol național (chiar dacă denumirea Manole/ Manolis nu este un antroponim românesc, ci grecesc). Se spune că meșterul nu comite o crimă pasională pentru a finaliza un ritual magic (zidirea unei biserici), ci renunță la viața privată pentru a se dedica statului (asemeni „omului nou socialist”, pentru care nu contează satisfacțiile personale, ci serviciile aduse „poporului” și „partidului”).

În afara surselor folclorice, un rol important în definirea stilistică îl deține nou-înființata (la vremea aceea) cultură științifico-fantastică (science-fiction), unde sunt evocate tot soiul de vehicule și peisaje (pre-tins) cosmice, care îndeamnă populația la manifestări non-mimetice. Sub pretextul explorării posibilităților oferite de tehnologie și a speculațiilor asupra „vieții extraterestre”, cărțile SF aduc în prim-plan nonsensul lingvistic, contribuind la o dezvoltare fără precedent a aptitudinilor creative²⁸; fapt ce-i oferă capacitatea de a rivaliza (și chiar a surclasa) celelalte forme de exprimare culturală, mai ales atunci când elementul ludic (speculativ) se îmbină cu cel moralist (pedagogic). Astfel, într-un timp foarte scurt (un deceniu), se creează o veritabilă „modă SF”, care pătrunde și în spațiul românesc, câștigându-și adepți în rândul tuturor categoriilor sociale, inclusiv printre practicanții artelor plastice.

La fel ca Sabin Bălașa și Radu Aftenie, Victor Gaga a fost fascinat de seriale tip Star Trek, fenomene ufologice și articole mass-media, unde se prezentau proiecte ale agențiilor spațiale (sovietice, americane

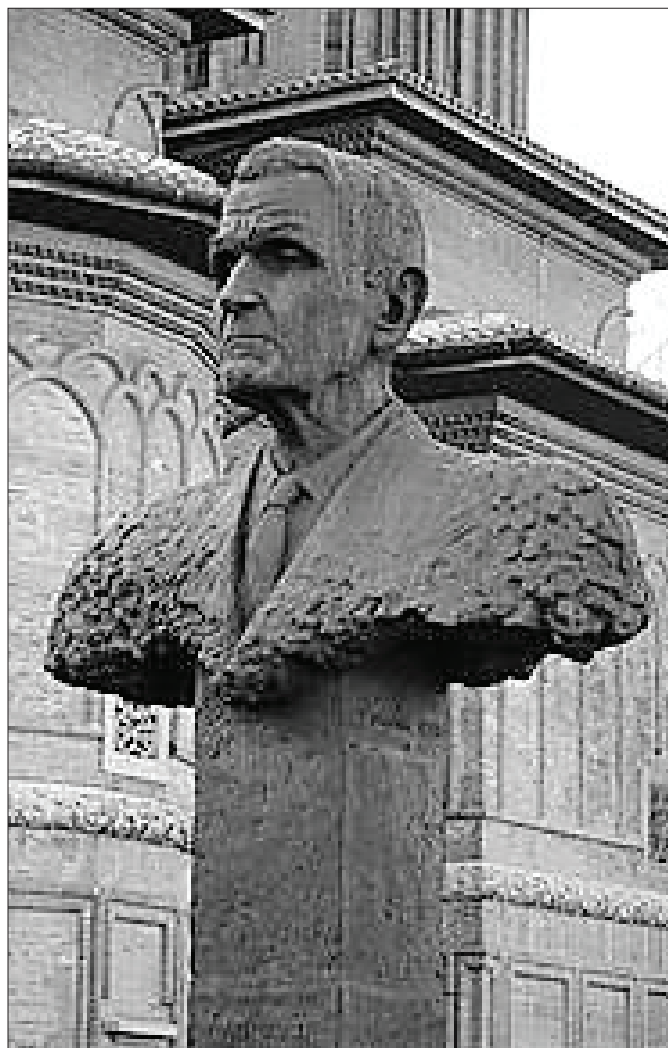
etc.) sau se relatau expediții de cercetare interplanetară; iar rezultatul acestor preocupări s-a materializat în ciclurile sculpturale *Oameni spațiali*, *Păsări*, *Clepsidre*, *Duhuri*, *Geneză*, *Laudă Soarelui* etc. Create sub influența lui Brâncuși și Paciurea, în reabilitarea căroră Gaga s-a implicat personal, compozițiile posedă un aer straniu, care oferă privitorului senzația sublimului, manifestată în accepțiunea sa consacrată (de admirație împletită cu teamă). Efectuează nu doar o amplificare a câmpului imaginativ, ci și o modificare a morfologiei formelor, prin adaosul de noi ritmuri, structurări și accente.

Amestecul de folclor și SF se dovedește o rețetă de succes, care-i permite lui Gaga să treacă peste barierele artificiale ale etnicității și totalitarismului. Se produce ceea ce mass-media numește „rezistența prin cultură”²⁹, care, deși nu aduce rezultate concre-

te în planul acțiunilor civice, facilitează menținerea integrității morale. Refugiindu-se permanent într-un univers creat după chipul și asemănarea sa, artistul ajunge ca, odată cu trecerea timpului, să devină indiferent față de activitatea politică. Nu va sesiza nici exacerbarea ceaușistă a anilor '80, nici simulacrul de „liberalism” postdecembrist, care îi solicită sculptorului să execute o *Fântână a martirilor* (Timișoara, 1994) sau să revină la genul portretistic [*Ion Slavici* (1998), *Iuliu Maniu* (1998), *Corneliu Coposu* (2000), *Împăratul Caracalla* (2001), *Academician David Prodan* (2002), *Alexandru Sterca-Șuluțiu* (2002), *Lucian Blaga* (2002), *Actor Mircea Bellu* (2003)]. La fel ca în cazul colegilor săi de generație, calitatea estetică se înscrie pe o pantă descendentă, ultimele lucrări având un caracter pur onorific (nesemnificative din punctul de vedere al evoluției stilistice).

Pentru meritele sale în cultivarea și promovarea patrimoniului autohton, Victor Gaga primește, chiar în ziua de 1 decembrie (2000), Ordinul Național pentru Merit, înmănat de președintele Emil Constantinescu; iar în primul an din noul mileniu (2001), Consiliul Local al Municipiului Zalău îi conferă titlul de cetățean de onoare al orașului. Sculptorul se stinge din viață în noaptea de 26-27 iulie 2003, în timpul unei vizite la Huși (județul Vaslui). Lasă în urmă o moștenire inestimabilă, din păcate insuficient valorificată de cei care o gestionează. Propriul destin artistic este fundamentat și înrăurit definitoriu de un nicio-dată uitat și adânc venerat cult al obârșiiilor, conferind inspirației subiecte de major interes, privind geneza și rosturile vieții, trecerea, fapta dăinuitoare ca expresie a împlinirii unei vocații. O pilduitoare verticalitate etică și morală, un nedezmințit altruism în stimularea condiției celorlalți pe criterii de obiectivitate și valoare, o pledoarie emoționantă pentru cunoașterea, prețuirea și cultivarea autenticului românesc, a tezaurului de splendori perpetuate prin tradiție, l-au făcut îndrăgit de toți iubitorii de frumos³⁰. Printre aceștia se numără și zălăuanii, care-i pot admira opera fie printr-o excursie (cu trenul sau cu mașina) la Guruslău, fie printr-o simplă vizită la Muzeul de Artă „Ioan Sima” Zalău, unde sunt expuse câteva piese sculptura-

le reprezentative, confecționate din materialul favorit al sculptorului: lemnul.

Lista ilustrațiilor

- Victor Gaga (www.pressalert.ro)
- Monumentul de la Guruslău (2 imagini)
- *Pudoare*, colecție particulară
- *Ilie Pintilie (fără cap)*, Iecea Mare (jud. Timiș)
- *Înger*, colecție particulară
- *Memorial II*, Timișoara
- *Sirena lui Roaită*, Parcul CFR București
- *Eftimie Murgu*, Lugoj
- *Lada de zestre*, Graz
- *Vatra timpului*, Timișoara
- *Legenda lui Manole*, Muzeul Ioan Sima, Zalău
- *Corneliu Coposu*, București
- *Fântâna martirilor*, Timișoara

Note:

1 Negoită Lăptoiu, *Victor Gaga. Suflu arhaic și modernitate*, Ed. Triade, Timișoara, 2004.

2 Prof. Marin Ștefan, *In Memoriam. Victor Gaga*, în **Magazin Sălăjean**, Zalău, 13 februarie 2015.

3 Ibidem.

4 Victor Gaga în **Arta**, nr. 5, București, 1970, p. 20.

5 Ion Arieșanu, *Convorbiri cu sculptorul Victor Gaga* în **Ori-**

zont, Timișoara, 3 februarie 1984.

6 E. Teglaș, *Guruslău-375*, Zalău, 1976, pp. 1-3.

7 Lucian Boia, *Istorie și mit în conștiința românească*, Ed. Humanitas, București, 2010, pp. 72-75.

8 Mihai Viteazul primise ajutor militar de la Rudolf al II-lea pentru a recupera Transilvania; despre o eventuală recuperare a Moldovei și Munteniei (ocupate de frații Movilă), documentele nu precizează nimic.

9 Lucian Boia, *Jocul cu trecutul. Istoria între adevăr și ficțiune*, Ed. Humanitas, București, 2015, pp. 176-183.

10 www.romaniainterbelica.memoria.ro.

11 Interviu Victor Gaga, realizat de Liza Kratochwill, în **Agenda** (Timișoara, 27 iulie 2003) apud Negoită Lăptoiu, *op.cit.*, p. 119.

12 Horia Medeleanu, *Universul sculptorului Victor Gaga*, în **Arca**, nr. 4-6, Arad, 1997.

13 Atanasie Popa, *Biserica de lemn din Cizer*, în **Biserica Ortodoxă Română**, LXXXI (1-2), București, 1963, pp. 131-139.

14 Nesto Jacometti apud Negoită Lăptoiu, *Victor Gaga*, p. 19.

15 Negoită Lăptoiu, *Plasticienii timișoreni*, Ed. Artemis, București, 1992, p. 46.

16 Ibidem.

17 Virgil Lazăr, *Cum a înghițit Partidul Comunist Partidul Social-Democrat*, în **România liberă**, București, 5 iulie 2013.

18 Dialog Victor Gaga - Ion Iliescu (1972) apud Constan-

tin Toni Dârțu, *Personalități române și faptele lor. 1950-2000*, Ed. Pan-Europe, Iași, 2003, pp. 126-146.

19 Interviu Victor Gaga, realizat de Liza Kratochwill, în **Agenda** (Timișoara, 27 iulie 2003).

20 Vasile Surcel, *Minciuna din cărțile comuniste de istorie. Răscoala din 1907*, în **Curentul**, București, 3 iunie 2013.

21 Ibidem.

22 Vladimir Tismăneanu, *Byzantine Rites, Stalinist Follies. The Twilight of Dynastic Socialism in Romania*, New York, 1986.

23 Negoită Lăptoiu, *Victor Gaga*, p. 10.

24 Katherine Verdery, *National Ideology Under Socialism Identity and Cultural Politics in Ceausescu's Romania*, University of California, 1991.

25 Nr. inventar 676.

26 George Enache, *Miturile esențiale ale culturii românești: „Miorița” și „Meșterul Manole”* în **Lumina**, București, 11 iulie 2010.

27 Dimitri Obolensky, *The Bogomils. A Study in Balkan Neo-Manichaeism*, Cambridge University Press, 1948.

28 Adam Roberts, *Science fiction*, Routledge, London/ New York, 2000, pp. 181-185.

29 Dan Mihălțianu, *Viața de artist în socialism*, în **Arta** nr. 4-5 (București, 2012), p. 10.

30 Negoită Lăptoiu, *Victor Gaga. Suflu arhaic și modernitate*, Ed. Triade, Timișoara, 2004, p. 8.

Fotografiile Marii Uniri și contribuția unui sălăjean la salvarea lor

Dănuț POP

Alba Iulia, 1 Decembrie 1918, episcopul Iuliu Hossu citește actul unirii

În numărul din decembrie 2017 al revistei „Caiete Silvane”, Mirel Matyas, un harnic cercetător al trecutului Sălajului, prezent de multe ori la sala de studiu a arhivelor județene, dar și un pasionat și înzestrat fotograf, publica un studiu foarte bine documentat despre fotografiile datorate lui Samoilă Mârza și păstrate de Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Sălaj¹. Studiul amintit face și o scurtă prezentare a singurului fotograf prezent la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia (cel angajat oficial, Arthur Bach, nu s-a prezentat), aflat între cei peste 100.000 de participanți la actul Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918. Nu insistăm pe povestea vieții lui Samoilă Mârza, atât de fascinantă, nici pe aventura albumelor sale din 1919², cei interesați putând consulta integral studiul amintit atât on-line, pe site-ul revistei „Caiete Silvane”, cât și în format letric, precum și multe alte cărți sau articole de presă dedicate acestor subiecte.

Dar, în cursul documentării pentru realizarea volu-

mului de documente dedicat de serviciul nostru Marii Uniri și contribuției sălăjenilor la realizarea acesteia, pe drept cuvânt numită de Nicolae Iorga, „cea mai mare faptă din toată istoria noastră”, am dat peste câteva însemnări, apărute la 20 de ani de la istoricul eveniment, datorate lui Grațian Mărcuș și publicate în „Gazeta Sălajului”, însemnări care pot aduce unele răspunsuri și la întrebările puse de autorul articolului mai sus citat.

Mai întâi, însă, câteva cuvinte despre sălăjeanul Grațian Mărcuș³. Acesta s-a născut la 26 decembrie 1902, într-o familie de țărani din comuna Mal, comitatul Sălaj. Părinții i-au murit repede, tata, în 1906, mama, în 1907. A fost crescut și educat, cu mari eforturi, în familia unei mătuși, Emilia Pop, din Șimleu Silvaniei, o familie cu vechi tradiții de luptă pentru afirmarea neamului românesc din Transilvania.

În acest oraș, centrul politic și cultural al românilor sălăjeni înainte de Marea Unire, a urmat cursurile

școlii primare, pe care le-a absolvit în anul 1912. S-a înscris, apoi, la liceul călugărilor minoriți, din aceeași localitate, fiind remarcat pentru bunele rezultate obținute. Își va încheia studiile liceale la Dej, în 1920, prin susținerea examenului de maturitate.

A urmat studii superioare la Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale din Cluj, obținând licența la 1 iulie 1924. Pe durata studiilor, pentru a se întreține, a lucrat la diferite bănci, instituții, întreprinderi, fiind, pe rând, funcționar, ajutor contabil, contabil, iar după absolvire a ocupat din nou astfel de posturi, experiențe care i-au fost mai târziu de mare folos.

După înființarea Camerei de Comerț și Industrie Zalău, în 1936, a devenit secretarul acesteia, funcție ocupată până la 30 august 1940, când, datorită cedării Ardealului, în urma Dictatului de la Viena, se refugiază la Deva. În refugiu ocupă aceeași funcție, în cadrul Camerelor de Comerț din Deva, Cetatea Albă sau Alba Iulia. După război revine la Zalău și conduce, din nou, până în 1948, Camera de Comerț și Industrie a județului Sălaj. Este, în același timp, profesor la liceul comercial și la școala tehnică de administrație economică din Zalău, având mari merite în reînființarea învățământului economic sălăjean.

A fost nu doar un bun profesionist în domeniul economic, ci, încă din studenție, și un publicist harnic, colaborând la mai multe publicații, „Gazeta de

Duminecă” (Șimleu Silvaniei), „Unirea Poporului” (Blaj), „Foaia Noastră” (Cluj) ș.a., fiind apoi și redactor de gazete și reviste de cultură, cum au fost „Gazeta Sălajului” (săptămânal de cultură editat de Despărțământul Sălaj al ASTREI, între 1936-1938) sau „Țara Silvaniei” (Zalău, 25 august 1940, în colaborare cu Leontin Ghergariu). Grațian Mărcuș era membru pe viață al ASTREI încă din 1929, an în care a publicat, la Cluj, un studiu intitulat „Reorganizarea Asociațiunii transilvane. Principii pentru statutele noi”, devenind președintele asociațiunii din Sălaj după anul 1945.

A scris mult și competent despre evenimentele istorice și personalitățile care au marcat istoria Sălajului (Mihai Viteazul, Gheorghe Șincai, Simion Bărnuțiu, George Pop de Băsești, Iuliu Maniu ș.a.), a susținut sute de prelegeri și expuneri pe teme istorice.

Suficiente „motive” pentru ca noul regim, „de democrație populară”, să îl „trimită” la canalul Dunăre-Marea Neagră, în 1950, de unde se va elibera abia la 29 februarie 1953. Din acel moment, până la pensionare, va fi trimis doar la „munca de jos”, lucrând toată viața, cum singur recunoaște, „exclusiv ca salariat”.

Printre multele teme istorice care l-au preocupat, iată și una care ține de ceea ce sărbătorim în acest an, Marea Unire de la 1918. Articolul a fost publicat de Grațian Mărcuș în „Gazeta Sălajului” din Zalău, și se referă la cele cinci fotografii de la 1 Decembrie 1918, „originale, autentice, luate la fața locului”, realizate de

Alba Iulia, 1 Decembrie 1918. Tabloul mulțimii

Alba Iulia, Aurel Vlad cuvântând

către Samoilă Mârza⁴. Deși aceste însemnări sunt cuprinse și în volumul amintit, apărut deja⁵, considerăm că publicarea lor și în acest loc poate contribui la mai buna cunoaștere a ceea ce s-a petrecut atunci, atât cu aceste mărturii unice ale momentului unirii, cât și cu autorul lor. Le reproducem, de aceea, integral:

„Alba-Iulia 1918 în imagini

Ași avea curajul să pun ră mâșag cu mulți dintre cititorii acestei foi că le voi pune o întrebare, la care nu vor putea răspunde. Vor face ochii mari, și fața surprinsă. Și în cele din urmă vor spune cu nedumerire: aceasta totuși e peste putință.

Anume se vorbește în fiecare an despre 1 Decembrie 1918, sinonimă cu marea adunare națională de la Alba-Iulia. Ziua măreață a unirii Ardealului cu Țara-Mamă. Nu voi evoca ce a fost acolo. Literatura zilei de 1 Decembrie 1918, deși foarte săracă, are totuși câțiva scriitori cari ne-au lăsat pagini minunate, din care se desprinde nu numai istoricul zilei, ci mai ales însuflețirea generală, starea emotivă a masselor de români veniți să declare Ardealul: românesc și liber pe vecie.

Dar vă întreb: ați văzut domniile voastre adunarea

de la Alba-Iulia în imagini? Ați văzut fotografii de la acea zi istorică, a mișcării masselor, a adunării, a steagurilor ce fâlfâiau, a tuturor momentelor importante de la desfășurarea adunării?

Mulți ne vor răspunde: că zău n-au văzut. Alții par că au văzut ceva dar nu-și amintesc ce și unde. Însă în tot cazul vor afirma toți că fotografiile trebuie să fie cu sutele, căci unde este o adunare de oameni, fotografii răsar ca din pământ.

Așa îmi vorbeau mie oamenii, în anul 1928 când din încredințarea «Astrei», pe care o slujeam, a trebuit să cutreer tot Ardealul să caut fotografiile privitoare la anii 1918-1919. Și după ce am alergat fără rezultat de la Ana la Caiafa, întrebând pe toți fruntașii politici cari au participat, am ajuns la constatarea de-a dreptul uimitoare că la 1 Decembrie 1918 n'a fost fotograf în Alba-Iulia. Alerg la Sibiu, la Muzeul «Astrei», la Blaj, caut în muzeele Universității din Cluj; Nimic! Se apropia 1 Decembrie 1928 – când la aniversarea de zece ani, Silviu Dragomir un fruntaș al «Astrei» și care fusese notarul adunării de la Alba-Iulia, trebuia să țină o conferință comemorativă la Universitatea din Cluj... cu proiecțiuni, iar vederi... ca'n palmă. Ar

fi lung să înșir numele tuturor acelor pe cari i-am întrebat, din tot cuprinsul Ardealului, fie personal fie prin telegrame și scrisori. Vasile Goldiș, propunătorul Unirii în scrisoarea ce mi-a adresat, mi-a comunicat că în afară de fotografia delegației care a dus actele unirii în București, și din care făcea parte și d-sa, nu știe de alte fotografii.

Dar spre a verifica, chiar și astăzi, luați albumele istorice ale neamului românesc din librării și răsfoiți la 1 Decembrie 1918 nu veți găsi nimic, afară de fotografia amintită a delegației. Ce veți spune la această constatare?

Am mers la Alba-Iulia. Am vizitat cei doi-trei fotografi de acolo. Mi-au spus că sunt băștinași, că la 1 Decembrie 1918 au fost la Alba-Iulia însă ziua au petrecut-o întreagă... în pivniță. De ce? De frică. Fiindcă se zvonea că Românii praf și pulbere vor face din toate celelalte națiuni. Și astfel nici un fotograf minoritar n'a ccutat să meargă la adunare. Căci uitasem să spun că am

căutat și în Budapesta, poate vre-un ziarist – reporter va fi făcut fotografii. Reportajii am găsit, chiar foarte interesante, dar... fără fotografii.

Era să despez, când sdroaba mea totuși a avut un rezultat. Nu mai puțin senzațional. În podul unei case ce se dărăpăna, sub cetatea istorică, am găsit aruncate și unele sparte, iar altele cu chimicalele descompuse parțial, câteva plăci originale cu vederi de la Alba-Iulia. Da, da, plăci originale cu vederi de la marea adunare istorică de la 1 Decembrie 1918! Ce reprezentau: câteva vederi asupra masselor, cu preoți, soldați, popor, și cu steaguri tricolore cu culorile orizontale, nu verticale cum sunt astăzi. Apoi o fotografie în care P.S.S. Episcopul Hossu citește pe o tribună actul unirii în prezența S. Sale Patriarhul Miron, acoperit pitoresc cu o pătură țărănească luată în spate căci era ceață și frig – și a lui Aurel Lazăr îmbrăcat într-un palton scurt cu blană. În alt tablou se vede d. Aurel Vlad cuvântând. Și încă unul unde garda națională românească stă în poziția de atac. Apoi stegarul Arion împușcat la Teiuș, pe catafalcul ridicat în biserica din Alba-Iulia. Total 5, zis și scris, cinci fotografii originale, autentice, luate la fața locului în istorica zi de 1 Decembrie 1918.

Și astfel d. Profesor al universității clujene și-a putut ține conferința cu cele 5 ... proiecțiuni pe care cu o zi înainte le-am predat. În acea conferință eruditul istoric a făcut amintire și de peripețiile descoperirii și de faptul că sunt unicele fotografii... descoperite până la acea dată. Nici d. profesor Dragomir n'a vrut să creadă că nu mai sunt altele. Dar de atunci au trecut încă opt ani, iar alte imagini autentice de la adunarea din 1918 nu s'au ivit.

Cine era fotograf? Un biet român cu numele Mârza, manierat și amabil și care își câștiga pâinea cu fotografii făcute duminica cu ostași garnizoanei Alba-Iulia ce îmbrățișează câte-o Mărie sau Ileană rotundă la față și'n șolduri, cu straie de sărbătoare. Bun român el era sus în cetate, săltând de bucuria ce o așteptam de veacuri, iar cu aparatul cam primitiv, mai mult de trecere de vreme a făcut câteva fotografii. Căci bani n'a căpătat. Nici atunci și nici mai târziu. Nici măcar o recompensă. Singurul fotograf al adunării naționale din Alba-Iulia de la 1 Decembrie 1918, fotografiază și azi aceiași ostași și aceleași fete doar cu uniforma schimbată și alții în față. Pentru el Ardealul românesc n'a găsit nimic. Doar de la mine a luat câteva mii lei, cumpărându-le pentru colecția mea personală și broșura ce am publicat în Mai 1929.

Iar ziarele din București, monumentala operă al Ardealului tipărită în 1929 au expropriat pur și simplu aceste fotografii publicându-le fără să aibă grije de bietul fotograf⁶.

De încheiere doar atât. În această zi amintindu-mi de cele întâmplate în 1918, nu fac reproșuri nimănui. Când se elibera un Ardeal de sub jug strein, când tunurile încă bubuiau, iar baionetele se împlântau la liniile demarcaționale în piepturi românești, frun-

Martirul Ion Arion pe catafalc, Alba Iulia, 1 Decembrie 1918

Poporul la Adunarea Națională de la Alba Iulia, așteptând oratorii

tașilor politici nu li se poate reproșa această scăpare de vedere. Dar că acel umil fotograf moare de foame, aceasta-i o rușine și că aceste 5 fotografii așa primitive cum sunt nu sunt atârinate în fiecare birou de stat, în fiecare școală este o și mai mare rușine.

O «adevărată rușine națională» cum spuneam eu atunci într-o circulară.

Totuși simțim o mare bucurie. Din poveștile bătrânilor, dintre care fiecare an ne răpește mulți, din puținele descrieri ale literaților, din și mai puținele imagini fotografice ne putem reconstitui acea emoție generală, bucurie, curaj și optimism care a stăpânit sufletele acelor zile.

1 Decembrie 1918 a fost o mare, o neasemănată sărbătoare a sufletului românesc.

G. Mărcuș⁷.

Note:

1 Mirel Matyas „Zece fotografii document ale Unirii, în arhivele din Zalău”, în „Caiete Silvane”, Zalău, nr. 155, pp. 45-47.

2 Arhivele Naționale ale României, împreună cu Editura Monitorului Oficial, au realizat, recent, un album bilingv, în limbile română și engleză, ce reproduce fotografiile din

albumul dăruit de Samoilă Mârza lui Iuliu Maniu, în anul 1919. În afara albumului dedicat de cel numit, pe bună dreptate, „fotografal Unirii”, președintelui Consiliului Dirigent și păstrat în colecțiile Arhivelor Naționale ale României, au mai fost găsite albumele dăruite de Samoilă Mârza lui Nicolae Iorga, aflat la Biblioteca Academiei Române, lui Iuliu Hossu, aflat la Episcopia Română Unită din Cluj, și, recent, cel dăruit colonelului Vasile Găgiu, aflat la Muzeul Olteniei din Craiova. Despre alte trei, primite de Regele Ferdinand I, Ionel Brătianu și generalul Berthelot nu avem, deocamdată, informații.

3 Vezi, pentru mai multe informații, D. Pop, C. Sabou, „Un istoriograf sălăjean al lui Mihai Viteazul: Grațian C. Mărcuș”, în „Acta Mvsei Porolissensis”, XXIV, Zalău, 2002, pp. 181-191.

4 Fotografiile găsite și cumpărate atunci de Grațian Mărcuș de la Samoilă Mârza ilustrează acest studiu.

5 D. Pop, Mihaela Sabou, D.V. Săbăceag, „Marea Unire și Sălajul. Contribuții documentare”, Editura „Caiete Silvane”, Zalău, 2018.

6 Într-adevăr, în cartea amintită de Grațian Mărcuș, „Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul. 1918-1928”, vol. I-III, Editura Cultura Națională, București, 1929, fotografiile Unirii sunt publicate fără să fie precizată sursa.

7 *Gazeta Sălajului*, Zalău, Anul VII, 1936, 1 Decembrie, nr. 1-2. p. 2.

graiul
Sălajului

Ziarul cu cel mai mare tiraj din județ

GS

RADIO

(((T)))®

TRANSILVANIA

ZALĂU 94,6 FM

Silvia BODEA SĂLĂJAN

Din lutul tău

Frământat din lut și lumină solară
Pe trupul tău binecuvântat
În prima zi ți-a așezat câmpiile
În ziua a doua munții Carpați
A lăsat apoi să-ți crească pădurile
și după cum se întâmplă mereu prima oară
a cuprins cu brâul dealurilor
îmbrățișarea din crângurile
în care susură în limba lor izvoarele

în ziua a treia a plămădit
cu puterea cuvântului Său
triluri de păsări în câmp înverzit
ca în a patra zi să sape din stâncă
chipuri după asemănarea Lui Dumnezeu
în ziua următoare le-a dat viață
și le-a dat o singură poruncă
să iubească mereu
pământul ce li s-a dat
iar în ziua a șasea a așezat bolta albastră
peste tot ce-a creat

a venit ziua de mare odihnă
pentru că zidirea era terminată
așa că și-a așezat capul în tinda țaranului
și liniștea toată
și dragostea din adâncul cerului
a coborât peste vatră
sub forma unui imens curcubeu
pentru că aici
în țara mea se odihnea Dumnezeu.

Tăinuit tezaur

tu să mă ierți, o, țara mea frumoasă,
că doar în versu-mi te slăvesc și azi
un curcubeu în trena ta mi-e gândul
scânteii născute-n cetină de brazi

hotarul tău ciuntit de marii lumii
mi-e cicatrice-n suflet și-n simțire
și la altarul lacrimii te chem
când clopotul răsună-n mănăstire

oficierea cununiei tale
o consfințim din nou prin darul pâinii

când din potirul limbii crește dorul
ca vinul curs din zăriștea luminii

vino din nou acasă, că străinul
nicicând nu va pricepe vrerea ta
din partea țării mele plânge cerul
când nu-nțeleg că nu te pot avea

mai ține minte frunza-n codrul lumii
că trupul țării rupt din pribegie
își oblojește rănile prin vremuri
tezaur al luminilor – frăție

Declarație de dragoste

dacă ar fi să strig
peste coama Carpaților mei
de ce-mi iubesc țara
și satul natal
glasul meu ar deveni trâmbiță
ce-ar cutremura lumea
de la cel mai înalt versant al lumii
până la cel mai îndepărtat mal

dac-ar fi să spun
de ce curcubeul are un capăt în Dunăre
și celălalt capăt în Prut
s-ar ridica străbunii
cu piepturile dezgolate de vreme
cu rănile încă nevindecate
și-ar spune că ei au făcut
acest arc ce leagă inimile
de propriul lut

dar nu voi striga și nu voi spune
decât ceea ce este firesc
că trăiesc în eternitatea dorului
din vatra străbunilor mei
și-i iubesc

Dana BORCEA

Am învățat să scriu târziu

m-a dat tata la școală
când am împlinit 47 de ani
mama nu mai era
dar amintirea ei
îmi bătea în geam
când rămâneam după ore
să învăț
alfabetul metaforei
trebuie să uiți
tot ce-ai știut despre scris
mi s-a spus
vei scobi verbele
vei împerechea cuvintele altfel
trebuie să scrii
o poezie cu greutate
dacă cineva se va gândi
să dea cu ea de pământ
va sări ca ars
din mormânt
profesorul tău
de română

Inima are infrastructură

proprie
șoselele ei
ajung în Atlanta
Madrid
Melbourne
a desemnat capitală
comuna Viziru
de Brăila
reședință
de vacanță
satul natal
aproape zilnic
inima
trimite în cursă
sentimentele
două câte două
după cum Iisus Hristos
și-a trimis ucenicii
să împartă firimituri
de lumină

Ore târzii

Împart suferința în sticlute
îmi iau doza
cea de toate zilele
femeia închisă
în rărunchi
dă din vâsle
pe galera cărnii
trag în grabă
clepsidra
peste trup
jumătatea ei
îmi ține strâns mijlocul
intru în spital
o bătrână
cu ochii bleu
numără pe degete
copiii în viață
bătrânul din rezervă
își strânge la piept
piciorul pierdut
ora mesei
mirosul mâncării
ne îmbrânțește
unul în abisul
celuilalt
Venise vremea
să-și iasă din piele
asemenea unei șopârle
pe arșiță
a dat bice
gândurilor
către iubită
în sfârșit putea să agațe arma
de buzele ei înflorite
să dea sângele mai tare
în sfârșit
venise vremea
să se spele
de moarte

În schimbul de noapte

primăvara
a coborât în celule
cu târnăcopul

și lanterna de miner
sângele bolborosește
mă scuipă în iarbă
îmi caut pe băjbâite
trupul
huiduie galeria
am pătruns în arenă
în toiul partidei
de fotbal
dintre veterani
și nou-născuți

După cum mama

înjumătățea
mămăliga
cu ața
o geană
din amintirea ei
a tăiat oglinda
în două
într-o parte eu
trezită din somn
alerg după
sentimente
prin curte
de cealaltă parte
vara
își face cuiabar
între crengi
de salcâm

Iubita poetului

S-a oprit brusc
parcă și-a adus aminte de ceva
a făcut cale întoarsă
din volem
aranjându-și rochia
a intrat în curte
câinii veacului
urlau de foame
și-a retezat din zile
le-a dat să mănânce
copiii nenăscuți
au început să strige
nouă ce ne rămâne

Ion URCAN

Acoperișul

În blocul cenușiu de beton,
Deasupra noastră e un apartament
Care se vinde mereu.
În fiecare an alți locatari,
Alte destine
Pe care nu mai pot să le duc în spinare.
La cele mai nepotrivite ore
Se aud pași, se toacă vinete, se bat cuie,
Se fac grătare, se trânteste mingea, scârțâie patul,
Plânge copilul
Sau vâjâie conductele de apă.
Soluția ar fi să mă mut în pod,
Dar blocul nu are acoperiș.

Dă-mi un acoperiș cu porumbei, domnule Valéry!
Dați-mi un camion de cherestea, voi, munților!
Dați-mi liniștea, fabrici
De plăci ondulate –
Dați-mi libertatea, voi, dulgheri
Veniți de prin sate!
Acolo sus, sub adierile cerului, sub zăpezi și sub ploi,
Nimeni nu va veni să mă vadă.
Îmi voi încheia treburile, sorocitele zile,
Și apoi, jur, mă voi arunca împăcat în abisul
Burlanului de gunoi
Și nu voi deranja cu ceremonii
Inutile.

Lecția de română

Dragi copii, numai bunul Dumnezeu știe ce ne
așteaptă,

Numai El ne-a văzut fiecare nașterea și moartea,
Încă înainte de întemeierea lumii.
Totuși, pe cât ne stă în putință,
Și noi, oamenii, trebuie să încercăm
Să întrezărim prin ani ceea ce ar putea urma.

Tare mă tem că voi pierdeți vremea aici
Cu toate aceste romane și poezii,
Povestiri, drame, nuvele,
Elegii și amintiri din copilărie,
Cu gramatica și ortografia limbii române,
Cu categoriile ei lexico-semantică
Care, oricum, nu vă mai spun nimic,
N-au nicio legătură cu viitorul vostru
Și, în orice caz,
Nu vor încăpea în valizele voastre
De emigranți.

Învățați cât mai bine engleza, franceza, spaniola,
Italiana, germana, suedeza, olandeza –
Altminteri, nu veți putea munci în Europa nici în
State
Decât ca salahori, spălători de vase ori sezonieri agri-
coli,
Iar când o să fiți de vârsta mea,
n-o să puteți schimba niciun cuvânt cu nepoții voștri,
cu nora, cu ginerele, cu vecinii sau cuscii.

În cele din urmă, veți ajunge
Niște bătrâni singuratici, tăcuți, mereu cufundați în
amintirile obscure
Ale originii voastre.
„Lasă-l în pace, e de treabă, dar e puțin ciudat –
Nu e din țara asta, a venit de undeva din Est”.

Coriolan Șteer (1879-1924)

– personalitate marcantă din generația Marii Uniri

Marin POP

S-a născut în localitatea Beliu, Bihor atunci, acum Arad, la 11 iunie 1879. Tatăl său, preotul greco-catolic Vasile Șteer era originar din Sătmărel, iar mama sa, Iuliana era fiica preotului George Ardelean din Terebești¹.

A rămas orfan de tată pe când avea doar 14 ani, fiind susținut de internatul român de băieți din Oradea².

Cursurile secundare le-a început la Liceul Premostratens din Oradea³. Ultimul an de liceu l-a urmat la Beiuș, unde a absolvit, în anul 1897. Director al liceului era în acea perioadă reputatul profesor Ioan Buteanu, originar din Carei. Printre colegii săi de liceu îi amintim pe preoții Victor Criste, Victor Bruchental, Pompei Podina, Iosif Demian, protopop. De asemenea, mulți dintre foștii săi colegi au ajuns reputați avocați sau judecători: Isaia Ardeleanu, avocat; Augustin Deac, Petru Maier și Adalbert Holmayer, consilieri la Curtea de Apel; Ioan Szevolt, judecător, Aurel Popa, notar. Și autorul volumului pe care îl cităm, Constantin Pavel, profesor la liceul din Beiuș, fost deputat și prefect al județului Sălaj, i-a fost coleg de liceu⁴.

Coriolan Șteer s-a înscris la Facultatea de Drept din Cluj, de unde a fost eliminat împreună cu alți studenți care au îndrăznit să cinstească memoria lui Avram Iancu, depunând o cunună cu lauri pe mormântul de la Țebea. De la Cluj trece la Oradea, unde a absolvit studiile în domeniul științelor juridice⁵. A obținut diploma de avocat la Budapesta, pe data de 26 septembrie 1903⁶.

Soarta sa și a românismului i-a îndrumat pașii spre Tășnad, unde și-a deschis o cancelarie avocațială. Până la venirea lui în această zonă „nu se putea vorbi de o viață românească”⁷. Aici a desfășurat, până la moartea sa prematură, o muncă de apostolat în slujba neamului românesc.

Mai în glumă, mai în serios, după o adunare a Astrei, colegii lui evrei și maghiari l-ar fi întrebat pe Coriolan Șteer: „Dragă Coriolan, ce ați lucrat eri?” Și Șteer răspunde în formă de glumă, în care era concentrat întreg crezul lui politic: „Am scos o piatră din temelie subredă a statului național maghiar”⁸.

În anul 1905, la Sibiu are loc o adunare generală foarte importantă a Astrei. A fost o adevărată serbare culturală națională, în cadrul căreia s-a analizat activitatea despărțămintelor și s-au propus soluții de viitor. Deși s-au făcut progrese remarcabile de la înființarea asociației, totuși mai existau anumite probleme, printre care cei prezenți la eveniment enumeră două: numărul prea mic al membrilor asociației, în comparație cu numărul tot mai mare al intelectualilor români, subliniindu-se că „partea inteligentă a nea-

mului nostru nu a arătat destul interes, nu a avut și nu are destulă dragoste pentru prima și cea mai veche societate culturală română”; în cei 44 de ani de la înființarea asociației s-a lucrat prea puțin pentru țărănimea de la sate, „care întotdeauna a fost și este baza tăriei noastre naționale”.

Una dintre cauzele constatate era cea a „indiferențizmului nutrit prin împrejurarea, că Asociațiunea are prea puține despărțăminte”. Autorul articolului dă exemplul despărțământului Selăgian-Chirean, pe a cărui teritoriu trăiau aproape 150.000 de suflete românești, fiind imposibilă realizarea unor activități culturale de impact pentru toată populația de pe teritoriul despărțământului⁹. Aceste constatări triste, dar adevărate, aparțineau lui Andrei Cosma, directorul despărțământului Șimleu al Astrei¹⁰.

Pornind de la aceste constatări, tânărul avocat din Tășnad, Dr. Coriolan Șteer s-a adresat cărturarilor din cercul Tășnadului, rugându-i să participe la o consfătuire pe această temă, având ca scop „ridicarea stărei culturale a poporului român din părțile eriene”.

Întrunirea a avut loc pe data de 15 august 1905, iar „cei chemați cu toții au grăbit să-și ia parte onorifică”. Cu această ocazie s-a dovedit, din fericire, că nu „lipsa dragostei de neam, nu lipsa dorului fierbinte de a vedea poporul cât mai sătul de hrană spirituală”, a condus la o activitate mai slabă a asociației în satele românești din zona Eriului, ci tocmai arondarea greșită a despărțămintelor.

În urma dezbaterilor care au avut loc în cadrul întrunirii, cei prezenți, „cu unanimitate și însuflețire rară” au hotărât să „facă pașii necesari” pentru înființarea unui nou despărțământ al Astrei în zona Eriului¹¹.

În toamna anului 1906, prestigiosul ziar șimleuan, „Gazeta de Duminecă”, anunța în coloanele sale că pe data de 16 noiembrie urma să aibă loc adunarea de constituire a despărțământului Tășnad al Astrei, prin delegatul Comitetului central, protopopul Demetriu Coroianu, adunare la care era rugată să participe „atât întreaga inteligență din acelea părți cât și poporul țăran”¹².

Adunarea de constituire a fost deschisă de protopopul Demetriu Coroianu, după care s-a constituit un birou ad-hoc al adunării, în cadrul căruia Coriolan Șteer a fost ales notar, iar George Filep, proprietar în Santău, a fost ales casier. După înscrierea membrilor, printre care s-a numărat și Coriolan Șteer, care s-a înscris ca membru activ, urmează alegerea Comitetului de conducere al despărțământului. Director a fost ales protopopul Demetriu Coroianu, iar ca membri în comitet au fost aleși Dr. Coriolan Șteer, Ioan Covaciu, învățător, Vasile Păcș și Georgiu Filep, preoți.

După constituirea comitetului de conducere, vrednicul preot din Hotoan, Vasile Pățaș a propus ca fiecare comunitate bisericească să se înscrie ca membru ajutător al noului despărțământ. De asemenea, tânărul și energicul avocat Dr. Coriolan Șteer, inițiatorul înființării despărțământului a propus să se ceară Comitetului central al Astrei ca 20% din sumele încasate să fie reținute pentru buna funcționare a despărțământului¹³.

În anul 1905, Partidul Național Român a abandonat tactica pasivismului politic și a trecut la activism, ceea ce însemna implicarea în viața politică parlamentară de la Budapesta. La alegerile parlamentare din anul 1906, PNR a depus candidaturi în 46 cercuri electorale. În județul Sălaj, PNR a depus două candidaturi. În circumscripția electorală a Tășnadului candida fruntașul național-român Coriolan Șteer, iar în cea a Cehului candida președintele partidului, George Pop de Băsești¹⁴, însă nu au avut sorți de izbândă în fața candidaților guvernului maghiar, care au recurs la toate mijloacele posibile pentru a câștiga.

Prima adunare generală a despărțământului Tășnad al Astrei a avut loc în localitatea Santău, pe data de 14 iulie 1907, fiind „o sărbătoare măreață, ca-și-care puține s-au mai serbat în acest ținut”. Ședința despărțământului a început la ora 10:30, lucrările desfășurându-se în șura spațioasă și frumos împodobită a vrednicului fruntaș și proprietar român, George Molnar. După discursurile invitaților, s-au desfășurat lucrările stabilite pe ordinea de zi, în cadrul cărora Dr. Coriolan Șteer, un adevărat „*spiritus movens*” al acțiunilor culturale din zona Tășnadului, în calitate sa de secretar al despărțământului dă citire listei membrilor pe anul 1906/1907 și „punctele de orientare” din statutele Astrei. Se trece, apoi, la alegerea unui nou Comitet de conducere, iar în urma votării „cu aclamațiune” este reales vechiul comitet, în frunte cu Demetriu Coroianu, președinte, Coriolan Șteer, secretar și Georgiu Filep din Santău, casier. La propunerea lui Coriolan Șteer se înființează prima bibliotecă populară a despărțământului, la Santău, iar Coriolan Meșesian pune la dispoziția comitetului 50 de exemplare din diferiți autori. Coriolan Șteer aduce la cunoștință că redacția ziarelor „Țara noastră” din Sibiu și „Gazeta de Duminecă” din Șimleu au pus la dispoziția comitetului mai multe exemplare. De asemenea, vine cu propunerea ca despărțământul să organizeze cât mai multe adunări populare. Se trece la înscrierea de noi membri. Cu această ocazie, pe lângă cei patru membri pe viață existenți, se mai înscriu: Demetriu Coroianu, Coriolan Șteer și Ioan Trușăș, preot în Acăș. La finalul lucrărilor se hotărăște ca următoarea adunare generală a despărțământului să se țină în Unimăt. De asemenea, au fost aleși patru reprezentanți ai despărțământului, care urmau să participe la serbările culturale de la Băsești, din 4 august 1907, când a fost sărbătorit George Pop de Băsești, și la adunarea generală a Astrei, care în acel an s-a ținut la Bistrița¹⁵.

După ședința despărțământului a urmat un banchet, iar seara un concert, la care au participat foarte

Coriolan Șteer

multe persoane. La banchetul care a avut loc în curtea și șura proprietarului George Molnar s-au rostit și numeroase toasturi. Printre alții, Dr. Coriolan Șteer închină pentru gazda casei și „poporul” din Santău, cărora li se cuveneau „laudă și recunoștință”. Emoționat până la lacrimi, gazda mulțumește pentru onoarea ce i s-a făcut, că „domnii veniră și cu atâta dragoste ne cercară vetrele noastre”. De asemenea, reținem toastul protopopului Demetriu Coroianu pentru Dr. Coriolan Șteer, în care recunoaște contribuția deosebită pe care a avut-o în organizarea evenimentului și a multor altor acțiuni cultural-naționale din zona Tășnadului, precum „și nădejile multor succese în viitor”¹⁶.

Pe data de 23 noiembrie 1907, Coriolan Șteer se căsătorește cu Elena Pop, fiica lui Nicolae Pop, director financiar în Oradea, fericitul eveniment fiind anunțat și în presa sălăjeană¹⁷.

În primăvara anului 1908, pe data de 12 martie, se înființează banca „Vulturul” din Tășnad, Coriolan Șteer fiind unul dintre inițiatori. Scopul declarat al înființării institutului financiar era următorul: „Pentru a înlesni orice lucrare onestă pe terenul agriculturii, industriei, comerțului și altor afaceri de economie, prin deschiderea de credite solide și prin primirea de depuneri spre fructificare, mai departe pentru a deștepta spiritul de economie în păturile cele largi ale poporului”.

Institutul se înființează cu un capital social de 200.000 coroane, împărțite în 2.000 de acțiuni de

câte 100 coroane. Listele de subscriere, împreună cu 10% din capitalul subscris, respectiv 10 coroane de „acție”, plus 3 coroane cheltuieli pentru fiecare acțiune, trebuiau trimise la adresa avocatului Coriolan Șteer, până la data de 1 iunie 1908¹⁸.

Sedința de constituire a avut loc pe data de 20 septembrie 1908. Cu această ocazie au fost alese organele de conducere și „s-au făcut pașii trebuincioși la începerea activității”. Președinte a fost ales Andrei Cosma, directorul băncii „Silvania” din Șimleu, vicepreședinte Grigore Pop, protopop în Unimăt. În funcția de director executiv provizoriu a fost ales dr. Coriolan Șteer, contabil Ilie Radu, funcționar la banca „Bihoareana”, casier George Molnar, proprietar în Santău și servitor George Pop din Săuca¹⁹.

Noul institut s-a înregistrat la tribunal și și-a început activitatea la 1 ianuarie 1909²⁰.

Pe data de 12 noiembrie 1910, direcțiunea băncii „Vulturul” din Tășnad a ales ca director executiv pe Vasile Oros, preot pensionat, în locul lui Coriolan Șteer, care a condus până în acel moment ca interimar, „cu multă iscusință și diligență, soarta acestei bănci”²¹.

Cea de a doua adunare generală a despărțământului Tășnad al Astrei a avut loc la Unimăt, pe data de 19 iulie 1908. A fost o nouă sărbătoare culturală a românilor din zona Tășnadului, dovedindu-se că „românul a ajuns așa un efect după luptele sale spirituale de care doar nici un alt popor de asemenea soarte și stare nu se poate lăuda”.

Importanța și măreția adunării a fost ridicată și de sfințirea bisericii din localitate, „un edificiu frumos unde cu bucurie poate intra românul sdrobot de greutatea vieții, să-și caute mângăierea la altariul lui Dzeu”. Meritul construirii noului lăcaș de cult era, în mare parte, a protopopului Grigore Pop, „care în tăcerea și liniștea comunei sale atâtea idealuri mărețe a știut să planteze în inimile credincioșilor săi”.

După oficierea serviciului divin, celebrat de protopopul Demetriu Coroianu, cu asistența preoțimii din jur, protopopul Grigore Pop a ținut o cuvântare despre rolul, scopul și mijloacele Astrei.

Lucrările adunării generale s-au desfășurat în șura pusă la dispoziție de proprietarul Simeon Varna. După ce protopopul Demetriu Coroianu deschide lucrările adunării, în calitate de președinte al despărțământului, Dr. Coriolan Șteer, secretarul despărțământului, prezintă raportul de activitate pe anul 1907. Subliniază că erau la început de drum și nu au reușit să desfășoare o activitate așa cum ar fi dorit. Menționează că în anul 1907 s-au ținut patru prelegeri populare, iar comitetul de conducere s-a îngrijit ca în toate locațiile să fie prezenți câte doi reprezentanți. Biblioteca din Santău avea doar 51 de exemplare, iar numărul de cititori a fost de 100 de persoane. Raportează, apoi, „cu mândrie” că în privința numărului de membri, noul despărțământ a întrecut multe despărțăminte mai vechi. Ca membri pe viață erau înscrși 8 persoane, membri ordinari 26 și 10 membri ajutători. La finalul prezentării sale, face un apel către toți românii prezenți „să se grăbească a se înrola sub flamura cultului

național, exprimându-și, totodată „nădejdea unui viitor falnic și măreț”. Propune înființarea unei biblioteci populare la Unimăt, menționând că pentru realizarea acesteia, Astra a pus la dispoziția despărțământului cărți și ziarul „Țara noastră”. De asemenea, propune ca despărțământul Tășnad să fie reprezentat oficial de către doi membri la adunarea generală a Astrei, care urma să aibă loc la Șimleu Silvaniei, fiind cea de a doua mare adunare generală care avea loc în Sălaj, după cea din 1878. Au fost desemnați ca reprezentanți oficiali protopopii Demetriu Coroianu și Grigore Pop. Tot la propunerea lui Coriolan Șteer s-a hotărât ca următoarea adunare generală cercuală a despărțământului Tășnad să aibă loc la Hotoan. A urmat banchetul, în cadrul căruia s-au ținut numeroase cuvântări, printre care și cea a protopopului din Dorolț, Constantin Lucaciu, care îl felicită pe Coriolan Șteer pentru munca deosebită pe care o efectua și pe plan cultural: „Înainte de a-mă, antevorbitorul l-a felicitat pe Iosif Sterca Șuluțiu, ca președintele Astrei, eu îl felicit pe Șteer, ca Șuluț al nostru ca președinte al tuturor mișcărilor culturale ce în părțile acestea espuse ale românismului s-au făcut de când e Șteer, ca Șuluț al nostru. Ca putere energică, tineră, l-a condus în cercul acesta providența, unde înainte de a-ta terene de activitate au fost neexploatare, au stat ogor, fără cultivare – și pe cari terene sub mâna lui Șteer, ca Șuluț al nostru, de atunci ară plugul muncii culturale pentru binele și prosperarea țaranului român”.

Banchetul s-a încheiat cu muzica lăutarilor, care au interpretat melodii românești, dar și arii celebre, iar seara a avut loc, după cum era tradiția, o petrecere cu dans²².

Pe data de 11 noiembrie 1908, la inițiativa lui Dionisie Stoica, în Casina română din Șimleu Silvaniei are loc o consfătuire în privința necesității înființării unui Comitet teatral românesc. La adunare participă, conform relatărilor presei vremii, peste 50 de intelectuali, bărbați și femei, din Sălaj. Acum se ia decizia de a înființa Societatea pentru fond de teatru – filiala Șimleu. Președinte al comitetului a fost ales dr. Coriolan Meseșian. În funcția de vicepreședinte au fost aleși Dr. Coriolan Șteer (Tășnad) și dr. Ioan Suci (Zalău), dr. Dionisie Stoica secretar și Nicolae Munthiu casier. În Comitetul de conducere a fost aleasă și soția lui Coriolan Șteer, Elena, ca membru. Amândoi vor desfășura în anii următori o activitate intensă în cadrul societății²³.

Prin intermediul prestigiosului ziar șimleuan, „Gazeta de Duminecă”, aflăm că despărțământul Tășnad a început seria de prelegeri populare din anul 1909, în localitatea Hotoan, pe data de 14 martie. Din partea comitetului de conducere al despărțământului a luat parte dr. Coriolan Șteer, care era „sufletul tuturor mișcărilor culturale și economice” din zona Tășnadului și George Filep, proprietar în Santău, „un bun român, care poartă cel mai mare interes de toate mișcările noastre, cari au ca scop luminarea poporului”.

Cuvântul de deschidere al adunării a fost rostit de Coriolan Șteer, care vorbește despre însemnătatea Astrei și scopul pe care îl urmărea, acela de a ridica

națiunea română prin cultură. Atrage atenția asupra conferinței pe care urma să o prezinte vrednicul învățător din Blaja, Teodor Mureșan, cu tema „Despre tovărășii”, după care îi dă cuvântul²⁴.

Adunarea generală cercuală a despărțământului Tășnad din anul 1909 s-a ținut la Hotoan, de sărbătoarea Sfinților Petru și Pavel, pe data de 12 iulie. Reuniunea Femeilor Române Sălăjene a luat decizia de a organiza adunarea generală anuală tot la Hotoan, în aceeași zi, pentru a organiza o adevărată sărbătoare a culturii românești. Raportul de activitate al despărțământului a fost prezentat de Dr. Coriolan Șteer, secretar, menționând conferințele populare susținute în comune. De asemenea, amintește de evenimentul cel mai important al anului 1908, înființarea băncii „Vulturul” din Tășnad, care a „reclamat” tocmai munca conducătorilor despărțământului, inițiatorii importantului proiect financiar românesc. Coriolan Șteer propune să se înființeze cea de a treia bibliotecă a despărțământului, la Hotoan, ceea ce comitetul de conducere a aprobat²⁵.

În anul 1911, despărțământul Tășnad a avut o activitate deosebită în privința prelegerilor populare. La inițiativa Comitetului central, s-a cerut despărțământelor o listă cu prelegerile pe care intenționau să le susțină în acel an. Despărțământele care au înaintat listele, printre care s-au numărat Tășnadul și Șimleul, au primit un ajutor de 100 cor. pentru acoperirea cheltuielilor legate de această activitate²⁶. În acest context, în cursul anului 1911 au fost susținute opt prelegeri populare²⁷.

În anul 1912, despărțământul Tășnad nu a mai depus lista prelegerilor și astfel nu a mai obținut ajutorul de 100 coroane²⁸. Rezultatul trist a fost că în acel an nu s-a ținut nicio prelegere populară. A fost susținută o singură conferință de către Dr. Alexandru Aciu, în Silvaș, unde a vorbit „Despre testamente”²⁹.

În anul 1914, activitatea Astrei va fi marcată de izbucnirea primei conflagrații mondiale. În aceste condiții, doar opt despărțăminte și-au ținut adunarea generală cercuală: Almaș, Băsești, Brașov, Mediaș, Mureș-Luduș, Năsăud, Șimleu și Tășnad³⁰. Despărțământul Tășnad și-a ținut adunarea generală pe data de 19 iulie 1914, în Tășnad. Cu această ocazie a avut loc un concert, la care a debutat domnișoara Anca Barb și tenorul Ștefan Mărcuș³¹.

În toamna anului 1918, pe când Imperiul Austro-Ungar se afla în plin proces de disoluție, Coriolan Șteer se implică activ în evenimentele premergătoare Marii Uniri.

Pe data de 22 noiembrie 1918, în sediul băncii „Vulturul” din Tășnad are loc adunarea generală a românilor din cercul pretorial Tășnad. Au fost prezenți reprezentanții tuturor localităților din cerc, „un număr frumos din popor și aproape toți intelectualii români din cerc”.

La propunerea lui Coriolan Șteer au fost alese organele de conducere ale adunării. Cu „acclamare”, președinte a fost ales protopopul Vasile Pățașiu, paroh în Hotoan, secretar Teodor Mureșan, învățător în Blaja, iar ca verifi-

catori au fost aleși protopopul Antoniu Bălibanu, paroh în Unimăt și George Filep, proprietar în Santău.

Vasile Pățașiu a deschis lucrările adunării, subliniind însemnătatea ei și îi roagă pe cei prezenți să primească rezoluția prin care se înființa secția Tășnad a Consiliului Național Român, în urma directivei primite de la Consiliul Național Român Comitatens din Zalău. De asemenea, fiecare comună din cercul pretorial Tășnad avea misiunea de a înființa consilii și gărzii naționale române, în cel mai scurt timp.

Cu unanimitate de voturi, în fruntea Comitetului executiv cercual a fost ales Coriolan Șteer, secondat de Domițian Cupșa, paroh în Tășnad, George Filep, proprietar în Santău, Vasile Pustai, proprietar în Săuca și Teodor Mureșan, învățător în Blaja. Totodată, Comitetul primea girul alegătorilor pentru a desemna cei cinci delegați care urmau să participe la Adunarea Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918. Au mai luat cuvântul protopopul Antoniu Băliban, care îndeamnă poporul la ordine și disciplină în acele zile cu importanță istorică deosebită, sublocotenentul învățător în Supuru de Jos, Ioan Matei vorbește despre însemnătatea gărzilor naționale românești, iar protopopul Petru Cupcea, paroh în Supuru de Jos, „după o vorbire însuflețitoare” anunță colecta care s-a realizat pentru acoperirea cheltuielilor. Adunarea s-a încheiat într-o atmosferă entuziastă, intonându-se cântecele patriotice „Deșteaptă-te, Române!”, „Hora Unirii” și „La arme”³².

Alegerea celor cinci deputați a fost supervizată de Coriolan Șteer, președinte, Teodor Mureșan, notar, Petru Cupcea și Ioan Matei, „bărbați de încredere”. Pentru a reprezenta cercul electoral Tășnad la Alba Iulia au fost aleși și au primit Credențional următorii fruntași politici români: Ioan Matei, învățător în Supuru de Jos; Vasile Mocan, econom, Santău; Teodor Mureșan, învățător în Blaja; George Filep, proprietar în Santău; Dr. Coriolan Șteer, avocat în Tășnad, iar ca substitut George Szilágyi, econom în Silvaș³³.

Deputaților aleși li s-au alăturat delegații de drept și anume reprezentanții clerului și ai instituțiilor culturale sălăjene (Astra, Reuniunea Femeilor Române Sălăjene, Reuniunea pentru fond de teatru) și reprezentanții gărzilor naționale.

În Parlamentul provizoriu al Transilvaniei (Marele Sfat Național al Transilvaniei) au fost aleși opt fruntași politici sălăjeni. Printre ei se regăsea și dr. Coriolan Șteer – avocat în Tășnad.

La începutul anului 1919, în întreaga Transilvanie au loc adunări de protest împotriva situației din Banat. În Sălaj, fruntașii PNR au luat atitudine față de această situație. Astfel, pe data de 29 iunie, la Tășnad are loc o mare adunare de protest la care au participat, conform presei vremii, 10.000 de persoane, românii „din toate unghiurile acestei plase”. Ei au venit „conștii de datorință, ce o au, când mulți dintre frații lor gem încă sub jugul domniei străine”. Adunarea a fost prezidată de către protopopul Vasile Pățașiu din Hotoan și dr. Coriolan Șteer. Acesta din urmă a reamintit vremurile când întreaga regiune era în fierbere datorită violențelor bandelor bolșevice maghiare și a făcut o radiografie

a situației românilor din Banat. În încheiere, în aclamațiile puternice ale celor prezenți, protopopul Băliban a dat citire moțiunii care a fost adoptată³⁴.

Pe data de 29 iulie 1919 se convoacă, pentru prima dată, de fapt și ultima, Marele Sfat Național, organul legislativ provizoriu al Transilvaniei. Fruntașii politici sălăjeni, care au fost aleși în acest for, au participat la dezbaterile primului Parlament al românilor din Transilvania. S-a propus alegerea unei comisii pentru adoptarea legii de reformă agrară din care a făcut parte și Coriolan Șteer³⁵.

Reveniți acasă, în Sălaj, fruntașii politici se întâlnesc pe data de 25 august 1919, la Zalău. Conform hotărârilor adoptate la Sibiu s-a trecut la reorganizarea filialei PNR. La adunare au participat intelectualii și țărani sălăjeni. Președinte al adunării a fost ales dr. Alexandru Gheție, vicarul Silvaniei, iar revizor-notar, dr. Alexandru Aciu. Au fost propuși și candidații PNR pentru alegerile generale care urmau să aibă loc. În circumscripția electorală Tășnad a fost propusă candidatura fruntașului politic dr. Coriolan Șteer, avocat. Tot din plasa Tășnad era propusă candidatura învățătorului Teodor Mureșan din Blaja, pentru circumscripția electorală Crasna³⁶. Lista definitivă a candidaților este trimisă conducerii centrale a PNR, pe data de 25 octombrie 1919.

La începutul lunii octombrie 1919, într-un discurs ținut la Alba Iulia, președintele PNR, Iuliu Maniu face cunoscut electoratului noul program al partidului³⁷. Era primul program enunțat după actul de la 1 Decembrie 1918 și avea, de fapt, la bază, principiile și Rezoluția Unirii.

La alegerile parlamentare din 2 noiembrie 1919, Coriolan Șteer a primit mandatul de deputat în primul parlament al României Mari, în conformitate cu articolul 46 al legii electorale din Transilvania, neavând contracandidat.

Pe data de 14 noiembrie 1919 s-a primit la Prefectura din Zalău o telegramă de la Consiliul Dirigent, în care se cerea ca să fie anunțați deputații și senatorii PNR din Sălaj să se prezinte la Sibiu, duminică seara, de unde urmau să plece cu un tren special la București³⁸. La Sibiu s-au întâlnit toți deputații și senatorii PNR aleși în Ardeal și s-a hotărât înființarea unui club parlamentar cu sediul în București. Prima lui ședință s-a și ținut după ce au ajuns la București în ziua de luni, 17 noiembrie 1919, ocazie cu care s-au înființat comisiile clubului. S-a propus să se aleagă din rândul parlamentarilor PNR un comitet executiv al clubului compus din 25 de persoane. În acest comitet au fost aleși și sălăjenii Iuliu Coroianu și Coriolan Șteer³⁹.

Din păcate, primul parlament al României mari a avut o viață foarte scurtă. Pe data de 12 martie 1920, președintele Partidului Țărănesc, Ion Mihalache și-a prezentat demisia din guvern, deoarece proiectul său de lege agrară, care a fost votat de către Parlament, a fost respins de către regele Ferdinand. La numai o zi după demisia lui Mihalache, regele semnează decretul de numire a generalului Alexandru Averescu în funcția de președinte al Consiliului de Miniștri⁴⁰.

Pe data de 25 martie 1920, noul prim-ministru di-

zolvă Parlamentul, acest fapt fiind considerat de către Nicolae Iorga ca un act de „crimă politică”⁴¹. Avereșcu avea nevoie de o majoritate parlamentară care să-l susțină și să-și consolideze puterea, având asentimentul regelui, în acest sens.

Regele Ferdinand a semnat decretul dizolvării Corpurilor Legiuitoare și a convocat corpul electoral pentru noi alegeri în zilele de 25-27 mai, pentru alegerea deputaților și 30-31 mai pentru senatori⁴².

Pe data de 24 aprilie 1920 are loc Congresul Partidului Național Român. Era primul congres al partidului de după Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918. În sală au fost prezenți în jur de 800 de persoane. Congresul PNR a adoptat un proiect de rezoluție și s-au ales organele de conducere. Iuliu Maniu a fost reales în funcția de președinte, la propunerea doctorului Coltort, care a fost primită cu aplauze îndelungi și ovații entuziaste. Având în vedere faptul că, după cum era și firesc, partidul s-a extins la nivelul întregii țări, pentru a se putea face o cât mai bună propagandă electorală s-a hotărât să se aleagă un comitet de o sută de persoane. Din cadrul lui au fost alese 15 persoane care să formeze Comitetul Central, care urma să colaboreze permanent cu președintele Iuliu Maniu. A fost aleasă și o comisie de 40 de persoane care să examineze situația politică din țară și să formuleze proiectul de rezoluție al congresului. Între aceștia au fost aleși și fruntașii politici sălăjeni Traian Trufaș și Gheorghe Pop de Oarța. Din Comitetul celor o sută făceau parte sălăjenii Victor Deleu, Iuliu Maniu, Gavril Oșianu, Gheorghe Pop și Coriolan Șteer⁴³.

Prin decretul apărut în Monitorul Oficial nr. 23 din 2 mai 1920 se amână alegerile pentru zilele de 3 și 4 iunie pentru Cameră și zilele de 6 și 7 iunie pentru Senat. Județul Sălaj, prin noua lege electorală, avea dreptul de alege cinci deputați și doi senatori. PNR a propus următoarea listă de candidați de deputați: în circumscripția electorală Șimleu Silvaniei pe Victor Deleu; la Crasna pe Teodor Mureșanu; la Zalău pe dr. Gavril Oșianu; la Jibou pe dr. Vasile Gyurko și la Tășnad pe Coriolan Șteer⁴⁴.

Dintre candidații Partidului Național, în Sălaj, au fost aleși următorii deputați: Coriolan Șteer la Tășnad și Teodor Mureșan la Crasna. Președintele partidului, Iuliu Maniu a fost ales la Alba Iulia⁴⁵. În circumscripția electorală Tășnad, Coriolan Șteer nu a avut contracandidat, așa că în conformitate cu articolul 46 al legii electorale din Transilvania, a fost declarat ales, primind un nou mandat de deputat al Sălajului⁴⁶.

Campania electorală din anul 1922 a reprezentat o acerbă bătălie politică între liberalii aflați la putere și candidații PNR. Guvernul liberal dorea cu orice preț să obțină majoritatea parlamentară, mai precis două treimi din numărul de parlamentari, pentru a deveni Adunare Constituantă, în vederea elaborării unei noi Constituții. În acest context, autoritățile locale din Sălaj, după cum rezultă din documentele emise sau primite de către prefectul Iulian Domșa, au comis o serie de greșeli și abuzuri.

continuare pe www.caietesilvane.ro

„Am un vis”*

**- într-o bună zi, românii și maghiarii
se vor cunoaște mai bine și se vor respecta,
cum se cuvine între vecini (X)**

LÁSZLÓ László

Am un vis, anume că, într-o bună zi, românii și maghiarii se vor cunoaște mai bine și se vor respecta, cum se cuvine între vecini – pentru că, în contrast cu aparențele, sunt mult mai multe lucruri care ne leagă. Doar să vrem să facem pași de apropiere, doar să vrem să ne ascultăm, doar să vrem să ne înțelegem. „Sine ira et studio.” (Tacit)

Premise:

Relațiile româno-maghiare în Anul Centenarului sunt destul de tensionate. Sper ca, prin aceste rânduri, să nu sap șanțuri între români și maghiari, ci poate să ne apropiem. Fiind profesor de istorie cu o anumită experiență – și unul care dintotdeauna am fost adeptul conviețuirii, cunoașterii și respectului reciproc dintre români și maghiari, în Ardeal, în România și în Europa – consider că nu trebuie să tac, ci să spun ce am de spus. Pentru că am un vis...

Trecând în revistă istoria comună, avem câteva puncte care pot reprezenta elemente (sau „muniție”) ale conflictului și care, în loc să contribuie la mai multă înțelegere, ne pun în opoziție în loc să ne apropie. Însă depinde de noi: căutăm motive de ceartă și harță sau punți și paliere comune. (Cine noi? Noi, românii și maghiarii, maghiarii și românii, aici și cât de curând.)

Cu prezentarea selectivă și pe alocuri subiectivă a istoriei comune, am ajuns în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Perioada nu este chiar așa de departe de vremea noastră. În special din a doua jumătate a secolului al XIX-lea a crescut semnificativ cantitatea izvoarelor, a surselor istorice față de perioadele precedente: pe vremea respectivă presa, periodicele erau destul de răspândite, având și rol de opinie publică, pentru omul de acum, acestea fiind izvoare istorice utile.

O caracteristică a vremii este că se intensifică mișcările naționale în Europa Centrală și Răsăriteană, conturându-se (ori realizându-se) state naționale noi, precum Germania, România, Serbia, Italia etc.

În 1867 se încheie pactul dualist, cu efecte directe și asupra Transilvaniei și a locuitorilor ei. Românii fiind majoritari și cu spor demografic pozitiv (cu excepția începutului perioadei imediate de după 1848, când scade populația totală a Transilvaniei, mai puțin a germanilor) (1), devin mai activi și pe planul vieții politice (deși ulterior vor intra în pasivitate).

În 1868, prin Pronunciamentul de la Blaj, ei protestează împotriva unirii (anexării) Transilvaniei cu Ungaria. În 1892, prin Memorandum, înaintează protestul lor Vienei, dar fără succes. Dimpotrivă...

În această perioadă a trăit și a activat cel mai mare

prieten al minorităților din Ungaria, care însă pare să fie uitat de mai toată lumea: este vorba despre **Mocsáry Lajos**.

După informațiile mele, nu a trecut vreodată prin Sălaj, însă avea legături cu zona. A fost prieten și a colaborat cu Gheorghe Pop de Băsești. În 1851 s-a căsătorit cu văduva lui Wesselényi Miklós (Lux Anna).

Pustnicul de la Andornak – Mocsáry Lajos (1826-1916)

De data aceasta nu doresc să mă refer la manualele mai vechi sau mai noi, unde am căuta în zadar numele lui Mocsáry Lajos, numit de români Ludovic Mocsáry.

Mocsáry Lajos, scurtă biografie și unele date despre activitatea sa:

Se trage dintr-o familie nobiliară de rang și de avere medie. După studiile liceale, Mocsáry a urmat o facultate la Pesta între anii 1841-1846. În această perioadă a publicat primele scrieri literare și singura sa piesă de teatru a avut premiera în 1846 la Teatrul Național. Din cauza unei boli cronice, anii 1846-1850 i-a petrecut la o stațiune balneară din Cehia, neputând participa, din acest motiv, la evenimentele revoluției de la 1848-1849. Acolo a făcut cunoștință cu familia lui Wesselényi Miklós, aflat tot la tratament din 1848. După moartea baronului de Jibou, Mocsáry s-a căsătorit cu văduva lui, devenind o vreme tutorele fiilor lui Wesselényi Miklós.

Încă din tinerețe a fost atras de politică, prin lecturi și activitate, susținând independența Ungariei față de Viena, fără să alunece totuși pe panta naționalismului. Ca publicist a scris mai multe opere teoretice și manifeste în spirit liberal și democratic. Fără să analizăm toate operele sale importante, deja în manifestul din 1858, intitulat **Nemzetiség** (Naționalitate), prezintă multe idei progresiste: „**autonomia (autoguvernarea) este singurul leac al bolilor vremurilor noastre**”. Sau merge mai departe, prin exemplul separării belgienilor și olandezilor (din 1830), afirmând „că dacă sunt unele națiuni care nu se mai simt acasă în țara lor, trebuie să se despartă”...

În publicațiile românești și sursele mai noi, rar putem întâlni numele lui Mocsáry, care a avut o activitate politică și publicistică deosebită în special în perioada 1858-1892. A fost deputat în parlamentul de la Budapesta de mai multe ori, fiind o perioadă și conducătorul partidului independentist, numit ulterior kossuthist, care s-a opus realizării pactului dualist.

Lexiconul lui Corneliu Diaconovici îl prezintă astfel:

„Părerile sale conciliante în chestiunea naționalității-

lor l-au adus în conflict cu partidul kossuthist, din care a trebuit să se retragă. În semn de recunoștință pentru apărarea drepturilor naționalităților nemaghiare, românii din Ungaria și Transilvania au oferit lui M. un splendid album cu 2000 subscrieri (semnături). La Proximele alegeri nu s-a mai găsit cerc electoral maghiar care să fi oferit mandat lui M.; anulându-se însă mandatul generalului Doda, alegătorii cercului electoral Caransebeș au ales pe M. A publicat numeroase scrieri de valoare și de interes deosebit pentru noi, între care: *Viața socială maghiară*, 1855; *Naționalitate*, 1858; *Despre vechiul nobil maghiar*, 1888; *Administrația de stat*, 1891 etc.” (2).

Însă în anii 1880 a fost izolat practic de propriul partid și de presa maghiară. Doar minoritățile din Ungaria nu l-au abandonat, ținând cont de activitatea parlamentară și publicistică a lui Mocsáry. Văzând că un asemenea apărător obiectiv și dezinteresat al drepturilor lor este înlăturat din viața politică, sârbii au fost cei dintâi care s-au gândit să-l trimită în parlament. La 28 mai 1887, Partidul Național Sârb a oferit lui Mocsáry mandatul de deputat al circumscripției Bacica, avându-se în vedere frumoasa apărare pe care i-a făcut-o, în 1878, frunzașului politic sârb Svetozar Miletić. Mocsáry a acceptat să-și depună candidatura la Bacica, dar din păcate, alegerile nu i-au dat câștig de cauză și a pierdut cu 429 de voturi contra 536. (Pe vremea respectivă se practica un vot censitar.)

În 1888, când deputatul român ales la Caransebeș, generalul Traian Doda, a refuzat să participe la viața parlamentară maghiară, de comun acord cu ceilalți trei deputați români aleși, care boicotaseră Camera, românii bănățeni s-au gândit să urmeze și ei exemplul sârbilor. O nouă alegere de deputat la Caransebeș, în locul lui Traian Doda, îi adusesese mandatul protopopului Mihail Popovici de Orșova. Dar și el a renunțat la mandat, iar atunci conducerii Partidului Național Român i-a venit ideea să-i ofere mandatul lui Mocsáry.

Știrea despre modul de acțiune al românilor a fost dată publicului prin intermediul ziarului „Luminătorul” de la Timișoara. În numărul din 23 aprilie – 1 mai se publică Apelul către toți alegătorii Partidului Național Român din cercul electoral al Caransebeșului, prin care se aduce la cunoștința votanților noua situație, prin care un maghiar va reprezenta în cameră pe români. Pentru motivul că a acceptat oferta românilor bănățeni, Mocsáry a fost atacat intens de presa și de politicienii maghiari.

Mocsáry a știut să rămână patriot maghiar și să servească, în același timp, cauza minorităților naționale. Toate luările sale de cuvânt și de atitudine din cameră sunt pătrunse de respectul pentru adevăr, echitate națională și socială. Ca deputat al românilor, el se pronunță, la 14 martie 1889, cu privire la legea ce viza armata țării, propunând ca examinarea ofițerilor români să se facă în limba națională în cazul regimentelor grănicerești. La 16 aprilie 1890 a intervenit în dezbaterile privind legea averilor grănicerești, susținând dreptul localnicilor la pășunile și pădurile pe care le foloseau de veacuri. În

stilul său caracteristic, el a dat publicității, în 1890, o nouă broșură privind administrația de stat, în care se arăta că pledează pentru „forma istorică a municipiului și pentru principiul guvernării de la sine a comitatelor”.

După 1892, deși a trăit încă peste două decenii, nu a mai fost ales în parlament, reușind să-și răspândească ideile doar prin scrisori și articole. În ultimele decenii a trăit retras pe domeniul său din Andornak, de unde, prin presa vremii, urmărea evenimentele din Ungaria și Europa. (În acest timp a mai publicat și în ziare și reviste din Franța.) A mai fost supranumit „Pustnicul din Andornak”. („Pustnic” care s-a retras din viața publică pe propria moșie.)

Pe 26 mai 1888, Conducerea Partidului Național Român, din circumscripția electorală Caransebeș, i-a trimis o scrisoare, prin care l-a anunțat că a fost ales deputat în circumscripția respectivă. Scrisoarea este destul de lungă. Vom cita din ea doar încheierea:

„Știm prea bine, că aveți o convingere politică diferită, decât Partidul Național, și cu toate acestea dăm în mâinile Dvs. mandatul de deputat, știind că cu aceasta, nu trebuie să renunțăm la propriile noastre convingeri, precum prea puțin presupunem, că Dvs. veți renunța la propriile convingeri. Să luați aceasta, ca o manifestare a încrederii noastre depline, și ca o expresie de gratitudine a noastră, prin care dorim să vă mulțumim măcar parțial pentru activitatea Dvs. și că avem încredere deplină în simțul de dreptate de care ați dat dovadă. Lăsați la latitudinea înțelepciunii și patriotismului curat, ca în adunarea legislativă să nu reprezentați cauza noastră, ci cauza patriei.

Cu expresia adâncului nostru respect.

Caransebeș, la 26 mai 1888.

Comisia electorală a Partidului Național Român, din circumscripția electorală Caransebeș:

Mihai Popovici, protopop gr. oriental român,

Ioan Bartolomeu, viceprezident,

Ioan Ianoșiu, notar,

Patric Dragalina, notar,

Mihai Blidar, asesor consistorial,

Dr. Iuliu Olar, profesor de teologie,

Ioan Pinciu, profesor de teologie,

Iosif Ionescu,

Ioan Stoian, preot gr. oriental român,

Iuliu Musta, preot gr. oriental român,

Dimitrie Bogoievici, preot,

Ioan Attim, pensionar,

Isaia Ștefaniga, reprezentant comunal,

Vasile Popovici,

Usonescu Nicolae,

Ștefan Velovan, Dir. Instit. Pedagogic,

Pavel Boldea,

Pavel Kimbir,

Nicolae Velcu,

Dimitrie Popovici,

Voin Șerb,

Nicolae Neagul,

Nicolae Goanția,
Nicolae Bihoi,
Ioan Bogoievici,
Spiridon Sandru,
Iosif Călinescu,
Iosif Bihoi” (3).

După terminarea mandatului, la începutul anului 1892, Mocsáry și-a luat rămas bun de la alegătorii săi din Caransebeș, printr-o scrisoare lungă, în care are și unele idei general valabile pentru problema minorităților. Iată câteva pasaje:

„Nu a putut acest om maghiar [aici se referă la propria persoană] ca să pună în concordanță cu propria conștiință sau să pledeze chiar în favoarea acestei politici a struțului, care crede că problema minorităților poate fi rezolvată în locul unor dezbateri profunde și sincere, prin recitarea unor lozinci patriotarde; se crede o acțiune politică patriotică excluderea totală din viața publică a reprezentanților partidelor minorităților” (4).

Este în cunoștință de cauză vizavi de importanța simbolică a faptului că Partidul Național Român, în disperare de cauză, a oferit un mandat parlamentar sigur unui politician de etnie maghiară, cu toate că un singur deputat nu putea să facă mare lucru: **„Mandatul de la Caransebeș, deși este doar o legătură slabă, a fost totuși o legătură între maghiari și români în aceste vremuri de criză”** (5).

Și un ultim îndemn, dacă înlocuim termenul de „maghiarizare” cu „deznaționalizare”, el poate fi aplicat în multe cazuri și locuri, unde majoritatea nu este tolerantă, receptivă față de minoritățile naționale:

„Politica actuală față de minoritățile naționale s-a dezvoltat în paralel cu centralizarea politică. Principali purtători de cuvânt ai acestui curent au fost acei apostoli ai acelei politici față de minorități ce nu aveau în inima lor gloria cauzei maghiarilor, ci în dominația exclusivă a limbii maghiare, ei nu au văzut altceva decât un instrument eficient al centralizării” (6).

A mai avut un apelativ, în presa de limba română fiind numit „Corbul Alb”. Se știe că, în limbajul popular, corbul alb înseamnă pasăre rară...

Am mai menționat că a fost contemporan, coleg și colaborator cu Gheorghe de Băsești, care în multe cazuri i-a trimis lui Mocsáry ziare și reviste românești, multe articole despre Mocsáry traducându-le în limba maghiară.

A mai colaborat și a schimbat mai multe scrisori și cu redactorul de la *Gazeta Transilvaniei* de la Brașov, A. Mureșanu.

Cităm din scrisoarea scrisă redactorului brașovean în 1905:

„Vă rog să primiți mulțumirile mele pentru comunicare, regretând că din cauza neștiinței mele în ale limbii române, sânt în sarcina acelora, ce trudesce cu traducerea și care sunt demni, de înaltă apreciere” (7).

În anul 1910 l-a susținut pe intelectualul român Emil Babeș în încercarea sa, începând din 1908, ca pe calea tratativelor să obțină drepturile minorităților naționale din Ungaria. Însă, în atmosfera tensionată a vremii, încercarea a fost sortită eșecului. Ultima scrisoare publică a scris-o în februarie 1914, la o vârstă înaintată. A murit pe 7 ianuarie 1916, uitat de toată lumea.

Concluzii:

Ludovic Mocsáry sau Mocsáry Lajos a fost un personaj emblematic pentru relațiile româno-maghiare. Voi reveni, poate, cu o altă ocazie la activitatea sa politică și publicistică... Pentru că ar merita.

Ca un optimist ce sunt, sper că deja s-a născut și un Mocsáry al Transilvaniei, ori al României. Dacă încă nu s-a născut, atunci sper să se nască în viitorul apropiat și nu în secolul următor...

Post scriptum:

Anul Centenar fiind pe sfârșite, după zece episoade închei serialul intitulat **„Am un vis”** și publicat în revista „Caiete Silvane”. Dar am de gând ca, după Anul Nou, să mă întorc în paginile ei.

Până atunci: La mulți ani tuturor!

* „Am un vis, și anume că într-o bună zi, pe dealurile roșii din Georgia, fiii foștilor sclavi și fiii foștilor proprietari de sclavi vor putea să se așeze împreună la masa fraternității...” spunea regretatul **Martin Luther King** în 1963, pe care-l parafralez în titlu.

Note:

1. <http://www.kia.hu/konyvtar/erdely/erd69-20.htm>

1869	4.224.436	2.492.500	1.053.500	502.900	175.500
1880	4.032.851	2.297.251	1.046.094	503.777	185.729
1890	4.429.564	2.479.422	1.201.183	553.199	195.760
1900	4.840.722	2.673.325	1.424.237	576.460	166.700
1900	4.874.772	2.685.174	1.438.465	582.545	168.588
1910	5.262.495	2.830.028	1.663.252	565.107	204.108
Anul	Total populația Transilvaniei				
	(după limba)				
	Români	Maghiari	Germani	Alte limbi vorbite	

Sursa citată se bazează pe lucrarea lui Varga E. Árpád: *Statistica etnică și confesională a Transilvaniei* (în original în l. magh.)

2. Corneliu Diaconovici, *Enciclopedia română*, III, pp. 302-303.

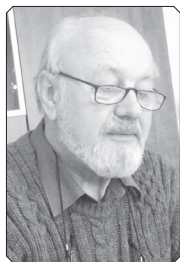
3. Kemény Gábor, *Mocsáry Lajos*, Editura Politică, București, 1972, pp. 212-213.

4. *Idem*, p. 231.

5. *Ibidem*.

6. *Idem*, p. 233.

continuare pe www.caietesilvane.ro

Uniune... Unitate... Unire

Viorel TĂUTAN

Trei cuvinte pe un câmp semantic roditor. Trei noțiuni. O apariție (aparență?) paronimică pornind de la un număr reprezentat grafic printr-un semn (1) generează mari bătaii de cap galeriei vaste de subiecți dotați cu gândire pragmatică, aplicată, limpede și clară sau, dimpotrivă, tulbure, tenebroasă! Rădăcina comună, genomul, dacă vreți, semnifică singularitatea și începutul exprimat. Substantivul neutru *număr* este mai complex decât femininul *cifră*, deși ambele sunt supuse prin definire sinonimiei de către lingviștii lexicografi. Am să cer îngăduință cititorului, în ipoteza că există, interesat doar de înțelesul neimplicat politic, să emit opinia, generată de aserțiunea scriitorului Ilie Rad, judicios formulată în contextul oferit de acțiunea dedicată Centenarului Marii Uniri de către Filiala Cluj-Napoca a Uniunii Scriitorilor din România: **La 1 Decembrie 1918 s-a înfăptuit Unirea politică; cealaltă (sufletească, sentimentală) a existat mereu!**

Primul cuvânt – **uniune** – se bucură în dicționare de-o varietate conotativă fastă. Segmentul temporal de viață terestră perenă a speciei raționale ne-a oferit cu asupra de măsură posibilitatea (pentru cei mulți), privilegiul (pentru ceilalți) de-a le percepe și interpreta, vezi „**uniune** tribală, statală, cooperatistă, sindicală, de creație – artistică sau științifică – etc.” Este în relație de sinonimie cu *Asociație*. Sub aspect socio-politic ar fi operat încă din Comuna Primitivă și are întreaga șansă de-a supraviețui până în proximitatea extincției vieții conștiente pe Terra.

Atacând „chestiunea” uniunii tribale a tracilor, sunt tentat să mă situez de partea istoricilor care susțin că teritoriul ocupat de aceasta era foarte întins, ținuturile locuite doar de geto-daci cuprinzând zone unde în zilele noastre conviețuiesc români, maghiari, cehi, slovaci, ucraineni, bulgari, sârbi și croați. Iar **latinii** au fost grupuri etno-dacice migrate treptat spre sud prin obiceiul pastorației; așa îndrăzni să-i zic *transhumanță unidirecționată*. Ceea ce accentua sentimentul unității era comunicarea prin intermediul mecanismului limbii populare, cu o certă varietate dialectologică, influențată de conviețuirea cu alte comunități etnice învecinate. Liant indubitabil, factor decisiv de continuitate, **Limba** a însemnat mai cu seamă suportul material și, în egală măsură, ideal al dezvoltării unei tradiții cultural-ritualice prestigioase și extrem de bogate care, la rândul ei, i-a asigurat perenitatea.

A doua noțiune din generic – **unitate** – ar trebui să fie complementară primei, mai abitir bucurându-se de generozitatea dicționarilor, pentru că este mai presus o „însușire a tot ce constituie un întreg indivizibil”, „coeziune, omogenitate, solidaritate, tot unitar, indi-

vizibil”, idealul a ceea ce trebuie să fie întru atingerea propulsivă a semnificației celei de-a treia: **unire**. Manifestarea aceea simbiotică, conlucrarea dialectică prin intermediul căreia s-au confecționat idealuri, au fost sacrificate vieți, s-au împlinit speranțe?

Ce s-a întâmplat? Ce anume aflăm din scrierile istoricilor, așa subiectivi cum vor fi fost? Dar documentele etnografice, arheologice, obiceiurile populare, legende și ritualurile ce ne povestesc? Știm câte ceva. Traco-geto-dacii, comunitățile autohtone din așezările statornice aveau drept preocupări agricultura, apicultura, creșterea animalelor și meșteșugurile destinate îndeletnicirilor domestice (olărit, tâmplărie, prelucrarea metalelor neferoase, a pieilor de animale și a textilelor etc.).

Au venit celții aducând unelte și arme din fier la schimb cu vase și podoabe din aur și argint. Apoi s-au lăcomit, devenind agresivi, dar „cei mai viteji și mai drepti dintre traci” (apud Herodot) i-au obligat să se retragă în ținuturile de unde veniseră. Vor fi rămas unii, plăcându-le vinul și fecioarele dacilor! Cine știe? Pe rând, în decursul a sute de ani, au ajuns aici și alții. Romanii, în legiunile cărora slujeau războinici din alte ținuturi ale imperiului, precum hispanici, gali, africani, evrei, sabini, latini, au învins, au stăpânit, s-au așezat la casele lor, cu femeile și fetele dacilor pieriți în bătălii sau refugiați la frații lor carpi și costoboci, au construit, au administrat, apoi slujbașii activi s-au retras. Așa s-a întâmplat pe rând cu vandalii și vizigoții, hunii, gepizii, iazigii, avarii, trei valuri migratoare ale slavilor, bulgarii, ungro-maghiarii, pecenegii și cumanii, tătarii, ș.a.m.d. Mai mult, au adoptat limba daco-romană, bine organizată, armonioasă și fluentă pentru a putea să comunice. Era șansa de a rămâne în acest teritoriu generos atât de râvnit. Băstinașii, numiți *vlahi* sau *blahi* de către oficialii străini, au rămas în satele ascunse prin munții și pădurile bogate ale acestor ținuturi mirifice. Or fi reușit să-și păstreze nealterată integritatea genetică? Puțin probabil. Se mai întreabă cineva de unde se trage atât de bogata diversitate fizionomică, temperamentală, fizică, dar mai ales caracterială a celor care au făcut istoria neamului atât de spectaculoasă în tragismul ei? Ceea ce au păstrat, însă, stăpână și sclavă sieși, a fost limba de comunicare, limba în care s-au conservat legende, povești, obiceiuri, practici ritualice ilustrând etape ale vieții, ale muncilor din curgerea anului, ale îndeletnicirilor, credințelor și bolilor etc. Își ziceau **romani**, apoi, sub influența foneticii slavone, **români**. Însă știau, simțeau, păstrau în suflet amintirea obârșiei primordiale. Foloseau în comunicare limba strămoșilor, repet, admirabil conservată și

adoptată de reprezentatii celorlalte populații ajunse aici prin fenomenul migrației, care au decis să se integreze „băștinașilor”, în ultimă instanță – românilor. Conștiința primordialității a dominat de-a lungul a două milenii sentimentul unității naționale prin limbă și cultură, surclasând orice tendințe șovine, xenofobe sau de altă natură, promovate de reprezentanți oficiali ai altor etnii conlocuitoare. Sentimentul fraternității, întreținut de popor, dar și de o parte a elitelor, poate fi ilustrat de permanenta pendulare a populației între sud și nord, est și vest prin trecători și cărări tainice ale munților. Ideea obârșiei comune și aceea a idealurilor comune a fost întreținută atât de Biserică, unită în primele nouă secole ale mileniului întâi, cât și de „cronicii” diferitelor etape ale istoriei aceleiași perioade. Nu mi se pare îngăduit să uităm de lucrarea urmașilor Sfântului Apostol Andrei, fratele întâiului Episcop al

Romei, Sfântul Petru. Să-i amintim, în acest context, pe Sfântul Ioan Cassian, pe Sfântul Mucenic Sava, numit Gotul pentru meritul de-a fi răspândit creștinismul în rândurile vizigoților din teritoriul sud-vestic al Moldovei, apoi pe Sfântul Niceta de Remesiana, supranumit Apostolul daco-romanilor. Ei și ucenicii lor au tratat misionaria primită prin Har Sfânt ca pe un instrument al coagulării etno-genetice și religioase în menținerea și dezvoltarea ideii de unitate. Oricâte planuri strategice au fost derulate în Evul Mediu de către unii și alții dintre detractorii neamului românesc în scop distructiv, solidaritatea majorității, exprimând sentimentul perenității, a învins.

Actul de la 1 Decembrie 1918 a fost, deci, precedat și premeditat cu mult timp înainte, atunci săvârșindu-se doar Unirea politică prin crearea Statului Național Român.

Uniunea Scriitorilor din România atrage atenția asupra degradării continue a limbii române și a nivelului de cultură din spațiul public

Uniunea Scriitorilor din România, ca organizație de breaslă a profesioniștilor literaturii și moștenitoare a tradiției cultivării limbii române, își manifestă profunda îngrijorare față de degradarea continuă a limbii române folosite în spațiul public, ca și a nivelului cultural general, în special din partea celor care, prin rolul lor social, sunt luați drept exemple de către categorii largi de cetățeni.

Limba română nu este un simplu instrument de comunicare. Ea este o componentă esențială a identității și un liant al unității naționale, chiar în epocile mai îndepărtate, în care statul român nu exista. Însă chiar și atunci, păturile luminate ale societății s-au preocupat de cultivarea limbii, preocupare pe care unul dintre precursorii modernității, Ienăchiță Văcărescu, o echivala cu patriotismul.

Limba este, de asemenea, instrumentul gândirii. Cineva care vorbește și scrie incorect este puțin probabil să gândească bine, cu atât mai mult, cu cât incorectitudinea exprimării este primul și cel mai elocvent semn al absenței unei culturi corespunzătoare, deci al lipsei pregătirii și competenței.

Astăzi, în anul în care aniversăm Centenarul Marii Uniri, limba română vorbită și scrisă în spațiul public – de către politicieni, oameni de media, „vedete” ale divertismentului și alte categorii de persoane cu apariții publice frecvente – a atins un nivel îngrijorător de scăzut, din punctul de vedere al corectitudinii gramaticale și ortografice, ca și al vocabularului utilizat. În pofida existenței unor instituții cu funcții de reglementare, această degradare este continuă și nu se întrevide niciun semn că s-ar opri.

Degradarea limbii române vorbite este însoțită și

amplificată de o la fel de îngrijorătoare prăbușire a nivelului cultural general. Nu doar că emisiunile culturale au dispărut aproape cu totul din programele de radio și televiziune, dar și nivelul cultural al celorlalte emisiuni a scăzut inadmisibil. Atât prin temele abordate, cât și prin calitatea prestațiilor participanților la viața publică, exemplul pe care îl primește societatea românească (în primul rând, tinerii) este descurajant. În loc să cultive valorile, să ofere repere și modele – de care istoria noastră, ca și prezentul, nu duc lipsă – viața publică românească oferă contraexemple, ruinatoare moral și dăunătoare intelectual.

Cauzele acestor fenomene (de la dezinteresul față de învățământ la erodarea instituțiilor) sunt cunoscute. Uniunea Scriitorilor din România își manifestă adâncă preocupare în fața acestor semnale îngrijorătoare cu privire la starea intelectuală și morală a spațiului public și, mai ales, față de efectele devastatoare, în timp, ale lipsei de reacție în fața acestor evoluții negative, care periclitează însăși identitatea națională. Uniunea Scriitorilor își exprimă disponibilitatea de a pune la dispoziția celor în cauză întreaga ei experiență culturală, pentru corectarea acestei stări de lucruri.

Uniunea Scriitorilor din România face un apel la toți actorii vieții publice, ca și la instituțiile care, prin natura lor, pot contribui la oprirea degradării limbii și a nivelului cultural, să dea dovadă de responsabilitate și să acționeze decis pentru corectarea acestor disfuncționalități, înainte ca ele să se transforme în adevărate obstacole în calea funcționării României ca stat european modern.

**Comitetul Director al
Uniunii Scriitorilor din România**

Filmografiile Simonei

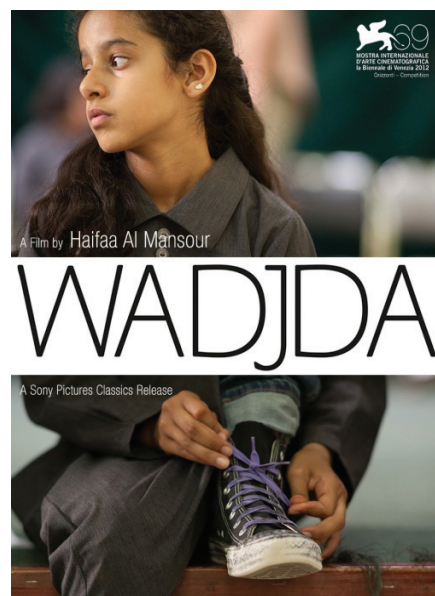
Wadjda (2012)

Wadjda e numele unei fete de zece ani care locuiește împreună cu mama ei în Arabia Saudită, într-o suburbie a Riyadhului. Dorințele ei sunt cele ale oricărui copil: să aibă jucăria preferată, să spere într-un cadou care nu se mai arată și să se bucure de compania prietenilor ei. Doar că prietenul și vecinul ei, Abdullah, e un băiat cu care n-ar trebui să se joace și pe care, după o ceartă, visează să-l provoace la o întrecere cu o bicicletă ce încă n-o deține. O minunată bicicletă verde e o amenințare la virtutea unei fete în societatea conservatoare în care trăiește și pe care mama (Reem Abdullah), mult prea prinsă în planurile sale de a-și împiedica soțul să își ia o a doua soție, i-o interzice. Dar nimic nu poate sta în calea Wadjdei (Waad Mohammed) care află de un concurs școlar ce i-ar putea aduce banii necesari pentru cumpărarea bicicletei. Problema e că pentru concurs trebuie să recite impecabil din Coran, iar ea e o mică rebelă, care poartă teniși rupți pe sub roba neagră obligatorie.

Din cauza restricțiilor impuse femeilor în Arabia Saudită, regizoarei și scenaristei Haifaa Al-Mansour, i-a fost destul de dificil să interacționeze cu partea masculină a producției filmului și, implicit cu actorii. Se spune că le vorbea prin stație și își petrecea timpul, cât aceștia erau pe platoul de filmare, într-o dubiță din apropiere. Cu toate acestea, filmul de debut al Haifeei Al-Mansour a fost propunerea oficială a Arabiei Saudite la Oscarul pentru cel mai bun film într-o limbă străină în 2014, fiind și primul film de lung metraj realizat de o regizoare saudită. Trebuie însă să precizăm că

formația sa intelectuală și pregătirea ei profesională nu este în întregime un produs saudit. Deși născută în regatul saudit, ea și-a luat licența în Filologie la Universitatea Americană din Cairo și a urmat un master în Studii cinematografice și regie la Universitatea din Sydney. După succesul cu *Wadjda* din 2014, regizoarea și-a îndreptat atenția spre *Mary Shelley* (2017) și *Nappily Ever After* (2018), în ambele regăsindu-se filonul feminist. Consider filmul de față și subiectul ales pe aceeași linie, un pas gigantic pentru o țară lipsită de industrie cinematografică și în care drepturile femeilor – așa cum le înțelege societatea vestică – sunt flagrant încălcate. Însă trebuie să recunosc că nu aspra judecare a societății din care provine iese la suprafață la finalul peliculei, ci nota umană, caldă și admirativă pentru cei care nu se lasă înfrânți, pentru familiile încercate, pentru gingășia cu care mamele știu să ocrotească. Chiar dacă anumite aspecte ale filmului vor ridica sprâncene și un sâmbure de revoltă va încolți în sufletul privitorilor (ca în scenele în care mama fetei e trimisă să încerce o rochie într-o toaletă pentru că o cabină de schimb ar fi un lucru de neconceput, înlăturarea numelui fetei din arborele genealogic al familiei pentru că nu este bărbat sau asprimea cu care niște fete sunt certate pentru că nu poartă vâlul și ar putea fi observate de niște muncitori care lucrează sus pe niște schele la o clădire învecinată), ceea ce se filtrează prin pânza de sentimente contrastante este talentul actoresc al Waadei Mohammed, care interpretează natural, cu o nedisimulată

Simona ARDELEAN

voioșie specifică vârstei, dar și cu forța de convingere a unui actor adult.

Dacă în final câștigă concursul sau reușește să cumpere bicicleta, n-am să vă spun. Cert e că Wadjda nu pare să înțeleagă sau pare să accepte doar parțial o ordine din care ține cu obstinație să se extragă. În momentul în care Abdullah îi spune că ei se vor căsători când vor fi mari, tandrețea și licărul unui viitor mai luminos ajung pline de speranță la spectator. Copiii nu văd lucrurile în tonuri de negru și alb înainte să fie învățați să le vadă așa și inocența lor, aceea a unei lumi somnolente, dar în care muguri noi apar și de netăgăduit. Poate că și alegerea subiectului poate fi înțeleasă astfel: universul pueril comportă mai puțină cenzură din ambele părți, dar face ca mesajul să aibă, tocmai prin această punere în abis o și mai mare forță simbolică.

Pentru toate acestea, filmul care a obținut și o nominalizare la premiile BAFTA în 2014, este unul pe care, cu căldură, îl recomand.

The Tangent – Proxy

Daniel MUREȘAN

Ce bijuterie de album! Andy Tillison a pus cap la cap o sumedenie de idei și stiluri muzicale, a pus saxofonul pe podiumul de jazz, toate coabitând cu chitara care ne duce pe tărâmurile de flamenco. Nu e o surpriză pentru mine profesionalismul celor de la The Tangent, dar de data aceasta este impresionantă ușurința cu care multitudinea de teme muzicale, uneori foarte lungi, se mențin focalizate și coerente, permițând în același timp gravitația în jurul conceptului de progressive.

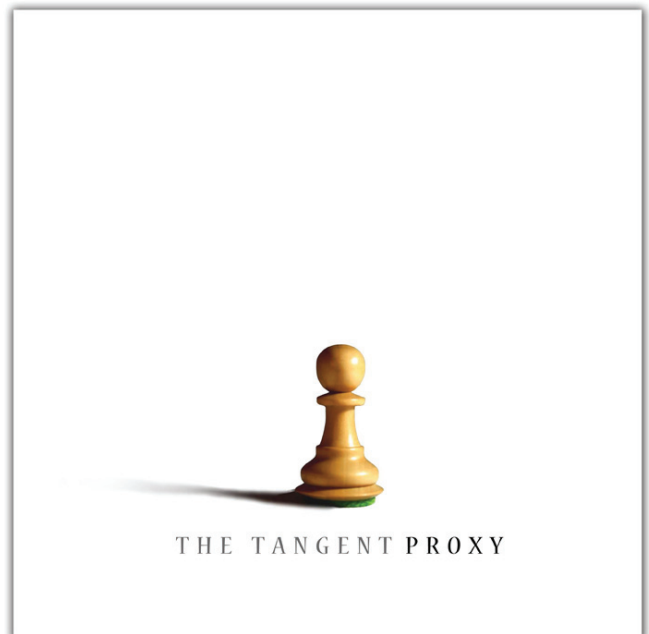
Albumul a fost conceput în turneul efectuat cu trupa basistului Jonas Reingold – *Karmakanic*. Cred că e destul de interesant să cânti și la trupa de deschidere... Și nu aceasta e singura noutate – bateristul Steve Roberts (*Magenta*) se încadrează perfect în peisaj, iar Göran Edman (*Karmakanic*) face un backing vocals de zile mari. Exegeza politică a versurilor pare o continuare a ceea ce a început grupul pe albumul *COMM*. Ironia și criticile la adresa politicienilor sunt frumos meșteșugite cu influențe *Camel*, *Soft Machine*, *ELP* sau *King Crimson*. Clapele par fulgi rapizi într-un peisaj idilic, cu familiarul jazz în fundal. Nu lipsesc solo-urile de bas, chitara celestă, toate integrate în mătăsosul progressive. Un album lung, epic și intens, ce sună a idoma trupelor cu care membrii grupului au crescut, doar că au adăugat mai mult jazz și multă politică din zilele noastre.

The Melting Andalusian Skies are o vibrație spaniolă de flamenco, fluier spaniol, pian ce te face să te ridici de pe scaun și să dansezi, are rădăcini de maracas de la Mad Beach până în Munții Sierra Morena. Extravaganța de jazz-prog este dată de, se putea altfel, liniile de bass ale lui Reingold, asta înainte de dezlanțuirea lui Luca Machin. Vă las pe voi să descoperiți celelalte piese ale albumului, unele funk-jazz, altele progressive autentice.

Mi-am dat seama că Andy Tillison, un muzician ce a ales să servească un gen muzical atât de exigent, nu poate să scoată un album prost. Progressiv-ul te face să te autoperfecționezi permanent, să simți că în fiecare zi e o sărbătoare a muzicii. *Proxy* este un disc ce se cere reascultat după ce s-a încheiat ultima piesă. Mă gândeam, după ce am ascultat albumul, care sunt influențele majore. De fapt, sună ca The Tangent!

Tracklist:

1. Proxy (16:07)
2. The Melting Andalusian Skies (08:51)
3. A Case Of Misplaced Optimism (06:13)

4. The Adulthood Lie (16:06)
5. Supper's Off (09:54)
6. Excerpt From „Exo-Oceans” (10:25)

Inside Out Music 2018

Componența grupului:

Andy Tillison - voce, Keyboards

Jonas Reingold (Flower Kings/Steve Hackett Band) – chitară bas

Theo Travis (Soft Machine/Travis-Fripp) – saxofon, flaut

Luke Machin (Maschine/Francis Dunnery Band) – chitară

Steve Roberts (ex Magenta/Godsticks) - baterie

Göran Edman (Karmakanic, ex Yngwie Malmsteen band) – voce

Discografie The Tangent:

The Music That Died Alone (2003)

The World That We Drive Through (2004)

A Place in the Queue (2006)

Not as Good as the Book (2008)

Down and Out in Paris and London (2009)

A Place on the Shelf (2009)

COMM (2011)

Le Sacre du Travail (2013)

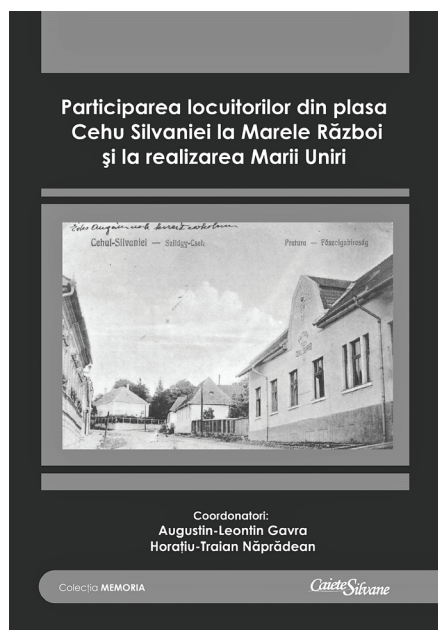
A Spark in the Aether (2015)

The Slow Rust of Forgotten Machinery (2017)

Proxy (2018)

Malaxorul de decembrie

■ **Participarea locuitorilor din plasa Cehu Silvaniei la Marele Război și la realizarea Marii Uniri, coordonatori: Augustin-Leontin Gavra și Horațiu-Traian Năprădean, Editura Caiete Silvane, Colecția**

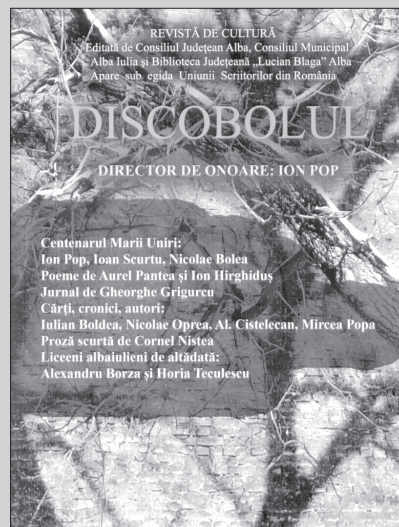
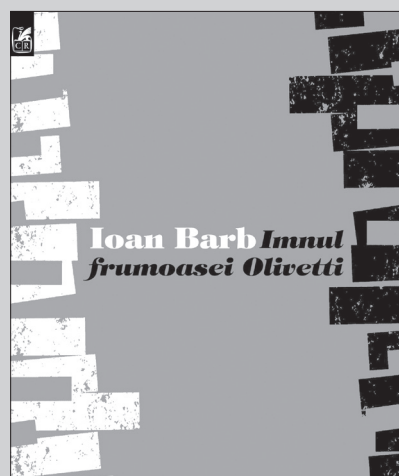
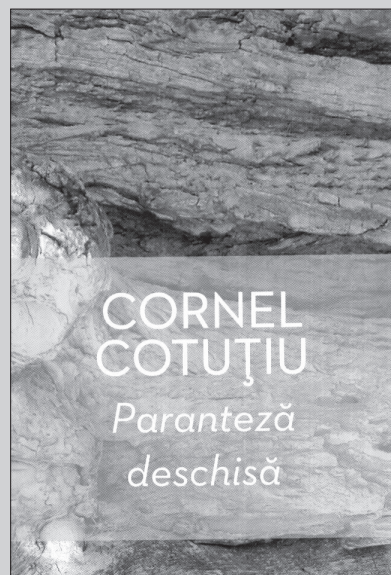
„**Memoria**”, Zalău, 2018. Carte apărută cu sprijinul Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj și al Primăriei orașului Cehu Silvaniei și lansată la Liceul Tehnologic „Gheorghe Pop de Băsești” din Cehu Silvaniei, joi, 22 noiembrie 2018. 11 autori semnează contribuțiile la acest volum: Alina-Maria Năprădean, profesor la Școala Gimnazială „Andrei Mureșanu” Cehu Silvaniei; Augustin-Leontin Gavra, doctorand al Universității „Babeș-Bolyai”, Școala doctorală Studii de Populație și Istoria Minorităților; Ciprian-Marian Porumb-Ghiurco, doctorand al Universității „Babeș-Bolyai”, Școala doctorală Studii de Populație și Istoria Minorităților; Crina Gavra, profesor la Școala Gimnazială „Andrei Mureșanu” Cehu Silvaniei; Daniel-Victor Săbăceag, inspector superior la Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Sălaj; Georgel-Ma-

rius Nistor, doctorand al Universității „Babeș-Bolyai”, Școala doctorală Studii de Populație și Istoria Minorităților; Horațiu-Traian Năprădean, profesor la Liceul Tehnologic „Gheorghe Pop de Băsești” Cehu Silvaniei; Ioan Ciocian, doctor în istorie, profesor pensionat; Marin Pop, doctor în istorie, cercetător științific la Muzeul de Istorie și Artă Zalău; Marius-Sergiu Ghiurco, profesor la Școala Gimnazială „Vasile Lucăcel” Someș-Odorhei; Zamfira Timbuș, doctorand al Universității „Babeș-Bolyai”, Școala doctorală Studii de Populație și Istoria Minorităților.

■ **Sălajul la Centenar, Editura Caiete Silvane, Colecția „Monografii”, Zalău 2018**, ediție coordonată și îngrijită de prof. univ. dr. Traian Vedinaș. Din *Nota editorială* a profesorului Traian Vedinaș: „Deși este o monografie, *Sălajul la Centenar* nu urmează un model tradițional, în genul teoriei cadrelor și manifestărilor, ci înscrisă generic în sociologia dezvoltării, sub emblema pragmatică a dezvoltării durabile, conține nuclee tematice geografice, demografice, istorice, economice, etnologice, patrimoniale și culturale ce pot fi continuate în alte studii și cărți, fie de autorii prezenți în monografie, fie de alți specialiști formați sau în formare, interesați de temele din discursuri. Sociologia dezvoltării – practică în școala sociologică clujeană de Ion Aluș prin cercetări sociologice de teren – care sunt altceva decât sondajele de opinie – și de către Achim Mihu ca paradigmă teoretică – se caracterizează printr-un spectru larg tematic și pragmatic, dezvoltarea fiind mereu un proiect microsocial sau macrosocial”.

(D.H.)

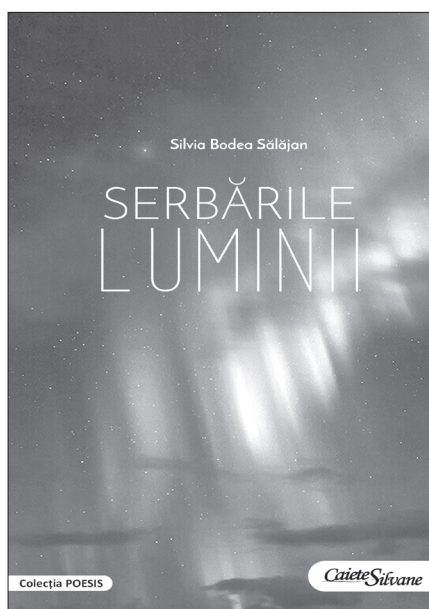
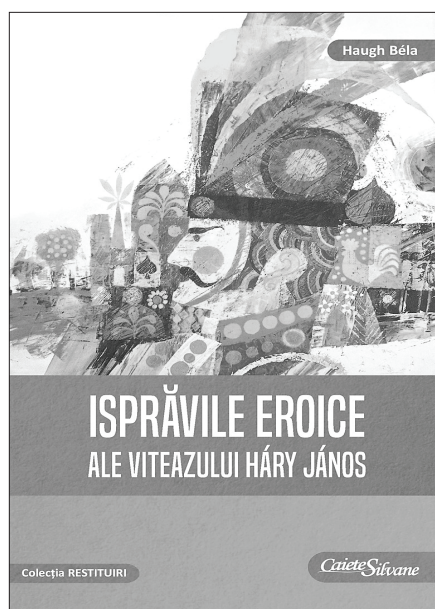
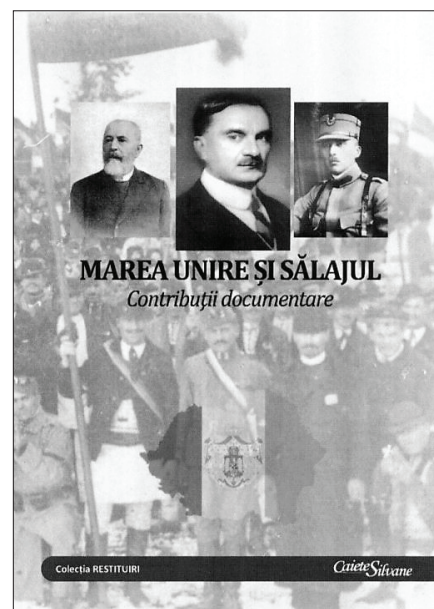
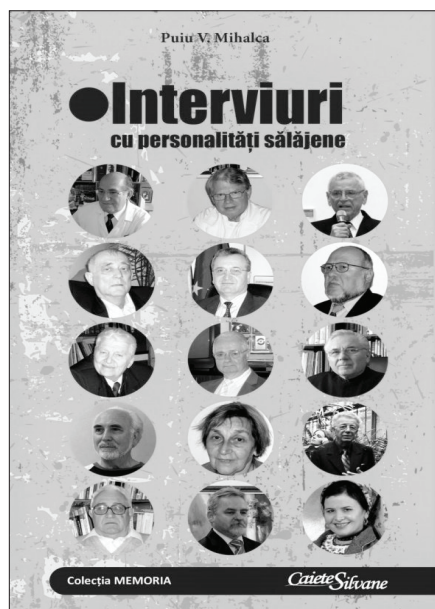
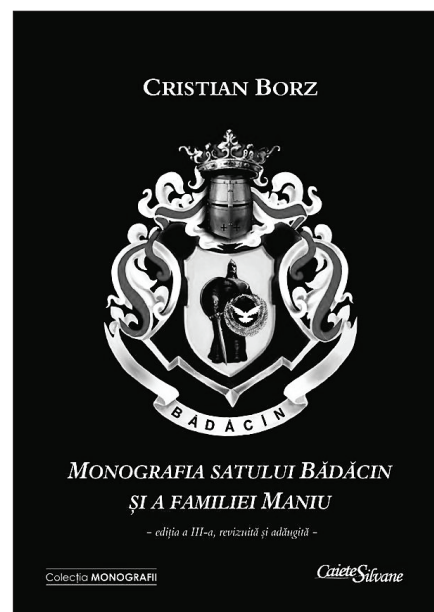
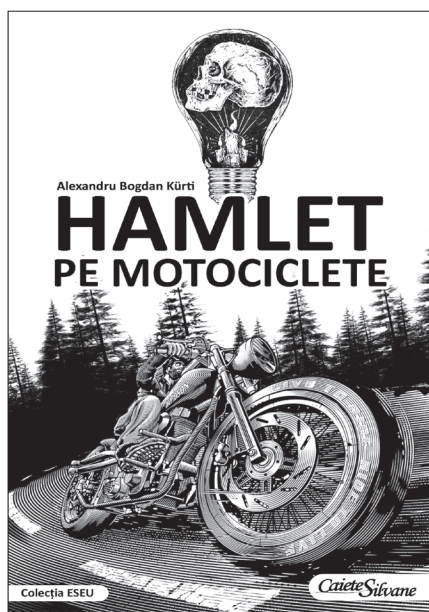
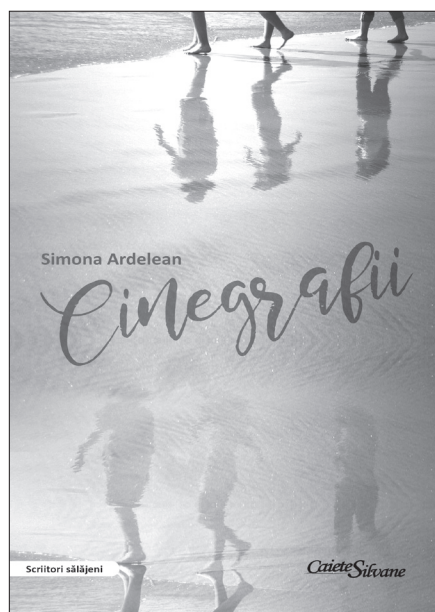
**Am primit
la redacție**

Din cărțile apărute la Editura „Caiete Silvane” în 2018

Caiete Silvane

Revistă de cultură sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Comenzi la Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, Zalău, Piața 1 Decembrie 1918, nr. 11 - Tel./fax: 0260-612870.

<https://biblioteca-digitala.ro/> / <https://www.caiete-silvane.ro>

Guillaume Apollinaire

(1880-1918)

Poet, prozator și dramaturg francez. Născut la 26 august 1880, la Roma, ca fiu al unui italian și al unei poloneze. Cultivă strânse legături de amiciție cu artiștii avangardei. Sub pana lui apare, pentru prima oară, termenul *suprarealism*, cu un parcurs atât de strălucit în literatură și arte. Înrolat ca voluntar în Primul Război Mondial, în 1916 este rănit la cap, iar în urma unei epidemii de gripă, moare la 9 noiembrie 1918.

Mă gândesc la tine draga mea
La culoarea ta de soare la grația ta
Casa e goală de când raza mea de lumină
S-a dus să se arunce în mare
Dacă vezi submarineele
Spune-le că te iubesc
Dacă se adună norii
Spune-le că te ador
Dacă băntuie furtuna pe stâncile țărmului
Spune-le că tu ești piatra mea prețioasă
Dacă vreun fir de nisip lucește între cele o mie
de fire de nisip de pe plajă
Spune-i cu câtă nerăbdare îți aștept scrisorile
Îți trimit o mie de săruturi o mie de mângâieri
Care te vor găsi așa cum găsesc cuvintele antena
telegrafiei fără fir
Și dacă vezi răniți
Tu spune-le că singura-mi rană e cea pe care
ai făcut-o în inima mea
Dacă te gândești uneori amintește-ți că gândul meu e
totdeauna cu tine
Și că te ador

(Traducere de Gellu Naum, în vol. *Scrieri alese*,
Editura Univers, București, 1971)